

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AZERBAYCAN LOBİCİLİK FAALİYETLERİNİN
DÜNYADA GÖRÜNÜMÜ: HOCALIYA ADALET
KAMPANYASI ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN BİR
İNCELEME

RASHİD MUSTAFAZADE

2501171124

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZLEM GÜNDÜZ KALAN

İSTANBUL – 2021

ÖZET

21. yüzyılda dünya siyasetini güçlü bir şekilde etkileyen araçlardan biri de lobcilik faaliyetleridir. Özellikle bağımsızlıklarını yeni kazanan ülkeler, kendilerini dünyaya tanıtmak ve siyasi avantaj sağlamak için lobi faaliyetlerinden yararlanmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti, 1991'deki bağımsızlığının ardından, dünyanın siyasi arenasında birçok sorunla karşı karşıya kaldı. Karabağ savaşında meydana gelen Hocalı soykırımı, dünyada bugüne kadar pek iyi tanınmamıştır.

Birinci bölümde, lobcilik kavramı, tarihçesi ve gelişimi, yöntem ve teknikler ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. Ayrıca, dünyadaki en etkili lobcilik çalışmaları yapan Ermeni lobisi ve onun Azerbaycan ve Türkiye aleyhine yürütmüş olduğu faaliyetler hakkında bilgi verilmektedir.

İkinci bölüm, 1918'den günümüze Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ve Azerbaycanlıların lobcilik ve diaspora tarihi ve dünyadaki faaliyetlerine aynı zamanda diğer lobilerle yapılan iş birliklerine odaklanmaktadır.

Üçüncü bölümde, Karabağ Savaşları ve Birinci Karabağ Savaşı döneminde 26 Şubat 1992'de yapılan Hocalı katliamı hakkında detaylı bilgiler verilmekte ve bu cinayeti dünya kamuoyuna duyurmak için 2008 yılında başlatılan Hocalı kampanyası örneğinde, Azerbaycan'ın siyasi lobcilik faaliyetleri incelenmektedir.

Tezimizin sonunda, Azerbaycan'da lobcilik faaliyetlerinin başarılı bir şekilde uygulanması için önerilerde bulunulmuştur. Çalışmamızın Azerbaycan'ın ilgili kurumlarının mevcut lobi ve diaspora politikasını değerlendirilmesine ve geliştirmesine yardımcı olacağı, dünyada mevcut olan Azerbaycan diaspora kuruluşları ve bu alanda çalışan araştırmacılara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Lobcilik, Diaspora, Azerbaycan Cumhuriyeti, Hocalı Soykırımı.

ABSTRACT

One of the tools that strongly affect world politics in the 21st century is lobbying activities. Especially newly won countries benefit from lobbying activities to introduce themselves to the world and gain political advantage. After its independence in 1991, the Republic of Azerbaijan faced many problems in the world political arena. The Khojaly genocide that took place during the Karabakh war has not been well known in the world until today.

In the first section, the concept of lobbying, its history and development, methods and techniques are discussed in detail. In addition, information is given about the Armenian lobby, which is one of the most influential in the world, as well as about its activities directed against Azerbaijan and Turkey.

The second part focuses on lobbying and diaspora history and world activities of the Azerbaijan Republic and Azerbaijanis since 1918.

In the third chapter, detailed information is given about the Khojaly massacre that took place on February 26, 1992 during the Karabakh Wars and the First Karabakh War, and the political lobbying activities of Azerbaijan are examined in the example of the Khojaly campaign launched in 2008 to announce this murder to the world public opinion.

At the end of our thesis, suggestions are made for the successful implementation of lobbying activities in Azerbaijan. It is thought that our study will help the relevant institutions of Azerbaijan to evaluate and develop the existing lobby and diaspora policy, and contribute to the Azerbaijani diaspora organizations and researchers working in this field.

Keywords: Lobbying, Diaspora, Azerbaijan Republic, Khojaly Genocide.

ÖNSÖZ

‘Bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği olan, bana eğitim veren İstanbul Üniversitesi'nin değerli hocalarına ve her daim manevi desteklerini esirgemeyen ebeveynlerime, ağabeyime ve tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Tezimi Birinci ve İkinci Karabağ Savaşlarında şehit düşen şanlı askerlerimize ve masum yurttaşlarımıza ithaf ediyorum.

İSTANBUL, 2021

RASHID MUSTAFAZADE

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. LOBİCİLİK KAVRAMI VE LOBİCİLER

1.1. Lobıcılık tanımı.....	3
1.2. Lobıcılık ve Halkla İlişkiler	6
1.3. Lobıcıların özellikleri ve görevleri.....	7
1.4. Lobıcılığın tarihi.....	10
1.5. ABD’de lobıcılığın gelişimi ve hukuki düzenlemeler	11
1.5.1. Yabancı Temsilci Yasası	13
1.5.2. Federal Lobi Yasası.....	13
1.5.3. Dernekler ve Lobi Faaliyetleri	14
1.5.4. AB’de lobıcılığın gelişimi ve hukuki düzenlemeler.....	16
1.6. Lobıcılık Çeşitleri.....	20
1.6.1. Doğrudan Lobıcılık	21
1.6.2. Dolaylı Lobıcılık	22
1.6.3. Kolektif Lobıcılık	22
1.6.4. Başkan Tarafından Yürütülen Lobıcılık	22
1.6.5. Diğer Lobi Çeşitleri.....	23
1.6.6. Wagner Tipi Lobıcılık	23
1.6.7. Amatör Lobıcılık	23
1.6.8. Etnik Lobıcılık.....	23
1.6.9. Bilgi Lobıcılığı	24
1.6.10. Uluslararası Lobıcılık	25
1.6.11. Yüksek Düzeyde Lobıcılık.....	25
1.6.12. Sesli ve Sessiz Lobıcılık	25
1.7. Lobıcılık Yöntemleri	26
1.7.1. Yüz Yüze İletişim.....	26
1.7.2. Sosyal Lobıcılık.....	27
1.7.3. Kampanya Desteği Sağlamak	27
1.7.4. Lobi Şirketleri Kiralamak	27
1.7.5. Toplantılar Düzenlemek	28
1.7.6. Seçmenlerle Tanışma.....	28
1.7.7. Halkla İlişkiler Kampanyaları Düzenlemek.....	28
1.7.8. Medya ile Olumlu İlişkiler Yaratmak.....	29
1.7.9. Komite Toplantılarına ve Mahkemelere Katılmak.....	29
1.7.10. Kullanılması Sakıncalı Yöntemler	30
1.7.10.1. Tehdit	30

1.7.10.2. Rüşvet.....	30
-----------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

2. AZERBAYCAN LOBİSİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

2.1. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti (1918-1920) döneminde ilk lobicilik girişimleri	31
2.1.1. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti.....	31
2.1.2. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin tanınması yolunda lobicilik faaliyetleri	32
2.2. 1920-1991 yıllarında Azerbaycan Diasporası ve lobisi.....	39
2.2.1. Nerimanov'un lobicilik faaliyeti	40
2.2.2. Azerbaycan Lobisinin Oluşumu	43
2.2.3. Rusya'da Azerbaycan Lobisi	45
2.2.4. ABD'de Azerbaycan Lobisi.....	48
2.2.5. Azerbaycan ve Yahudi Lobisi İş Birliği	56
2.2.6. Azerbaycan Türkiye Diaspora ve Lobi İş Birliği	61
2.3. Ermeni Lobisinin Azerbaycan ve Türkiye'ye Karşı Faaliyetleri	65
2.3.1. Ermeni Lobisinin Kuruluşu.....	65
2.3.2. Ermeni Lobisinin Yapısı ve Çalışma Yöntemleri	68
2.3.3. Ermeni Lobisinin Devlet Organlarına Etkisi	69
2.3.4. Söзде Ermeni Soykırımın Tanınması	70
2.3.5. Karabağ Sorununda Ermeni Lobisi	73
2.3.6. 907. Değişiklik	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HOCALI'YA ADALET KAMPANYASI ANALİZİ

3.1. Dağlık Karabağ Sorunu	76
3.1.1. Karabağ'ın kısa tarihi	76
3.1.2. Birinci Karabağ Savaşı	76
3.1.3. İkinci Karabağ Savaşı.....	78
3.1.4. Hocalı Katliamı	80
3.2. Hocalı'ya Adalet Kampanyası	82
3.2.1. Kampanyanın stratejik hedefleri:	83
3.2.2. Hocalıya Adalet Kampanyası Başlatıcı Hitabı.....	84
3.3. Dünya Ülkeleri ve Örgütlerinin Hocalı Kararları	86
3.3.1. İslam İşbirliği Teşkilatı'nın Hocalı Soykırımı'nı tanımasına yönelik çalışmalar.....	86
3.3.2. Meksika Kongresi'nin kararı	92
3.3.3. Pakistan Senatosu'nun kararı	94
3.3.4. Kolombiya'nın kararı	95
3.3.5. Ürdün kararı	95
3.3.6. Panama kararı.....	96
3.3.7. Çek Cumhuriyeti kararı	96
3.3.8. Romanya kararı	96
3.3.9. Bosna ve Hersek kararı.....	97
3.3.10. Peru kararı	98
3.3.11. Hocalı Soykırımı Ermenistan Parlamentosu'nda	98
3.3.12. Honduras kararı	99
3.3.13. Sudan kararı	100
3.3.14. Guatemala kararı	101

3.3.15. Slovenya belgesi	102
3.3.16. Cibuti kararı	103
3.3.17. İskoçya kararı	103
3.3.18. Paraguay kararı	106
3.3.19. Avrupa Parlamentosu'nda Hocalı kararı	107
3.3.20. ABD eyaletleri'nin Hocalı kararı	107
3.3.20.1. Massachusetts kararı	108
3.3.20.2. Texas kararı	108
3.3.20.3. New Jersey kararı	110
3.3.20.4. Georgia kararı	110
3.3.20.5. Maine kararı	110
3.3.20.6. New Mexico kararı	110
3.3.20.7. Arkansas kararı	111
3.3.20.8. Mississippi, Oklahoma, Tennesi, Pensilvanya, West Virginia, Connecticut kararları	112
3.3.20.9. Florida kararı	112
3.3.20.10. İndiana kararı	112
3.3.20.11. Arizona ve Utah kararı	113
3.3.20.12. Nebraska kararı	114
3.3.20.13. Hawaii kararı	114
3.3.20.14. Montana kararı	115
3.3.20.15. Idaho kararı	116
3.3.20.16. Wisconsin (Milwaukee) kararı	116
3.3.20.17. Minnesota kararı	117
3.3.20.18. Nevada kararı	118
3.3.20.19. 21 yılında Kabul edilen kararlar	118

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

SONUÇ	123
KAYNAKÇA	127

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Lobi Faaliyetlerinde Ad Hoc Yapıların Güçlü ve Zayıf Yönleri..... 19

Tablo 2: ABD ve AB’de Lobicilik Anlayışlarına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Bakış 20

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İİT Genel Sekreterliği'nin Hocalı Katliamı'nı Anma ve Kınama Mesajı (25.02.2020).....	90
Şekil 2. Pakistan Ulusal Meclisi Dışişleri Daimi Komitesi'nin Hocalı Katliamı ve İşgal Edilen Azerbaycan Topraklarına İlişkin Kararı (02.02.2017).....	94
Şekil 3. Sudan Ulusal Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'nin Hocalı Katliamı Hakkındaki Resmi Bildirisi (01.09.2014).....	100
Şekil 4. Guatemala Cumhuriyeti Kongresi'nin Hocalı Katliamı'nı Soykırım Olarak Tanıyan Karar Metni	101
Şekil 5. İskoç Parlamentosu'na Sunulan S5M-03888 Numaralı Hocalı Katliamı Önergesi (07.02.2017)	104
Şekil 6. Paraguay Ulusal Kongresi Temsilciler Meclisi'nin Hocalı Katliamı'nı Soykırım Olarak Tanıyan 669 Sayılı Deklarasyonu	106
Şekil 7. ABD Texas Eyaleti Temsilciler Meclisi'nin Hocalı Katliamı'nı Anma Kararı (2016).....	109
Şekil 8. ABD Utah Eyaleti Valiliği'nin Hocalı Katliamı'nın 23. Yıldönümü Münasebetiyle Yayımladığı Resmi Anma Mektubu (02.03.2015)	113
Şekil 9. ABD Hawaii Eyaleti Valisi David Y. Ige'nin Hocalı Katliamı'nı Anma Mesajı (26.02.2016)	114
Şekil 10. ABD Idaho Eyaleti Valisi C.L. "Butch" Otter Tarafından Yayımlanan Hocalı Anma Günü Proklamasyonu (26.02.2016).....	116
Şekil 11. ABD Milwaukee Bölgesi Yönetimi'nin Hocalı Katliamı'nın 24. Yıldönümünü Tanıma Proklamasyonu (2016).....	117

GİRİŞ

Tüm zamanların en güçlü silahı iletişim olmuştur. İnsanoğlu var olduğu günden bu yana iletişim yoluyla anlaştı, savaştı ve gelişti. İletişim kuramayan medeniyetler geride kalmaya mahkûmdur. Doğru iletişim birçok savaşı ve trajediyi önledi.

Politikanın temeli iletişimdir. Bir politikacının konuşması onun prestijini yükseltebilir veya düşürebilir, bir başkanın konuşması ülkenin imajına zarar verebilir veya daha iyi hale getirebilir. Bunu fark eden güçler, iletişim stratejileri oluşturmaya ve kullanmaya başladı.

İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler siyasetin görünür bir yönüdür. Perde arkası faaliyetlerinden biri lobiciliktir. Lobicilik, kamuoyunda söylenmeyenleri açıkça ifade etmek, tartışmak ve bunlardan sonuçlar çıkarmak için kullanılan bir araçtır. Karar vericileri ve kurumları çeşitli şekillerde etkilemek ve ülke lehinde kararlar almak lobicilikle mümkündür.

Lobicilik yeni devletler için çok önemlidir. Her şeyden önce lobicilik, ülkenin tanınması, ekonomik ve siyasi açıdan güçlenmesi ve dünya kamuoyunun desteğini kazanması için en önemli araçlardan biridir.

Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazanmasına rağmen ilk yıllarında çeşitli iç ve dış sorunlarla karşı karşıya kalmış ve birçok trajedi yaşamıştır. Diplomatik çabalara ek olarak, bu sorunları çözmek için güçlü bir lobicilik politikasına ihtiyaç vardı.

21. yüzyılda dünya siyasetini güçlü bir şekilde etkileyen araçlardan biri de lobicilik faaliyetleridir. Özellikle bağımsızlıklarını yeni kazanan ülkeler, kendilerini dünyaya tanıtmak ve siyasi avantaj sağlamak için lobi faaliyetlerinden yararlanmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti, 1991'deki bağımsızlığının ardından, dünyanın siyasi arenasında birçok sorunla karşı karşıya kaldı. Karabağ savaşında meydana gelen Hocalı soykırımı, dünyada bugüne kadar pek iyi tanınmamıştır.

Çalışmada, lobicilik kavramı, tarihçesi ve gelişimi, yöntem ve teknikler ayrıntılı olarak tartışılmakta, 1918'den günümüze Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ve Azerbaycanlıların lobicilik ve diaspora tarihi ve dünyadaki faaliyetlerine aynı zamanda diğer lobilerle yapılan iş birliklerine odaklanmakta, Karabağ Savaşları ve

Birinci Karabağ Savaşı döneminde 26 Şubat 1992'de yapılan Hocalı katliamı hakkında detaylı bilgiler verilmekte ve bu cinayeti dünya kamuoyuna duyurmak için 2008 yılında başlatılan Hocalı kampanyası örneğinde, Azerbaycan'ın siyasi lobicilik faaliyetleri incelenmektedir.

Tezin sonunda, Azerbaycan'da lobicilik faaliyetlerinin başarılı bir şekilde uygulanması için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. LOBİCİLİK KAVRAMI VE LOBİCİLER

1.1. Lobicilik tanımı

Lobicilik, bir kurum, bir ürün, bir ülke bir kişi vs. ile onun hedeflemiş olduğu kitle arasındaki iyi niyet ortamını ve kamuoyunda olumlu bir imaj meydana getirmek ve elde edilen olumlu imajı sürdürmek maksadıyla yapılmakta olan ve bunun için yasama ve yürütme organlarına yönelik olarak farklı yöntemlerle yürütülen çalışmaları ifade eden siyasal iletişimin etkin bir uygulama alanıdır.

Lobicilik kelimesinin kaynağı Amerika Birleşik Devletleri yönetiminin önünde bulunan ve memurlarla politikacıların sık-sık uğradıkları Washington'daki bir ünlü otelin lobisine dayanmaktadır (Bayramoğlu, 1985).

Uluslararası İlişkiler sözlüğüne göre lobicilik; “Amerika Birleşik Devletleri yasama sisteminde çeşitli baskı gruplarının temsilciliğini yapan üyelerce, belirli bir kararın alınması ya da alınmaması yolunda gösterilen kulis faaliyetleri” olarak tanımlanmaktadır (Sönmezoğlu, 2010, s. 449).

Genel olarak baktığımızda lobicilik, bireylerin veya baskı gruplarının ülkelerinde veya yurtdışında yasama yürütme ve bazen yargı organlarına yönelik, çıkarları doğrultusundaki yasaların desteklenip, aleyhte düzenlemelere karşı çalışma konularında, baskı gruplarının yetkilileri, kanaat önderleri, ülke temsilcileri veya kirialanan lobiciler vasıtasıyla sürdürülen planlı eylemler dizisidir (Dincer, Lobicilik, 1999, s. 51).

Arı'ya göre, lobicilik, vatandaşlarla hükümet kararlarını etkilemesi planlanan karar vericiler arasında bir iletişim aracı (Arı, 2009, s. 21).

Lobicilik, yasanın, normun veya herhangi düzenlemenin kamu erkinin uygulama ve yorumlama süreçlerinde dolaylı veya dolaysız şekilde etkilenmeye çalışılması yöntemidir (Farnel, 1994, s. 17)

Bilimsel olarak lobi, parlamentonun dışında olan ve yasama süreçlerini etkilemeye çalışan kişi veya örgütlerdir. Fiil olarak ise lobi, yasamayı etkileme

gayret ve hareketler toplusunu ifade eder. Çiftçilik lobisi olabildiği gibi, işçi veya petrol lobileri de faaliyetlerde bulunabilir (Tarakçı 2012, s. 140).

1946 tarihinde ABD'de çıkan Federal Lobi Yasasına göre, lobici, Amerikan Kongre'sindeki yasaları etkilemeye veya yasanın çıkmasını sağlamaya çalışan ve bunun için doğrudan veya dolaylı para ve değerli eşyaları alan, toplayan veya asıl amacı bu olan kişilerdir (Milbrath 1963: 7-8'den aktaran Arı 1997: 153).

Uluslararası ilişkilerin bir parçası olarak kabul edilen lobicilik, daha geniş bir alandır. Çünkü lobicilik sadece siyasi kararları değil diğer mekanizmaları da etkileyebilir (Peltekoğlu, 2016, s. 587).

Lobicilik, bazenlke içerisinde herhangi bir hukuki düzenleme döneminde, belirli maddelere yn vermeye dönük olarak etkileme çabaları şeklinde gerçekleşmesine rağmen, bazı durumlarda belirli politik kararların alınabilmesini hedef alarak, belli bir düşünce yapısındakiyelerin hükümet tarafından atanması amacını taşıyabilmektedir (Theaker, 2006, s. 167).

Kazancı'ya göre lobicilik, ikna ve inandırma teknikleri uygulayarak, karar verme mekanizmalarızerinde baskı oluşturma ve politik kararları bir grubun veya birlkenin lehine-aleyhine çevirebilme becerisidir (Kazancı, 2001, s. 112).

Terim olarak tarif etmek gerekirse, lobicilik, menfaat elde etmek amacıyla bir araya gelerek, nüfuzlu çevrelerde çıkarıcı bir siyaseti etkin kılmaya çalışanların yaratmış oldukları topluluktur. Lobiciler ikna ve inandırma tekniklerini uygulayarak, önemli kurumların karar verme sistemlerizerinde baskı oluşturur ve siyasi kararları temsil ettikleri grubun veya birlkenin lehine ya da aleyhine değiştirmeye çalışır (Theaker, 2006, s. 167).

Lobi, çoğu zaman tam olarak ne olduğu çok iyi bilinmeyen kişi ve kurumların çıkarlarına yönelik bencilce faydalar olar yasaların çıkması için gösterilen gayretlerle de ilişkilendirildiğinden, bazen olumsuz bir terim olarak değerlendirilmektedir. Lobi Görünmeyen Hükümet veyanc Meclis olarak nitelendirilmektedir (Tarakçı, 2012, s. 206).

Lobi kelimesini ABD dış politikasına İsrail yanlısı bir yön vermek için aktif şekilde çalışan birey ve örgütlerin dağınık koalisyonunun kısa bir ifadesi olarak değerlendirebiliriz ve bu terimi kullanırken lobinin merkezi bir lider kadrosu olan

birleşik bir hareket olduğunu veya içinde bulunan bireylerin bazı meselelerde hiç anlaşmazlığa düşmediğini iddia etmiyoruz (Mearsheimer & Walt, 2014, s. 30).

Nisa Bayramoğlu, lobiye, “bir tür baskı grubu olan, en geniş anlamda Kongre, Beyaz Saray, Hükümet ve mahalli yasa organlarının kararlarını belirli amaçlar doğrultusunda etkileme faaliyetlerini sürdüren kuruluş ve kişi” olarak nitelendirmektedir (Bayramoğlu, 1985, s. 9).

Bazen lobi kavramı baskı grubu ile aynı anlamlarda kullanılmaktadır. Lakin bu kavramlar birbirinden çok farklı anlamlar ifade etmektedir. Baskı grupları, modern demokrasilerde faaliyetlerde bulunan, çok iyi organize olmuş, büyük etkileme gücüne sahip ve en önemlisi, aralarında fiili bir çıkar birliği olan bireylerden oluşan yapılardır. Lobcilik ve lobciler ise belli baskı gruplarının çıkarları ve arzuları doğrultusunda kanun ve yasaların çıkartılması, değiştirilmesi veya iptal edilmesi konularında faaliyet gösteren ve bu bağlamda hükümet yetkilileri, kanaat önderleri ile sürekli irtibat halinde bulunan yapılardır (Doğan & Ürek, 2011, s. 12).

Sovyetler döneminde yazılan kitap ve makalelerde lobcilik yolsuzlukla eşanlamlı olarak sunulmaktaydı.

Lobicilik kavramının yolsuzluğa eşitlenmesi sebepsiz değildir. Turan’a göre, lobcilik faaliyetleri kapsamında çıkar grupları tarafından herhangi bir siyasal sistemde kendileri veya temsil ettikleri ülke, teşkilat, topluluk ile ilgili kararları alabilecek kişileri yüz yüze iletişim yöntemi ile inandırma ve hatta gerekli hallerde madden ya da manen ödüllendirme yönünde gayretler de sergilenmektedir (Turan, 1977, s. 138).

Lobicilik kavramı sadece baskı grupları ve yolsuzluk dışında birçok kavramlarla karıştırılmaktadır. Sezgin’e göre zaman-zaman lobcilikle karıştırılan yakın kavramlar şunlardır; bürokrasi, baskı grubu, çıkar grubu, kamuoyu, propaganda, siyasal reklam, kamusal ilişkiler (Sezgin, Lobcilik Kavramı ve Yöntemleri, 2002, s. 751).

Dünyanın çeşitli ülkelerinde binlerce lobcilik şirketi faaliyet göstermektedir. Bunların çoğu ABD ve Avrupa Birliği ülkelerindedirler. Bu şirketler önemli kararların alınmasını etkileyerek dünyadaki birçok değişikliğe yol açmaktadır. Ancak, lobcilik şirketlerinin kullandığı yöntemler çok farklı. Sebep, onların faaliyet

gösterdikleri ülkeler olmasıdır. Örneğin, Azerbaycan’da kullanılan yöntem Amerika’da aynı başarı ile kullanılamaz. Çünkü bu ülkelerin politik yapısı oldukça farklı.

Lobicilik, yasama alanında alınacak kararları etkilemek için gerçekleştirilen bir çalışmadır. Siyasi mekanizmayı oluşturan yürütme ve yargı organları da bir şekilde yasama üzerinde etkili olabilmektedir. Bu yüzden lobicilik yapmak isteyen çıkar grupları siyasi mekanizmayı çok iyi derecede tanımalı ve yaptıkları çalışmalarını bu temele dayandırmalıdır (Dincer, Lobicilik, 1999, s. 47).

1.2. Lobicilik ve Halkla İlişkiler

Çağdaş dünyamızda yaygın olarak kullanılan Halkla İlişkiler kavramı ilk kez, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Thomas Jefferson’ın 1807 yılında Kongreye gönderdiği mesajda kullanılmıştır (Kazancı, 2001, s. 5).

Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği (IPRA) halkla ilişkileri; özel veya kamu kesiminde faaliyette bulunan bir işletme veya devlet kurumunun ilişki kurduğu veya kurabileceği kişilerin anlayış, sempati ve desteğini kazanmak ve bunu devam ettirmek için sürekli olarak yaptığı bir yönetim fonksiyonu şeklinde tanımlamaktadır.

James L. Mc Calmeyer halkla ilişkileri “kamu alanında, devlet mekanizması ile yurttaşlar arasında doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yapıla temaslar ile bu temaslarda saklı tesir ve davranışlardan doğan tepkinin bütünü” olarak tanımlamaktadır.

Prof. Dr. Alaeddin Asna halkla ilişkiler tanımına şu şekilde yaklaşıyor: “Halkla ilişkiler, özel ya da tüzel kişilerin, belirtilmiş kitlelere, dürüst ve sağlam bağlar kurup geliştirerek, onları olumlu inanç ve eylemlere yöneltmesi, tepkileri değerlendirerek tutumuna yön vermesi, böylece karşılıklı yarar sağlayan ilişkiler sürdürme yolundaki planlı çabaları kapsayan bir yöneticilik sanatıdır” (Asna, 2006, s. 95).

Yakın zamana kadar birçok ülkelerde lobicilik, halkla ilişkilerin dışında görülmesine ve kanun dışı bir faaliyet olarak kabul edilmesine rağmen, son yıllarda günlük lobi faaliyetleri dünyada kabul görmeye başlamış ve bu alanda faaliyet gösteren şirketler kurulmuştur.

Lobicilik, doğal olarak her ülkenin ve grupların ihtiyaç duyduğu bir iletişim yöntemi haline gelmiş ve halkla ilişkiler aracı olarak kabul edilmiştir. Halkla ilişkiler ve lobicilik faaliyetleri kapsamında kullanılan iletişim araçları ve yöntemler neredeyse aynıdır. Lobiciliği halkla ilişkilerden farklı kılan faktör, onun çoğu zaman bir siyasi amaçlar doğrultusunda bir etkileme aracı olarak kullanılmasıdır.

Halkla ilişkiler olarak baktığımızda lobicilik, siyasi çıkarlar doğrultusunda hükümet ve kanaat önderleri ile ilişkiler kurmak ve sürdürmek amacıyla yapılan halkla ilişkilerin uzmanlaşmış bir alanıdır (Okay & Okay, 2001, s. 10).

Halkla ilişkiler uygulaması olarak yapılan lobicilik, karar alma merciindeki elit kesimlerle iletişim kurulup, arzu edilen şekilde kararların aldırılmasını hedeflemekle beraber, kuruluşa yönelik olumlu imajın oluşturulması ve bu imajın geniş kitlelere aktarılmasını da amaçlamaktadır (Canöz, 2007, s. 29).

Sonuç olarak, birbirleri ile iç içe olan lobicilik ve halkla ilişkiler farklı yanlara sahiptirler. Lobicilik, halkla ilişkiler kapsamında yer alan bir faaliyettir. Buna rağmen halkla ilişkiler çalışmalarına destek olan lobicilik, gerçekleştirdiği faaliyetler, kullanmış olduğu yöntem ve teknikler açısından kendine özgü şekildedir.

1.3. Lobicilerin özellikleri ve görevleri

Lobicilik faaliyetlerini yürüten kişiler ve gruplar, genel olarak lobicilik faaliyetlerinin bütünü kadar önemlidir. Hedeflenen amaca ulaşmak için profesyonel ve doğru davranmak gerekir. Lobicilik faaliyetlerini yürüten kişiler lobiciler olarak adlandırılır.

The Democracy Center'e göre, bir lobicinin yapması gerekenler şu şekilde sıralanabilir: özellikle bir konu üzerinde yoğunlaşmalı ve gündemi, hedefi belirlemeli, ne istediğini bilmeli; iletişim kurduğu kişilere kendisinin yararlı olabileceğini göstermeli ve yararlı bilgiler sunabileceğini kanıtlamalı, çok iyi bir dinleyici olmalı; ne zaman ve nerede konuşacağını ve görüşmeleri çok uzatmadan kalkmayı bilmeli; konuşmayı bitirdikten sonra mutlaka teşekkür ifade etmeli ve tekrar aynı konu ile ilgili görüşme talep etmeli (Doğan & Ürek, 2011, s. 32-33).

Başarılı lobicinin taşıması gereken bazı önemli özellikler vardır; eğitim, deneyim, yüz yüze iletişim, bilgi sahibi olma (Dincer, Lobicilik, 1999, s. 165).

Lobicilikte ayrı bir eğitim programı yoktur. Profesyonel bir lobici olmak için belirli bir yüksek öğretim kurumunun somut bir bölümünde eğitim almaya gerek yoktur.

Profesyonel lobici, gazetecilik, halkla ilişkiler, hukuk, politika, psikoloji, ekonomi ve uluslararası ilişkiler gibi alanlarda bilgi sahibi olmalıdır. Hedefine bağlı olarak, lobici her türlü bilgi ve beceriyi kullanmalıdır. Buradan geldiğimiz nokta, lobicinin çok iyi eğitilmiş olması ve aynı anda farklı alanlarda bilgi sahibi olması gerektiğidir.

Washington lobicilerinin aldıkları eğitim ve sahip oldukları mesleklerinde benzerlikler vardır. Onların büyük çoğunluğu “hukuk öğrenimi” yapmıştır. Bir kısmı ise bir zamanlar devlet yönetim sisteminin farklı bölümlerinde çalışmıştır. Washington lobicileri Beyaz Saray ve Hükümet dairelerinde büyük tecrübe kazanmışlardır (Bayramoğlu, 1985, s. 10).

Tecrübe dediğimizde, lobicinin faaliyette bulunacağı alanda belli bir seviyede deneyime sahip olması kastediliyor. Örneğin, bir zamanlar siyasi hiyerarşide olan bir kişinin lobici olarak başarılı olma ihtimali diğerlerine göre daha yüksektir. Lobicilerin etkilemek istedikleri kurum ve teşkilatların iç meseleleri, çalışma mekanizması ve hatta önemli görevlerde bulunan kişilerden haberdar olması, başarılı lobcilik faaliyetinin temellerinden biridir.

Lobicilerin iddiasına göre, onların bağlı oldukları kurallar şunlardır: doğruyu söyle ve yalnızca yapabileceğini vaat et, devlet yetkililerini dinle ve onlarla çalış, siyasetçileri beklenmedik talep ve önerilerle şaşırtma (Terry, 2013, s. 49).

Lobiciler, sahip oldukları bilgilerle seçilen hedefe ulaşabilirler. Bu hem lobicinin kendi uzmanlık alanındaki hem etkilemek ve kararlarını değiştirmek istediği kurum ve teşkilatla ilgili bilgilerdir.

Lobicilerin hedef kitleyle sağlıklı ve etkili iletişimin sağlanması, özellikle yüz yüze iletişimin sıklığı, ikna yöntemlerinin, kişisel olarak dürüst bir çizgi izlemesine bağlıdır. Yüz yüze iletişim lobcilik faaliyetinin önemli bir parçasıdır.

Lobicilerin görevleri Nisa Bayramoğlu'na göre şu şekilde sıralanmaktadır:

- ✓ Resmi toplantılara katılma
- ✓ Yönetimin değişik danışma gruplarına bilgi sunma,

- ✓ Şehir veya eyalet vatandaşlık bürolarında hizmet verme,
- ✓ Sosyal kulüplere katılma,
- ✓ Hayır kurumlarında hizmet verip, yönetim kurullarında görev yapma,
- ✓ Her türlü toplantıda görev alma,
- ✓ Komite oturumlarına katılma,
- ✓ Müşterilerine yaptıkları faaliyetler konusunda rapor sunma,
- ✓ Yönetimin çeşitli kademelerindeki görevlileri ziyaret etme,
- ✓ Medya ile karşılıklı bilgi akışını sağlama,
- ✓ Seçim bölgesindeki kişileri herhangi bir durum karşısında harekete geçirme,
- ✓ Toplantılar, paneller, seminerler, vb. organizasyonlar düzenleme,
- ✓ İlgilenilen görevlilerle temsil edilen müşterileri tanıştırma,
- ✓ Toplumda savunulan fikre ve sürdürülen faaliyetlere karşı olumlu imaj yaratma,
- ✓ Ve genel olarak, tüm lobi teknik ve yöntemlerinin uygulanmasıdır.

Lobicilik faaliyetinde bulunan kişiler genellikle belli bir ücret karşılığında hizmet vermektedirler. Ancak bazı lobiciler gönüllülük esasına dayanarak bu çalışmalarını yürütüyorlar. Bu lobiciler kendilerini “halk lobicisi” olarak isimlendirir. Herhangi vatandaş gönüllü şekilde lobicilik faaliyetlerinde bulunabilir (Doğan & Ürek, 2011, s. 33).

Başarılı bir lobici farklı ve sıra dışı durumlarda çabuk şekilde ayak uydurabilmeli ve yetenekli, prestij sahibi, dürüst olmalıdır. Lobici, karşısındaki kişilerde güvenin oluşmasına neden olmalıdır. Ayrıca, lobi faaliyetinde bulunan kişinin, herhangi yasa veya karar üzerinde kimin daha etkili olabileceğini tahmin etmeli ve öngörmelidir. Aynı zamanda önceden son kararı kimin vereceğini doğru şekilde araştırması ve bu işi başarabilmesi için ne kadar ve kimlerden destek almalı olduğunu bilmelidir (Arı, 2009, s. 161).

1.4. Lobiciliğin tarihi

Lobicilik hala eski zamanlarda gözlemlenmiştir. M. ö. 5. yüzyılda, Atina demokрасisinde bir yasa lobiciliğı vardı. Devletin yönetim sisteminden uzakta olan bazı vatandaşlar ve gruplar hükümetin kararlarını inandırma ve ikna yoluyla etkileyebilir ve değiştirebilirdi (Nonon & Clamen, 1991, s. 20).

Dünyanın en eski ikinci mesleğinin lobicilik olduğu iddia edilmektedir (Howe & Trott, 1978, s. 20).

Antik Yunan yasalarında vatandaşlar şehir idarecileri ile karşı karşıya gelmesi için belli kişileri görevlendiriyordu. Ünlü seyyah Marco Polo Venediklilere ticari kolaylıklar sağlamak amacıyla Çin İmparatorluğunda lobi çalışmaları yapmıştır. Başka bir örnek, Cizvit Rahipleri Portekizlilere ticari anlamda imtiyazlar sağlamak için Japon İmparatorluğunda çeşitli lobi faaliyetlerinde bulunmuşlardır (Kollman, 1998, s. 93).

Lobicilik tarım toplumu evresine kadar güvenlik, giyinme ve gıda ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelikti ve sanayi devrimiyle ortaya çıkan işçi sınıfının teşkilatlanması ilk baskı gruplarını oluşturdu. Sanayi toplumuna geçildikten sonra lobicilik çalışmaları, toplumun sağlığının korunması, insanların çalışma şartlarının düzenlenmesi ve sosyal hakları, üretimin artırılması veya azaltılması vb. konuları kapsamaya başlamıştır.

Canöz'e göre; sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş ve üretimin yanında bilginin, dijital devrimin, iletişim teknolojilerinin bir önemli araç olarak kabul edildiğı toplumları oluştururken lobicilik şekillerini de değiştirmiş güvenlik, eğitim, sağlık, bilgi transferi, uluslararası sermayenin dolaşımı, bağımsızlık, demokrasi, sosyal ve kültürel haklar, üretim-tüketim, çevre sağlığı ve uluslararası siyaset gibi konularda modern lobicilik çalışmalarının yaygınlaşmasına neden olmuştur (Canöz, 2007, s. 36).

Modern lobiciliğın ilk uygulamaları ve en fazla gelişme gösterdiği yer ABD'dir. Ancak 1950'lerden itibaren dünya üzerinde bir önemli ekonomik güç haline gelen Avrupa Birliğı (AB)'de, lobiciliğın önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir (Mardin, 1986, s. 47).

1.5. ABD’de lobiciliğin gelişimi ve hukuki düzenlemeler

ABD’de Cumhuriyetin kurulması ile birlikte lobi faaliyetleri büyük hız kazanmıştır. Demokrasinin ilerlemesi ile birlikte lobicilik faaliyetleri de ABD’de gelişme göstermiş ve bu işle uğraşan kişilerin sayısı ciddi şekilde artmıştır (Rigel, 1994, s. 54).

"Lobicilik" teriminin İngilizce kökenli olması tesadüf değildir. Bunun nedeni lobinin ilk defa ABD’de oluşmasıdır. Daha sonra, Amerikalı lobiciler, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da bu alanın gelişmesine büyük etki yaptılar. Bu nedenle, lobiciliğin tarihi ve hukuki esasları, ABD lobisine dayanmaktadır. Çünkü ABD lobiciliği, Avrupa lobiciliğinin prototipidir.

ABD’de lobici kelimesi ilk kez 1839’da “lobby agent” olarak kullanılmaya başlanmıştır.

ABD başkanı Ulyses Grant’ın Llard otelinin lobisinde yürüttüğü çalışmaları lobiciliğin temellerini oluşturmuş ve başkanın otelde olduğunu duyanlar lobilerde kendi çıkarları adına uğraşmışlardır (Dincer, Lobicilik, 1999, s. 52).

Ancak lobiciler ilk olarak Capitol Hill’de görülmeye başladıkları zamanlardan kaba güç ile hatta silah zoruyla işlerini hallettiklerinden dolayı sürekli eleştirilmişlerdir. Zamanla bu yöntemler yerini kongre üyelerini yemeğe götürme ve rüşvet gibi yöntemlere bırakmıştır (Harrigan, 1996, s. 133).

Samuel Ward, 1870’lerde İç Savas sonrası kongre üyelerini etkilemek amacıyla her gece akşam yemeğinde ziyafet verirdi ve bu konuda başarılı olduğundan dolayı Ward’a “lobiciler kralı” ismi verilmiştir. Lobicilik tarihinde ün kazanmış kişilerden biri Edward Pendleton kongre üyelerinin hesaplardan inanılmaz meblağlarda kazanmış olduğu “Şanslar Sarayı”nı devralmış ve saygın devlet adamı müşterilerinin kumar borçları için paralar ödünç vererek, bu yöntemle onlar üzerinde büyük bir baskı kurmayı başarmıştır (Harrigan, 1996, s. 301).

Dünyada ilk olarak gazetecileri kiralama yolu ile yün sektörünün sorunlarını dile getiren Thorlow Weed 1850’li yılların en başarılı lobicilerinden birisi olmuştur (Dincer, Lobicilik, 1999, s. 58).

Yönetim içinde yönetim olarak görülen lobi faaliyetlerini sürdürmek, bazı ülkelerde kolayken, bazılarında ülkenin siyasi yapısı açısından kolay olmayabilir.

Türkiye'den farklı olarak Amerika gibi ülkelerde lobicilik faaliyetlerini gerçekleştirmek daha basittir. Bu tür başkanlık sisteminde parti disiplini zayıf olduğundan yapılacak olan lobicilikten etkilenebilir. Lobiciliğin Amerika'da daha geniş şekilde yaygınlaşmasının nedeni ABD'nin uygun siyasi yapısının bu faaliyetlere zemin hazırlamasıdır (Bayramoğlu, 1985, s. 7).

Lobicilik ABD'de daha güçlü şekilde gelişmesinin ülkenin siyasi kültürü ile yakın bir ilişkisi vardır.

Lobicilik günümüzde bile Doğu toplumlarında yeteri seviyeye ulaşmamış durumdadır. Doğu toplumlarında demokrasi süreci yaşanmadığından ve güçlü temeller üzerinde kurulmadığından dolayı lobiciliğin de gelişimi mümkün kılmamıştır.

Batı toplumlarında ise siyasal süreç demokrasinin toplum tarafından kazanılmasını sağlamıştır. Dolayısıyla lobi faaliyetlerinin açığa çıkması ve gelişmesi belli bir siyasal yapılarda mümkündür.

Amerika'da lobicilikle ilgili ilk yasal düzenlemeler 1876 yılında “tüm lobicilerin kaydolmasını” öngören bir kararla başlamıştır. Önceler kullanılan “lobi ajanı” kelimesi 1879 yılında “lobici” sözcüğü ile değiştirilmiştir (Rigel, 1994, s. 80).

ABD'de lobicilik ya da kulis faaliyetlerinde bulunmak üzere yazılan kitaplarda, baskı gruplarının Amerikan Kongresi'nde “legislator”, yasa hazırlayan kişileri nasıl etkileyecekleri ile ilgili olarak öğütlerde bulunmaktadır. Bu konuda Mecliste en taraftardan, en karşı çıkan tipine kadar 5 farklı yasa koruyucu tipi sıralaması yapılmaktadır: “şampiyonlar”, “dostlar”, “tereddütte olanlar”, “olgun muhalifler” ve “kararlı muhalifler” (Aziz, 2003, s. 26).

ABD Kongresinin lobiciliğin düzenlenmesiyle ilgili çıkarmış olduğu dört önemli yasa vardır. 1938 yılında çıkartılan “Yabancı Temsilciler Yasası” (Foreign Agents Registration Act), 1946 yılında çıkartılan “Federal Lobi Yasası” (Federal Regulation of Lobbying Act), 1976 yılında çıkartılan “Derneklerin Lobi Faaliyetlerinin Sınırlandırılması” yasası ve “Kampanya Harcamalarına İlişkin Yasal Düzenlemeleri”dir (Hanlı, 2006, s. 3).

1.5.1. Yabancı Temsilci Yasası

1938 yılında çıkartılan Yabancı Temsilci Yasası, sonraki yıllarda (1939, 1942, 1946, 1950, 1956, 1961, 1966, 1975’de) amacında değişiklik yapılmadan günün ihtiyaçlarına uygun şekilde bazı değişiklikler geçirmiştir. Bu yasa, “yabancıları temsil edenleri 18 ve ücreti yabancı kaynaklarca ödenenleri” lobici olarak tanımlamış ve kapsamıştır (Howe & Trott, 1978, s. 10). Yabancı Temsilci Yasası, dar kapsamlı olduğundan çok sayıda lobicinin herhangi kayıt yaptırmadan faaliyetlerini devam ettirebilmesine imkan sağlamıştır (Howe & Trott, 1978, s. 13). Aynı zamanda devlete yönelik bölücü ve yıkıcı akımları önlemek için 1940 yılında çıkartılan, söz ve ifade özgürlüğü gibi hükümleri de içeren “Yabancıların Tescili Yasası” lobiciliği az da olsa düzenleyen farklı yasa olarak kabul edilmektedir (Göze, 2000, s. 531).

1.5.2. Federal Lobi Yasası

Amerika’daki lobiciliğin düzenlenmesine ilişkin ve lobiciliğin kural ve sınırlarının belirlenmeye çalışıldığı ilk yasa Federal Lobi Yasası’dı (Kaymaz, 2005, s. 108). 1946 tarihinde “Yasama Reorganizasyonu Yasası” ile birlikte on yıllık çelişkiler ve soruşturmalar sonucunda ortaya çıkmıştır ve lobicilik faaliyetlerinde bulunan kişileri hedef almıştır (Howe & Trott, 1978, s. 14).

Federal Lobi Yasası’nın çıkartılmasının arkasından 12.000’den fazla grup, lobici olarak kaydolmuş, bunlardan yarısı günümüze kadar etkinliklerine devam etmektedirler (Grunig & Hunt, 1984, s. 528).

Bu kanuna göre; bir kanunun kabulüne veya kabulüne engel olmaya çalışmak için para alan her şahıs, bu tür işe girişmeden önce Senato sekreterliğine başvuracak ve hangi şahıs veya menfaat için çalıştığını, hangi mesele için ne kadar zaman çalışacağını bildirmek zorundadır. Bundan başka, başvuran kişi her üç ayda bir aldığı paraları ve yaptığı masrafları gösteren bir listeyi de teslim edecektir. Lobciler, defter tutmak mecburiyetindedirler ve aldıkları, 500 doları aşan her parayı kimden aldıklarını deftere yazmak ve her yıl Senato sekreterliğine çalışmalarını hakkında bir rapor vermek sorumluluğunu üzerilerine almışlardır. Ayrıca, alınan bütün raporlar Kongrenin resmi tutanaklarında yayınlanmaktadır (Aybay, 1961, s. 277).

Ancak bu yasa, gerçekte belirsiz ve yalnızca Kongre'ye yönelik lobi faaliyetlerini kapsıyor, 1946 öncesi skandallarıyla ilgili komite toplantılarını içeriyordu. 1975-1976 yıllarında yaşanan Watergate Skandalından sonra Kongre tekrar konuyu ele almak zorunda kaldı. 1975 de çıkan Yabancı Ajanların Tescil Yasası'na göre, yabancı ülkeler adına faaliyette bulunan ve bununla geçimlerini sağlayan lobiciler ABD Adalet Bakanlığı'nda kayıtlı olduklarından dolayı bütün harcama raporlarını açıklamak zorunda kalıyorlardı. Bu yasanın ana amacı lobicilik faaliyetlerinde bulunan kişi ve grupların kimliklerini açıklamalarını sağlamaktı (Bayramoğlu, 1985, s. 11).

1.5.3. Dernekler ve Lobi Faaliyetleri

1976 yılında çıkartılan Dernekler ve Lobi Faaliyetleri Yasası kar amacı gütmeyen ve vergi muafiyeti olan, (sosyal yardım kuruluşları, eğitim, bilim, kültür, kamu sağlığı ve güvenliği ile ilgili alanlarda faaliyet gösteren dernekler ve örgütler ile kuruluş amaçlarının lobicilik olduğunu gizleyip sosyal amaçlı örgütler olarak gözüken kitle örgütleri, meslek grupları ve etnik grupların kurdukları örgütler) dışında kalan ve eğitim, kültür, ekonomik veya başka amaçları olan derneklerin lobicilik faaliyetlerine sınırlama getirmiş oldu. Yasaya göre gerekli nitelikleri taşıyan bir örgüt, yıllık bütçesinin ilk 500.000 dolarlık kısmının % 20'sini (100.000 \$), ikinci 500.000 dolarlık kısmının %15'ini (75.000 \$), üçüncü 500.000 dolarlık kısmın %10'unu (50.000 \$) ve bundan sonraki her 500.000 doların %5'ini lobicilik için harcayabilir ve bu harcamaların toplamı 1 milyon doları geçmemekte ve izin verilen bu miktarda ancak %25'i grass roots (halk hareketi) için harcanabilmektedir (Arı, 2009, s. 172).

Bu oranları aşan derneklerin vergiden muaf olma statüleri kaybolmakta ve kayıtlı lobici olma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Dernekler ve Lobi Faaliyetleri Yasası vergi muafiyeti olan ve kar amacı gütmeyen derneklerin mevcut durumlarını korumakla lobicilik yapmalarına imkan sağlanmış ve bütçelerinin ne kadarını doğrudan lobicilik veya dolaylı lobicilik için kullanabilecekleri belirlenmiştir (Arı, 2009, s. 170).

4. Kampanya Harcamalarına İlişkin Yasal Düzenlemeler

Lobicilikte, hedef kitle durumunda olan yasama, etki altına alınmaya çalışılır ve bu etkileme şekillerine örnek olarak seçim sırasında adaya verilecek oylar, aday

için yürütülen seçim kampanyalarında görev alma ve parasal destek sağlama gibi çalışmalar gösterilebilir. Bu desteklerin olumsuz tarafları da vardır. Çünkü bu tür destekler seçimi kazanan Kongre üyeleri için uzun zaman kesiminde itibar problemi oluşturarak, üyelerin halk üzerinde kurduğu tarafsızlık imajını zedelemekte ve düşürücü bir durumu sağlamaktadır. Bu tür çalışmaların yasallaştırılması ve illegal çalışmaların önlenmesinin sağlanması için yasal düzenlemelerin yapılması gerekiyordu (Hanlı, 2006, s. 3).

Kongre, grupların kampanya harcamalarını düzenleme amaçlı olan ve şirketlerin kampanyaları desteklemelerine yasak getiren 1907 yasasını 1925’de yeniden düzenlemiştir. Bunun ana sebebi Kongre’nin halk üzerindeki imajını düzeltmek istemesidir. 1947 yılında Taft-Hartley Yasası şirketlerden savayı işçi sendikalarının da bu yasaklılar kapsamına alınmasını sağlamıştır. Önemli düzenlemelerden biri de 1940’ta çıkartılan Hatch Yasası’dır. Bu yasa ile bir kişinin veya grubun seçimlerde kampanyalar için bir adaya yapabileceği bağış miktarı da 5.000 dolar ile sınırlandırılmıştır (Arı, 2009, s. 173).

Bütün bu düzenlemelere rağmen Amerika yönetimi yeterli denetimi ve düzenlemeyi yapamadığı kanaatine varmıştır.

Bu yüzden ABD yönetimi Bill Clinton döneminde yeni düzenlemelere gitmiştir.

Yeni düzenlemelere göre: Beyaz Saray’da görev yapan kişiler, buradan ayrıldıkları tarihten itibaren 5 yıl süreyle lobicilik yapamaz, lobicilik yapan şirketler için çalışamazlar, devlet memurları (özellikle üst düzey olanlar) derecelerine uygun süreler içerisinde görevlerinden ayrıldıktan sonra, lobici olamamaktadırlar, üst düzey yönetici konumundaki bakanlar, ömürleri boyu yabancı hükümetler için lobi faaliyeti yapamazlar, üst düzey ticaret temsilcileri de, görevlerinin bitmesinden sonra, yaşamları boyunca çok uluslu şirketleri ve yabancı hükümetleri temsil edemezler, Anayasa’nın sınırlarını aşmadan, ülkeye duyulan sadakatin müşterilerden üstün tutulması mecburiyeti, temsil edilen müşterinin yanlış yönlendirilmemesi ve aldatılmaması esastır, devlet görevinde bulunan memurlara, karşılık bekleyerek maddi değeri olan hediye verilmemesi yasağı getirilmiştir, lobicilikte güvenilir, inanılır ve kavgadan çok uzlaşmacı olunması zorunluluğu getirilmiştir. 22 Maddeler halinde sıralanan bu kurallara uymayan kişilere ve gruplara karşı hukuki sürecin başlatılarak “kamu davası” açılacağı belirtilmektedir (Hanlı, 2006, ss. 3-4).

ABD'de lobicilik faaliyetleri vatandaş ve belli grupların doğal hakkı olarak görülür ve normal karşılanmaktadır. Lobicilik bir hukuk danışmanlığı kadar yasaldir ve bununla ilgili ayrıca lobi şirketleri faaliyetlerde bulunmaktadır (Aziz, 2003, s. 26).

1980'lerin başında ABD'de Kongre'ye karşı 89000 kişinin çalıştığı 1000 civarında “lobicilik firması”, kamuoyuna karşı yaklaşık 1700 “halkla ilişkiler” firması bulunmaktaydı. Washington'da 6500 temsilci, dört milyar doların harcandığı lobicilik faaliyetleri yürütmüştür. Kongre'de her üye başına 30 lobici düşmüştür (Bayramoğlu, 1985, s. 12).

1.5.4. AB’de lobiciliğin gelişimi ve hukuki düzenlemeler

Avrupa’da lobicilik faaliyetlerinin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile birlikte yoğunlaştığı bilinmektedir. Fransız tarımcıların ardından büyük otomobil firmaları lobi hüsusunda bürolar açması, AB dahilinde, bölgelerin, şehirlerin, sendikaların, okulların, baroların ve derneklerin bürolara sahiplenmesi lobiciliğin gelişmesine ve yaygınlaşmasının göstergesidir (Doğan & Ürek, 2011, s. 16).

Avrupa’da modern lobiciliğin henüz 1980’li yıllarda Avrupa’da yayıldığı bilinmektedir (Hanlı, 2006, s. 1). XIX. ve XX. Yüzyıllarda, İngiltere’de yapılan lobicilik faaliyetleri, daha çok geleneklerin oluşturduğu bir çerçeve içerisinde cereyan etmekteydi (Turan, 1977, s. 141). Günümüzdeki lobicilik faaliyetleri gibi modern anlamda olmasa da buna benzer ve yakın lobicilik çalışmalarının başlangıcı “tek merkezli bir Avrupa ve Avrupa merkezli bir dünya yaratmak” amaçlı olan Avrupa Birliği’nin kuruluş yılları olarak kabul edilen 1950’li yıllara dayanmaktadır (Özel, 1994, s. 57).

Avrupa Parlamentosu, lobicilik faaliyetlerini düzenlemek amacıyla Parlamento Başkanı Baron Enrique Crespo döneminde (1989–1994) Parlamenter Marc Galle’yi görevlendirdi. Bunun sonucunda değişik tüzük ve yönetmelikler yapıldı ve bu çalışmalar halen devam ediyor (Khalilov, 2008, s. 39-40).

İlk tüzüğü İngiliz Glyn Ford ve Fransız Jean-Thomas Nordmann'ın yönettiği komisyon hazırlayarak, 1996 Haziran'ında Parlamento Başkanlığına sundu. Sunulan tüzükte Parlamentaoya giriş ve çıkışlar, hediyeler, davetli olarak gidilen geziler konusuna bazı kurallar getirildi. Sn. Glyn Ford "...ilgililerle diyalog içinde olmaktan

büyük bir memnunluk duyuyoruz, ama bu ilişki, bir ortaklık veya aidiyet ilişkisi haline dönüşmemelidir....." diyordu (Hanlı, 2006, s. 5).

Avrupa’da ki lobicilik tarihi üç dönemde incelenebilmektedir; dönemi itibariyle ekonomik ve politik değeri olan kömür ve çelik anlaşmalarının yapılmasıyla başlayan dönem (Manisalı, 2001, s. 83), Avrupa Parlamentosu’nun halkoyu ile doğrudan seçiminden Beyaz Kitap’ın yayınına kadar geçen dönem (1979–1985) (Sezgin, Avrupa’da Lobi Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi, 2003, s. 485-487), 1985–1992 yıllarını içine alan Beyaz Kitap’tan Birlik Antlaşmasına kadar geçen dönemdir (Hanlı, 2006, s. 2).

Birinci dönem, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu’nu (AKÇT) kuran Paris Antlaşması’nın (1951) imzalanmasından Avrupa Parlamentosu’nun halkoyu ile seçilişine kadar (1979) geçen süreyi kapsamaktadır. Bu aşamada Parlamento’nun yetki alanları sınırlıdır; ekonomik ve sosyal konular üzerine karar merci olarak hiçbir etkinliği yoktur, siyasi konularda alacağı kararlar ise tavsiyeden öte değildir (Sezgin, Avrupa’da Lobi Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi, 2003, s. 482).

Bu dönemi, günümüzdeki gibi profesyonel lobicilerin, örgütlenmiş özel şirketlerin olmadığı ve daha çok dernek tarzında düzenlenmiş baskı gruplarının mevcut olduğu bir dönem olarak değerlendirilebiliriz.

“Ortak Tarım Politikası”nın üreticileri etkilemesi sonucunda Brüksel çevrelerinde Fransız tarımcılarınca “tarım lobileri” kurulmaya başlanmıştır. “Tarım lobileri” Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun da ilk lobileri olarak nitelendirilmektedir (Hanlı, 2006, s. 2).

İlk lobiler kırsaldan merkeze ulaşamayan ve karar mekanizmaları üzerinde etkili olamayan çiftçiler tarafından kurulmuştur. Çiftçiler, papyon kravat takan, kendilerinden daha iyi konuşan, topluluk kurumlarının koridorlarında boy gösteren demagoglara ihtiyaç duymaları profesyonel şekilde lobiciliğin Avrupa’ya gelişini hızlandırmıştır (Esin, 1996, s. 135-136).

Tarım lobicilerinin toplumsal olarak uzlaşmada üzerilerine görev almaları, Avrupa Birliği Komisyonunun sanayi kesimine yönelik lobi kuruluşlarını kurdurmasına neden olmuştur. Avrupa Birliği Komisyonu, sanayi kesiminde de aynı sonuçlar almak amacıyla lobicilik örgütlenmelerine teşvik etmiştir (Canöz, 2007, s. 24).

İkinci dönemde çevre ve hayvanları koruma, tüketici haklarının korunması gibi farklı lobilerin oluşturuldu. 1951–1979 döneminde olduğu gibi, bu dönemde de lobicilikle topluluğun kararlarına karşı durmak değil, karar alma aşamasında karşıt grupların lobi mücadelesiyle kabul edilecek kararları etkilemek tercih edilmiştir. Bunlara rağmen bu dönemde de baskı grupları, profesyonel lobi kuruluşlarını kullanmadan kendilerinin kurdukları birimlerle bu işi yürütmeyi tercih etmişlerdir (Sezgin, Avrupa’da Lobi Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi, 2003, s. 485-487).

Üçüncü dönem Avrupa’da lobicilik için yeni dönemin başlangıcı ve milat kabul edilen tarih, 1992 yılında Avrupa Topluluğu’nu Ortak Pazara taşıyan (Hanlı, 2006, s. 2) ve bu yüzden Roma Antlaşması’nın bazı maddelerini düzenleyen Tek Senet’in ilanı ve yürürlüğe girişi ile başlamaktadır (Esin, 1996, s. 138).

Beyaz kitap, Tek Pazar’ın kurulabilmesi için 31 Aralık 1992 tarihine kadar 286 adet önlemin yürürlüğe girmesini emrederken, yayınlamış olduğu iş katalogu ile genel makro-ekonomik kararların ötesinde sektörel anlamda bir dizi önlemi gündeme getirerek, sanayi üretim faaliyetini ve aynı zamanda hizmet sektörünü düzenleme yoluna gitmiştir (Sezgin, Avrupa’da Lobi Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi, 2003, s. 487).

Bu durum Avrupa Birliği’nde tüm sosyal ve ekonomik faktörleri Tek Senet’in etki alanına sokarak genel geçer lobi faaliyetlerini etkisiz hale getirmiş ve nitelikli çoğunluğa döndürülen Konsey karar alma mekanizması üzerinde daha etkili ve daha sofistike yöntemlerle lobi faaliyeti yapabilmeyi zorunlu kılmıştır (Esin, 1996, s. 139).

Nitelikli çoğunluğa ulaşmak için 7 ülkenin bakanının konu hakkında bilgilendirilmesi ve desteğinin alınması gerekiyordu. Bunun farklı ülkelerde gerçekleştirilmesi zaman açısından problemli olacağından Avrupa Birliği’nin başkenti olan Brüksel’de yapılması kararı alınmıştır (Sezgin, Avrupa’da Lobi Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi, 2003, s. 488). Buradaki lobi firmaları genellikle Avrupa Parlamentosu ve Komisyonu bünyesinde faaliyette bulunmaktadır (Hanlı, 2006, s. 2).

Pijnenburg, çalışmasında Avrupa’daki baskı gruplarının lobi etkinliklerini ve elde edilen sonuçlarını inceleyerek, lobi gruplarının başarısızlıklarının nedenlerini açıklamıştır. Pijnenburg’a göre, örgütsel yönetim eksiklikleri, kaynak yetersizliği, bazı ülkeler arası yaklaşım farklılıkları, AB kurumlarının tutumu, geniş coğrafi ve

fikri alanda mücadele zorunluluğu lobicilerin ve lobi gruplarının başarısızlığa uğramasının esas etkenleri sırasındadır. Özellikle AB bölgesi için lobi faaliyetlerinde ad hoc yapıların başarı sağlayabileceğini vurgulayan araştırmacı, bu yapıların güçlü ve zayıf yanlarını belirlemiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 1 bu kıyaslamayı göstermektedir (Pijnenburg, 1998, s. 303-304).

Tablo 1: Lobi Faaliyetlerinde Ad Hoc Yapıların Güçlü ve Zayıf Yönleri

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Belirli konulara odaklanabilme yetisi	Gayri resmi oluşumların kararları zorlayabilme yetisinin düşüklüğü
Esnek ve değişebilir örgütlenme modeli	Yönetim ve örgütsel sorunların potansiyel varlığı
Katılımcı gruplara özerk alan bırakılabilmesi	Farklı grupların farklı siyasi süreçlerle temasının olumsuz dışsallıkları
Karar mekanizmalarına gayri resmi kanallardan daha hızlı ulaşabilme yetisi	Karar alma mekanizmasındaki zayıflıkların, AB kurumlarında savunucu gücü düşürebilme potansiyeli
AB'nin çok katmanlı ve karmaşık yapısına kolay uyum sağlayabilme	Örgütlenme modelinden kaynaklı kısa süreli

Kaynak: Pijnenburg, (1998: 307-308)

Özellikle 1990'lardan sonra Avrupa Birliği'nde lobicilik faaliyetlerine yönelik çalışmaların sayısı hızla artmıştır. O yıllarda lobicilik hakkında yaklaşık 300 çalışma yayınlanmıştır (Woll, 2006, s. 458).

Woll'un ABD ve AB'deki lobicilik anlayışına yönelik karşılaştırmalı analizleri aşağıdaki Tablo 2'ye işlenmiştir (Woll, 2006, s. 462-463).

Tablo 2: ABD ve AB’de Lobicilik Anlayışlarına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Bakış

	Amerika Birleşik Devletleri	Avrupa Birliği
Aktörler nasıl örgütleniyorlar?	Konu odaklı iş birlikleri ve uzun soluklu örgütlenmeler	Ulusal veya sektörel iş birlikleri ile doğrudan Brüksel’de temsil
Kullanılan yöntemler ve kaynaklar nelerdir?	Yasal temsilcilikler, resmi ya da gayri resmi danışmanlık, medya ve alan lobiciliği	Merkezde temsil, resmi ya da gayri resmi danışmanlıklar, nadir olarak strateji belgeleri
Aktörler hangi aşamada ve ne zaman eylemde bulunuyorlar?	Politika oluşturma, değişiklik talepleri ya da engelleme çabaları	Politika oluşturma ve değişiklik talepleri AB kurumları üzerinden, karar sürecinde ulusal çabalar
Kamusal ve bireysel aktörler arasındaki ilişki nasıldır?	Aktörler arası rekabet, bazen uzun bazen kısa süreli iş birlikleri	Güvene dayalı ve çok düzlemli ilişkiler
Aktörler taleplerini nasıl iletiyorlar?	Doğrudan acil çıkarlara dayanan savunucu çabalar	Daha tedbirli ve konsensüs sağlamaya dayalı yapısal çabalar

Kaynak: Woll, (2006: 462-463)

1.6. Lobicilik Çeşitleri

Lobiciler, sahip oldukları kaynaklarına ve içinde bulundukları duruma ve hedeflerine uygun olan yöntem ve teknikleri kullanmaktadırlar. Örneğin, lobicilik ile Kongre'deki çabalarından bir sonuç alamayan baskı grupları, yürütme organına yönelik olarak çalışmalarını devam ettirebilir (Arı, 2009, s. 178).

Lobicilikle ilgili yazılan kaynaklarda genel olarak iki tür lobicilikten bahsedilmektedir. Bunların birincisi, direkt olarak karar verici kişilerle temas kurma yöntemiyle gerçekleştirilen “Doğrudan Lobicilik”; ikincisi, kamuoyunda imaj oluşturma yolu ile kitleleri ve basını olaya dahil ederek dolaylı şekilde sonuç almayı amaçlayan “Dolaylı Lobiciliktir” (Grass-Root) (Dursun, 2002, s. 291).

Bayramoğlu, herkes tarafından kabul edilen bu iki çeşide “lobicinin lobiciye lobi yapması” olarak nitelendirilen “Kolektif Lobicilik” ilavesi yaparak çeşitleri üçe çıkarmıştır (Bayramoğlu, 1985, s. 23).

Lobiciliğin 3 ana tekniğinden savayı, “Başkan Tarafından Yürütülen Lobicilik” olarak isimlendirilen lobicilik tekniği de kullanılmaktadır. ABD’de

Başkan ve yardımcısının kanun yapıcılar üzerindeki ikna gücü çok yüksektir. Bunun nedeni Başkanın elinde tuttuğu anayasal yetkiler sayesinde düzenli ve sürekli olarak Kongre üzerindeki baskıyı organize edebilme gücüne sahip olmasından kaynaklanır (Kodaloğlu, 1994, s. 131).

Amatör Lobcilik, Yüksek Düzeyde Lobcilik, Wagner Tipi Lobcilik, Etnik Lobcilik, Bilgi Lobciliği, Uluslararası Lobcilik, Sesli ve Sessiz Lobcilik lobciliğin diğer çeşitlerindendir.

En etkili olan yöntem ve tekniğin seçilebilmesi birçok nedenlerden dolayı değişiklik gösterebilir. Üzerinde çalışılan konuyu destekleyen ya da karşısında olanların gücü, yasama organları mensuplarının konuya yaklaşımları, sahip olunan bütçe ve zamana, grupların etnik görüşleri ile ürettikleri politikalar ve lobcilerin geçmiş tecrübeleri yöntem ve tekniğin seçilmesinde etkileyen faktörler sırasındadır (Dincer, Lobcilik, 1999, s. 75).

1.6.1. Doğrudan Lobcilik

Doğrudan lobcilik, belirli bir yasanın çıkması veya önerilen, kabul edilen bir yasa üzerinde günün koşullarına uygun şekilde birtakım değişikliklerin yapılması amacıyla karar vericilerin birebir ikna edilmesi için sarf edilen çabalardır.

Doğrudan lobcilik tekniği en etkili olanıdır. Bu lobcilik çeşidi, bir ülke adına lobi yapanların, özellikle ajanların hedefle kişisel ve doğrudan yüz yüze olan ilişkisidir. Bu durumda lobi, konunun oluşumu ile teknik yönleri ile ilgili aydınlatıcı bilgiler vermektedir, çünkü “komite”, ya da “alt komite” düzeyinde olur (Bayramoğlu, 1985, s. 23).

Doğrudan lobcilik tekniğinin en önemli özelliğini, kişisel bağlantılardan çok bilgiye önem verilmesi oluşturmaktadır. Hedef kitleye sunulmak amacıyla hazırlanan raporlar teknik bilgi, slaytlarla zenginleştirilmekte, bütçe tasarıları üzerine geniş bilgiler sunulmakta, “isterseniz bunları yasaları düzeltme çalışmalarında kullanın” denilebilmektedir (Dincer, Lobcilik, 1999, s. 114).

Doğrudan lobcilik tekniğini kullanmak isteyen lobciler, parlamenterler ve onların yakın çalışma personeliyle tanışabilmek için çeşitli konular üzerinde derinlemesine enformasyon derlemekte ve görüş sorulduğunda komisyonlara araştırmaya dayalı fikirler beyan etmektedirler (Rızaoğlu, 1994, s. 252).

1.6.2. Dolaylı Lobicilik

“Halka Dayalı Lobicilik” veya “Mahalli Düzeyde Halkın Lobi Faaliyetine Katılması” olarak adlandırılan dolaylı lobicilik, organize olmuş ve kendisini ifade edebilen bir kitlenin çeşitli organizasyonlar ve materyallerle hedef kitleye yönelik baskı faaliyetlerinde bulunmasıyla gerçekleşmektedir (Canöz, 2007, s. 124).

Dolaylı lobicilikte temel hedef kamuoyunu etkilemektir. Yabancı lobicilerin büyük kısmı, halkla ilişkiler ve haberleşme araçları danışmanları dolaylı lobicilerdir. Yürüyüşlerin düzenlenmesi, dava konusu olan hallerde mahkemelerde tanıklığın edilmesi, üniversite ve derneklerde konferansların verilmesi, panellere katılması dolaylı lobicilikte sık sık kullanılan araçlardır (Bayramoğlu, 1985, s. 23).

Dolaylı lobi faaliyetinin bir hareket bürosu bulunması gerekir. Bu büro, halkı harekete geçirecek sinyali mektup, faks, elektronik posta gibi yöntemlerle verebilmelidir. Ayrıntılı olarak hazırlanmış ve içinde programın hedefleri, karar mekanizmasındaki kişilere etkili mektup yazma yolları, haber ve alarm mektubu örnekleri, lobicilikle ilgili anahtar kelimelerin bulunduğu küçük bir sözlük gibi bilgiler yer aldığı bir siyasi hareket kılavuzu olmalıdır (Dincer, Lobicilik, 1999, s. 118-119).

1.6.3. Kolektif Lobicilik

1980'lerin ortalarında lobicilik kolektifleşmiştir. Lobiciler “kendi aralarında lobicilik” yapmaktadırlar ve sadece herhangi komite üyesiyle değil, meslektaşlarıyla zaman geçirmeyi tercih ediyorlar. “Lobicinin lobiciye lobi yapması” şeklinde tarif edilen kolektif lobicilikte konuyla ilgili bilgi alış-verişi, konun şekillendirilmesinde karşı tarafı etkileme, ilerde kullanmak için yasama organında taktik ve stratejilerin tartışılması kapsamaktadır (Bayramoğlu, 1985, s. 24).

1.6.4. Başkan Tarafından Yürütülen Lobicilik

Amerika Birleşik Devletleri’nde yıllar içinde kişilerin Başkan tarafından yürütülen lobicilikle ilgili düşünceleri gelişmiştir. Kongre’yi dışarıdan para harcayarak etkilemek yerine, Başkan tarafından yürütülen lobicilik ve doğrudan lobicilik yöntemleri daha önemli hale gelmiştir (Dincer, Lobicilik, 1999, s. 124-126).

1.6.5. Diğer Lobi Çeşitleri

Diğer lobicilik teknikleri kadar çok fazla bilinmeyen ama kullanılan lobicilik çeşitleri de mevcuttur. Wagner tipi lobicilik, amatör lobicilik, etnik lobicilik, bilgi lobiciliği, uluslararası lobicilik, yüksek düzeyde lobicilik, sesli ve sessiz lobicilik bu tür lobicilik tekniklerindendir.

1.6.6. Wagner Tipi Lobicilik

Wagner tipi lobiciliğin esası parlamenterlerin genel konulara olan ilgisizliğinden kaynaklanmaktadır. Parlamenterlerin büyük çoğunluğu yalnız kendi bölgelerini ilgilendiren kararlara ilgi göstererek oralara daha çok transfer yapılmasını arzu ediyorlar. Böyle bir durum ise lobicilerin işini kolaylaştırmaktadır. Gelir transferlerini düzenleyen yasalarla ilgilenen ve diğer kararlara ilgilenmeyen parlamenterlerin lobiler tarafından etkilenmesini basitleştirmektedir (Canöz, 2007, s. 127).

1.6.7. Amatör Lobicilik

Lobi firmalarıyla çalışmayan ve sadece kendilerini ilgilendiren konuların hükümet veya yasamanın gündemine gelmesi durumunda kendi üyelerini harekete geçirerek lobicilik çalışmaları yürüten kuruluşların bu örgütlenme faaliyetlerine “Amatör Lobicilik” denilmektedir. Ahlaki, dini, etnik, insan hakları veya genel toplum çıkarları gibi konularda faaliyetlerde bulunan örgütlenmeler genellikle bu tekniği tercih etmektedir (Arı, 2009, s. 155).

1.6.8. Etnik Lobicilik

Etnik lobicilik, adından da anlaşıldığı gibi aynı etnik kökenden gelen insanların belli bir nedenden dolayı lobi oluşturarak birlikte faaliyette bulunmalarını (Dincer, Lobicilik, 1999, s. 124-126).

Yabancı lobicilik olarak da ifade edilen bu tür lobiciliğe yasal olarak statü kazandırılması 1938'de Almanya'nın Amerika'daki propaganda faaliyetlerinden rahatsız olunmasından sonra söz konusu olmuş ve kimin kimler için neler yaptıkları, hangi çalışmalarda bulunduklarının kamuoyuna açıklanması hedeflenmiştir (Arı, 2009, s. 206).

Etnik lobicilik, diğer lobilere göre daha saldırgan bir yapıdadır. Etnik lobiciler kendi üyelerini bile davaya hizmet noktasında eleştirip yargılayabilmekte, gerekirse hainlikle damgalayabilmektedir. Bu lobicilik tekniğinde gayri ahlaki ve hiçbir zaman tasvip edilmeyen yöntemlerin bile kullanıldığı görülmektedir. Etnik lobicilik faaliyetlerini yürüten gruplar her türlü lobicilik araç, gereç ve teknikleri profesyonel şekilde kullanılabilmektedir (Şimşir, 2001, s. 34-39).

Amerika’da bulunan etnik grupların bulundukları ülkede siyasal süreci kendi çıkarları için ve anavatanları lehine etkilemelerinin belli nedenleri vardır. Amerika, bir göçmenler ülkesidir ve yerleşen göçmenlerin her biri kendi kimliklerini korumanın gerekli olduğunu düşünerek örgütlenmeyi tercih ediyorlar. Bu durum diğerlerini de etkiliyor ve aynı şekilde davranmaya teşvik ediyor. Etnik lobicilik faaliyetlerinin yapılmasının ikinci sebebi, göçmenlerin anavatanları tarafından ülke çıkarları açısından soydaşlarını kullanmaları ve göçmenlerin kendilerinin de ülkelerine fayda sağlamak adına Amerikan politikasını etkilemek istemeleridir (Arı, 2009, s. 206).

1.6.9. Bilgi Lobiciliği

Lobicilikte karar alma bakımından önem taşıyan bilginin stratejik şekilde aktarımı bilgi sunma olarak nitelendirmektedir. Yasama meclisi üyeleriyle istenildiği zaman görüşmek mümkün olamadığından dolayı, yardımcılarıyla bağlantı kurarak gerekli belge ve bilgilerin onlara sunumu hem lobiciye hem de yardımcılara kolayca bilgilere ulaşma imkanı sağlamaktadır (Okay & Okay, 2001, s. 492).

Bir lobi grubu, seçim bölgesinin kamusal yarar açısından değerlendirme bilgilerini yasamadaki temsilcisine ileterek kamusal yararın bölgeye verilmesini etkileyebilir (Bennedsen & Feldmann, 2002, s. 190).

Bilgi lobiciliği, yasama sisteminin yapısıyla doğrudan etkilidir. “Güvenoyu”nun yasama sisteminde bulunması etkileyebilme açısından çok önemlidir. ABD yasama sistemlerinde bilgi aktarımı mecliste oluşan politika oluşturma koalisyonunu etkileyebilmektedir. Bunun sonucunda çıkar grupları bilgi lobiciliği yapmayı her zaman az çok cazip görmektedirler. “Güvenoyu” uygulamasının ABD yasama sisteminde bulunmaması bu etkilemeyi mümkün kılan sebeplerdendir. “Güvenoyu” bulunduğu yasama sistemlerinde uzun dönemli meclislerde bilgi aktarımı, politika oluşturma koalisyonunu etkilemektedirler. Bu

durumda çıkar gruplarının bilgi lobiciliğine kaynak ayırmak için daha zayıf isteği bulunmaktadır. Aynı mecliste kısa dönemde, bilgi akışının bir politikanın oluşturulmasındaki bileşim üzerindeki etkisi artış gösterir. Bu durumda ise yaklaşan bir parlamento seçimleri öncesinde çıkar gruplarının bilgi lobiciliği yapma nedenleri artar (Bennedsen & Feldmann, 2002, s. 199).

1.6.10. Uluslararası Lobicilik

Uluslararası propaganda ve lobicilik eylemleri, ABD, Avrupa Birliği, Japonya gibi devlerin kendi politik hedeflerini başarmak ve başka ülkeler üzerinde güç gösterilerini devam ettirmek amacıyla kimi zaman o ülkelerin yönetimlerini kimi zaman da halklarını bütün propaganda ve lobicilik araçlarını kullanarak yanlarına almalarıdır (Açıkgöz, 2003, s. 207).

Uluslararası lobicilik tekniği daha çok uluslararası yaptırımların veya kararların aldırılmasının gündeme gelmesi durumunda uygulanmaktadır. Dünya politikasını ve ticaretini belirleyen ABD ve AB gibi süper güçlerin alacağı kararlar ikinci ve üçüncü ülkeleri etkileyeceğinden bunların karar organlarına yönelik başta ülkeler olmak ve uluslararası kuruluşların yürütmüş oldukları lobicilik faaliyetidir (Canöz, 2007, s. 83).

1.6.11. Yüksek Düzeyde Lobicilik

Yüksek düzeyde lobicilik, bir ülkenin tamamı düzeyinde ünlü ve büyük iş adamları, şirket yöneticilerinin kişisel arkadaşlıklarıyla, iş ve meslek kuruluşlarından ve onların alt komitelerinden, açık siyasal öğelerden, müşterilerle bağlantı kurma yöntemlerini kullanarak askeri ve politik üst çevrelerle kaynaşma şeklinde gerçekleşmektedir. Yüksek düzeyde lobicilik sadece iktidar çevresinde yapılmakta ve bu çevrenin dışına çıkılmamaktadır. Bu tür lobiciliğin kapsadığı konular arasında vergilerin düşük tutulması, en verimli iş ve sanayi dallarının özel sektöre bırakılması, devletin sosyal harcamalarını en üst düzeyde tutması ve iktidardaki partinin iktidarda kalmasının sağlanması yer almaktadır (Canöz, 2007, s. 79).

1.6.12. Sesli ve Sessiz Lobicilik

Lobicilik aynı zamanda kuruluşların uluslararası pazarlarda kendilerine yer bulabilmelerinde de kullanılan yöntemlerden biridir (Okay & Okay, 2001, s. 496).

Lobiciliğin pazarlama ile ilişkisini ortaya koymak adına bir fikir ileri süren Harrison'da kullanılan araç ve teknikleri dikkate alarak “Sessiz ve Sesli Lobicilik” modelini ortaya koymuştur. Sesli lobicilik büyük kitleleri hedeflemektedir. Bu amaçla kitle iletişim araçlarına bilgi verilerek, kuruluşun hedef kitlesinin büyük bir kısmına bu bilgilerin ulaştırılması için çalışılır. Kuruluşlar kendilerini tanıtarak kamunun yararı adına davranıyor gibi göstererek kendilerini daha güçlü konuma götürmüş oluyorlar (Okay & Okay, 2001, s. 496).

Sessiz lobicilik, istenilen değişikliğin kamuoyuna ve kitle iletişim araçlarına mal edilmeden gerçekleştirilmesi demektir. Pek çok yazar, sessiz lobiciliğin tercih edilen bir lobicilik biçimi olduğunu ifade etmektedir (Khalilov, 2008, s. 71).

1.7. Lobicilik Yöntemleri

Lobiler ve baskı grupları, amaçlarına ulaşmak adına ellerinde bulunan kaynaklara, duruma ve hedefe uygun şekilde yöntem ve teknikleri uygulamaktadırlar. Bazı lobiciler kendi özel çıkarları için faaliyet yaparken, diğerleri kamunun genelini ilgilendiren ortak çıkarlar için çalışabilir. Bazen lobiciler biri biriyle rekabet edebilir bazen ittifak kurarak hareket edebilirler (Arı, 2009, s. 178).

1.7.1. Yüz Yüze İletişim

Lobicilerin kendi amaçlarını ve ne istediklerini anlatmaları açısından karar mekanizmalarında yer alan yetkili şahıslarla yüz yüze görüşmek en etkili yöntemdir (Arı, 2009, s. 179).

Bu lobi yönteminde önemli olan birebir iletişim sağlayarak, üzerinde durulan konu ile ilgili fikirlerin yetkililere ulaştırılmasıdır. Görüşme öncesinde karar alıcıları daha yakından tanımak ve hangi bilgileri istediklerini anlamak için hazırlık yapılmalıdır. Yapılan hazırlık başarılı görüşmenin esas temellerini oluşturuyor. Yetkililer de konuyla ilgili çalışma yürüten lobicileri tanımak isteyecektir. Böylece, her iki taraf arasında karşılıklı güvenin oluşturulması ve karar alıcıların harekete geçmesi için zemin kurulacaktır.

Yüz yüze iletişim lobiciliği hem ikna etmeye hem daha detaylı şekilde bilgilendirmeye yönelik çalışmaları kapsamaktadır.

1.7.2. Sosyal Lobcilik

Lobicilikte karar alıcılarla samimi ilişkiler kurmak önemli olduğu için bu samimiyetin olduğu her ortamda lobcilik faaliyeti yapılabilmektedir. Lobciler kendilerini tanıtmak ve ilişkilerini geliştirmek için yemek, balo, çeşitli müzik ve kültürel organizasyonlar düzenleyerek, bu sosyal ortamlarda kanun yapıcılarla dostane ilişkiler kurarlar. Bu tür organizasyonlar samimiyetin sağlanması ve lobcilik faaliyetinin yapılması için en uygun ortamlar olarak görülmektedir.

1.7.3. Kampanya Desteği Sağlamak

Seçim kampanyalarına destek sağlamak da lobcilik ile bağlantılıdır. Seçim kampanyalarına destek sağlamanın iki yolu vardır. Birincisi, doğrudan adayın gerçekleştirmiş olduğu kampanyada görev alarak adayın kazanması için çalışmalarda bulunmak, ikincisi ise ‘fundraising’ (kaynak toplama) yöntemi ile, ya da partiler, adaylar, çıkar grubu lobiler ve bağımsız gruplar tarafından oluşturulan PAC’ lar vasıtasıyla parasal destekte bulunmak. Sonuç olarak kampanya ile destek sağlanan parti iktidara gelirse, lobiler iktidar üzerinde etkili olma şansını elde etmiş oluyorlar. Fakat bu tür çalışmalar başarılı oldukları halde, yanlış şekilde devamının getirilmesi ilişkilerin sona ermesine neden olabilir. Verilen desteğin sonradan bir baskı veya tehdit olarak kullanılması çabalar sayesinde inşa edilen yakın ilişkilerin olumsuz şekilde etkilenmesi ile sonuçlanabilir. Göreve getirilen kişiler ve gruplar aldıkları desteğin farkında oluyorlar ve bu desteğin yanlış adım attıkları durumda onlara karşı kullanılabileceğini de anlıyorlar. Bu sebepten seçim kampanyaları zamanı desteğin verilmesi kadan bu desteğin sonuçlarının daha verimli ve doğru şekilde kullanılması önem taşımaktadır.

1.7.4. Lobi Şirketleri Kiralamak

Lobi faaliyetlerine ihtiyaç duyan gruplar ve bireyler bu konuda profesyonel destek almak adına şirketler ile çalışarak, rakipleri karşısında daha avantajlı konuma gelebilirler.

Bu şirketler tıpkı bir halkla ilişkiler şirketi olarak faaliyet yürüterek belirli ücret karşılığında destek sağlamaktadır. Lobi hizmeti veren şirketler müşterileri adına kamuoyu oluşturma kurumu tanıtmak, kararverici organlar ve kişilere etkide bulunma gibi faaliyetlerde bulunmaktadır (Tengilimoğlu, 2008, s. 97).

Lobi hizmeti veren şirketlere müracaat eden gruplar ve kişiler hitab ettikleri kitle ve bireyleri yakından tanımadıkları için hatalara yol vermemek adına bu yola başvurmaktadırlar. Lobicilik şirketleri bu işi sürekli ve profesyonel şekilde gerçekleştirdiklerinden dolayı lobicilik faaliyetlerinin doğru ve başarılı şekilde yürütülmesi bakımından doğru adımlar atmaktadırlar.

Kamuoyunun algısını değiştirmek için uluslar bulundukları veya etki sahibi olmak istedikleri ülkelerde bu tür şirketlere başvurmaktadırlar. Lobiciliğin önemli araç haline geldiği ABD gibi ülkelerde lobicilik hizmeti veren şirketler bir sektör oluşturmuş ve yapılan iş belli bir meslek haline gelmiştir (Dincer, Lobicilik, 1999, s. 97).

1.7.5. Toplantılar Düzenlemek

Konu ile ilgili bilgili olan kişiler ve bilgilendirilmesi istenen kişiler ve grupların katılımlarıyla düzenlenen toplantıların esas amacı bilgi alışverişinin yapılmasını sağlamak ve daha geniş kitleleri bilgilendirmektir. Bu tür toplantıların aynı zamanda medyaya geniş şekilde yayılması ve yankı bulması için önceden medya ile görüşmelerin yapılması ve onların katılmasını temin etmek gerekmektedir.

1.7.6. Seçmenlerle Tanışma

Çeşitli partileri destekleyen kişiler aynı zamanda baskı grubu ve lobi üyelerini oluşturmaktadırlar. Bu yüzden seçmenlerle tanışma tekniği lobi faaliyetlerinde büyük önem taşımaktadır. Seçmenlerle tanışma yöntemi iki açıdan değerlendirilmektedir. Birincisi, lobicilerin temsil ettikleri üyelerin içinde bulundukları seçmenlerle tanışma yöntemidir. İkincisi ise kanun yapıcılarla bu kişilerin tanıştırılması yöntemidir (Dincer, Lobicilik, 1999, s. 146).

1.7.7. Halkla İlişkiler Kampanyaları Düzenlemek

Halkla ilişkiler, mevcut toplum içerisinde farklı gruplarla iletişimin kurulması ve devam ettirilmesi bakımından çok büyük önem taşımaktadır. Lobi şirketleri de halkla ilişkiler kampanyaları düzenlemekle lobi ve baskı gruplarını etkilemeye çalışmaktadırlar. Bu faaliyetlerinin başarılı şekilde sonuçlanması için lobicilerin iyi bir strateji belirlemesi ve gerçek halkla ilişkiler çalışmaları yürütmesi gerekmektedir. Lobicilerin esas amacı hedeflemiş olduğu kişi ve gruplara ulaşarak, gereken bilgileri

aktarmak, etkilemek ve yönlendirmektir. Lobcilerin yaptıkları iş aslında halkla ilişkilerde profesyonel olarak yapılan işe benzemektedir.

1.7.8. Medya ile Olumlu İlişkiler Yaratmak

Günümüzde ister geleneksel, isterse de yeni medya araçları kamuoyunun oluşturulmasında büyük etkiye sahiptir. Medya ile iyi ilişkilerin kurulması lobcilik faaliyetlerinde bulunan kişi ve grupların ün ve itibar kazanması açısından önem taşımaktadır. Medya ile ilişkilerin iyi düzeyde olması profesyonel faaliyet sürecinde savunulan görüş ve fikirlerin daha geniş kitlelere ulaştırılması ve bu sayede kararların etkilenmesi demektir.

Medya araçlarının tümü iletinin hedef kitlelere ulaştırılması ve organize edilmesini daha kolay hale getirmektedir (Kırlar, 2012, ss. 211-221).

Lobicilik faaliyetlerinin başarılı şekilde sonuçlanması için birçok gruplar kendi medya mecralarını kurmakta ve doğrudan hem kendi kitlelerini hem de hedeflemiş oldukları kitlelere ulaşmaktadırlar. Dış kitlenin güveni açısından bu tür medya araçları yeterli olmasa da kritik dönemlerde ihtiyaç haline gelmektedir.

1.7.9. Komite Toplantılarına ve Mahkemelere Katılmak

Komiteler, Amerika Birleşik Devletleri'nde yasaların üzerinde düşünüldüğü ve tartışıldığı yerler olarak bilinmektedir. Lobcilerin bilgileri ve temsil ettikleri kişilerin yasalar üzerindeki etkilerini göstermeleri açısından önem taşımaktadırlar (Arı, 2009, ss. 63-64).

Bayramoğlu'na göre, komite toplantılarında yapılacak konuşmalarda özellikle dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:

- Sunulacak metin kısa, öz, doğru, mümkünse belgelerle ıbatlanacak şekilde, gerçeklere dayanmalıdır.
- Konuşma metninin birer kopyası, önceden toplantıya katılan medya mensuplarına takdim edilmelidir
- Verilecek sorulara sakin, sabırlı ve gerçeklere dayalı olmak şartıyla cevaplar sunulmalıdır.
- Toplantı sonucu metnin birer kopyası, komite üyelerine gönderilmelidir (Bayramoğlu, 1985, s. 85).

Yargı lobi faaliyetlerinden etkilenen bir alandır. Amerika Birleşik Devletleri'nde lobcilik yapan kişiler ve gruplar çeşitli yöntem ve yollarla yargıyı etkilemeye çalışırlar. Özellikle kendi istek ve çıkarlarına zıt olan yasalara karşı dava açıp, duruşmalarına katılarak haklarını savunmak, çeşitli raporlar sunmak, araştırmalar gerçekleştirmek en yaygın yöntemler arasında yer almaktadır (Dincer, Lobcilik, 1999, s. 151-153).

1.7.10. Kullanılması Sakıncalı Yöntemler

Lobi çalışmalarında kullanılması etik ve yasal görülmeeyen yöntemlerdir.

1.7.10.1. Tehdit

Tehdit yöntemi sakıncalı yöntemler arasında günümüzde kullanılmaktadır. Bu yöntemin özellikle kanun yapıcılar üzerinde etkisi çok büyüktür. Tehdidin en yaygın türü seçimler zamanı belli güçlere oyların verilmemesi ile ilgilidir. Bunun dışında lobciler, daha önce elde ettikleri bilgilerle görevlileri tehdit ede biliyorlar.

1.7.10.2. Rüşvet

Gereken çıkarların elde edilmesi ve hedefe ulaşılması için para kullanılması lobciliğin bir yöntemidir. Her ne kadar sakıncalı olarak görülse de rüşvet yöntemi geniş şekilde kullanılmakta ve normal karşılanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AZERBAYCAN LOBİSİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

2.1. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti (1918-1920) döneminde ilk lobicilik girişimleri

2.1.1. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti

1918 28 Mayıs tarihinde Türk ve Müslüman dünyasında ilk kez Cumhuriyet yönetim şekline dayanan devlet, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti (AHC) kurulmuştur. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kurulması, Azerbaycanlıların devletçilik tarihinde önemli dönüm noktası olmuştur.

Güney Kafkasya'da yerleşmiş ve yüzölçümü 147.629 km² olan, nüfusu 2 milyon kişiye ulaşan cumhuriyetin sınırları kuzeyde Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti, kuzeybatıda Gürcistan, batıda Ermenistan ve güneyde İran'la belirlenmiştir. En büyük şehir olan Bakü'nün Bolşevik yönetiminin kontrolünde olması nedeniyle, AHC'nin geçici başkenti Gence şehri olmuştur. Rus İmparatorluğu'nda 1917'nin Şubat Devrimi'nden sonra Güney Kafkasya'da iktidar Özel Transkafkasya Komitesi oldu. Ekim Devrimi ile Rusya'da egemenliğin Bolşeviklerin eline geçmesi neticesinde 11 Kasım 1917'de Tiflis'te Gürcü, Ermeni ve Türk temsilcilerinden oluşan Bolşevik karşıtı Transkafkasya Komiserliği karma hükümeti kuruldu ve Bakü dışında tüm Güney Kafkasya'da egemenliği ele aldı. Bakü'de 2 Kasım 1917 tarihinde Bakü Sovyet hükümeti kurulmuştu. Ocak 1918'de Transkafkasya Komiserliği Tiflis'te oluşturulan Transkafkasya Seymi'ni yasama organı olarak ilan etti ve 1918'in Şubat ayında Transkafkasya Demokratik Federatif Cumhuriyeti kuruldu. 11 Mayıs 1918'de Batum Konferansı'na başlandı. Almanya'nın Gürcistan'ı himayesine almasından sonra 26 Mayıs 1918'de Gürcistan Kafkasya birliğinden çıkmaya karar verdi ve 26 Mayıs'ta Seym son kez toplanarak kendini feshetti. 28 Mayıs 1918 tarihinde Tiflis'te Azerbaycan Milli Şurası tarafından Azerbaycan Demokratik (Halk) Cumhuriyeti ilan edildi. Meclis açılıncaya kadar geçici şura ilan edilerek, başkanlığa Mehmet Emin Resulzade seçildi. 9 kişilik icra heyetinin başkanlığına da Fetali Han Hoyski getirildi, H.Agayev ve M.Seyidov başkan yardımcısı oldu. 23 ay faaliyet göstermesine rağmen, bu kısa zamanda Azerbaycan Türkçe'si devletin resmi dili ilan

edildi, Azerbaycan'ın şimdiki bayrağı, arması ve milli marşı kabul edildi. Etnik kimliklerine bakmaksızın tüm vatandaşlara eşit haklar sağlandı, milli ordu kuruldu, kadınların seçme ve seçilme hakkı tanındı. 1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti Birinci Dünya Savaşında kazanan devletlerle tekrar savaşa girmişti. Aynı devletlerle savaşmakta olan Sovyet Rusya'sı Türkiye için bir müttefik olarak görülüyordu. Sovyet Rusya'sı da bunu kullanarak, Türkiye'ye yardım etmek istediklerini, ancak Azerbaycan Halk Cumhuriyeti hükümetinin buna engel olduğunu öne sürüyordu. Moskova, Türk subaylar aracılığıyla, Ermenistan'la savaşmakta olan Azerbaycan'da var olan hükümeti yıkarak, Komünist Partisi hükümetinin kurulmasını sağladı. Türkiye'ye yardım gerektiği bahanesini öne sürerek, bu yeni hükümetin daveti üzerine Kızıl Ordu 26 Nisan'da sınırı geçerek Azerbaycan'a girdi ve 28 Nisan 1920'de Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu (Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Ansiklopedisi I cilt, 2004, s. 32-45).

2.1.2. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin tanınması yolunda lobicilik faaliyetleri

22 Nisan 1919 yılında Paris Barış Konferansı'na gitmek üzere İstanbul'dan ayrılan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti nümayende heyeti, 2 Mayıs'ta Roma'ya varmış ve 4 sonra Paris'e yola düşmüştür. Ali Merdan Bey Topçubaşov'un önderliğindeki Azerbaycan Numayende Heyeti'nin Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıtmak amacıyla aylarca sürececek mücadelesi böylece başlamıştır.

9 Mayıs 1919 tarihinde Paris'e varan Azerbaycan Nümayende Heyeti, 28 Mayıs 1919'da Azerbaycan'ın Bağımsızlığı'nın birinci yıl dönümünde ABD başkanı Wudro Wilson'la görüşmüştür. ABD cumhurbaşkanı Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını desteklememişti, çünkü W.Wilson'a göre, Rusya esaretinden kurtulmuş halkların bağımsızlığı ile ilgili ABD, kendi üzerine herhangi bir sorumluluk almamaktadır ve genellikle, dünyanın küçük devletlere parçalanmasında meraklı olmamaktadır.

İtilaf devletleri liderleri yeni bağımsızlık kazanan devletlerin numayende heyetlerini resmen kabul etmemekteydi. O yüzden Azerbaycan Nümayende Heyeti'nin ABD başkanı ile görüşmesi, genelde başarının başlangıcıydı. Wudro Wilson'la görüşen Ali Merdan Bey Topçubaşov, fikirlerini dile getirmiş ve ABD ile siyasi ilişkilerini kurmak arzusunda olduğunu ifade etmiştir. Wilson prensiplerine

vurgu yapan A.M.Topçubaşov, milletlerin kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahip olduğunu kaydetmiştir. Wudro Wilson yanıt olarak şunları ifade etmiştir:

1.İtilaf Devletleri dünyanın küçük devletlere bölünmesini istemiyor.

2.Eğer Azerbaycan, Kafkas'ya Federasyonu düşüncesine hizmet ederse, bu onlar için iyi bir yol olur.

3.Bahsedilen Konfederasyon Milletler Cemiyeti'nin herhangi bir devletinden yardım alabilir.

4.Azerbaycan meselesi Rusya konusundan önce halledilemez.

Görüş sonunda ABD Cumhurbaşkanı, A.M.Topçubaşov'a konferans için bir memorandum sunmasını teklif etmiştir. Cevap olarak A.M.Topçubaşov, Azerbaycan nümayende heyeti adından kısa bir bilgi notu sunmuş ve aşağıdaki hususlara vurgu yapılmıştır.

1. Azerbaycan'ın Bağımsızlığı tanınmalı.

2. Wilson Prensipleri, Azerbaycan için de geçerli olmalıdır.

3. Azerbaycan Nümayende Heyeti Barış Konferansı'ndaki görüşmelere dahil edilmelidir.

4.Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Milletler Cemiyeti üyeliğine kabul edilmelidir.

5. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti ve ABD arasında diplomatik ilişkiler kurulmalıdır (İmanov V. , 2003, s. 72-174).

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin uluslararası toplumda bir ortak bulma, ABD'ye yaklaşma ve uluslararası toplum tarafından bağımsız bir devlet olarak tanınması en önemli hedeflerden biriydi (Hesenli, 2009, s. 349).

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti ve Paris'teki temsilcileri, Amerika Birleşik Devletleri ile özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'nin tanınması ile ekonomik ve politik bağlar kurmak için büyük çaba sarf etti. Bu, büyük ölçüde, geleneksel Avrupa ülkeleriyle birlikte, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin ekonomik olarak güçlenmesi ve aslında dünyanın en büyük ekonomilerinden birine dönüşmesi nedeniyle oldu. Savaş sonrası yılların başlarında, ABD dünyanın önde gelen bankacısını oynadı ya da Sekreter Lansing'in dediği gibi, Amerika dünyayı ekonomik

ve politik olarak yönetti. Ayrıca, Başkan Woodrow Wilson, Dünya Savaşı'ndan sonra dünya sisteminin ana mimarı, yeni oluşturulan devletlerin savunucusu ve küçük ulusların bir arkadaşı olarak biliniyordu. Wilson'un Paris Barış Konferansı'ndaki Kafkasya cumhuriyetlerine olan soğuk tutumu, bu cumhuriyetlerin bazılarının Polonya, Finlandiya, Çekoslovakya, Yugoslavya veya Wilson'ın Ocak 1918'de ilan ettiği on dört barış ilkesinin aksine "beklenmedik bir şekilde" doğmasından kaynaklanıyordu. Kendi kaderini tayin hakkı tesis edilmesine rağmen, bu ilkeler Rus İmparatorluğu'nun çöküşünü öngörmedi. Wilson için, Rusya'nın çöküşü ve Gürcistan ve Azerbaycan cumhuriyetlerinin topraklarında ortaya çıkması oldukça beklenmedik bir durumdu. Kafkasya'da aniden ortaya çıkan bu cumhuriyetler hakkında , sadece Amerikan başkanını ve siyasi çevreleri değil, aynı zamanda ABD halkında da çok az bilgi vardı. Bunu dikkate alarak, Topçubaşov ABD'de Azerbaycan ve Gürcistan'ı tanıtmayı ve politik olarak onları teşvik etmeyi taahhüt etti. O, ABD Temsilciler Meclisinin bir üyesi olan New York'tan avukat Walter Chandlerin aracılığıyla mektup göndermişti. Mektupta Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin bağımsızlık ilanının birinci yıldönümü olan 28 Mayıs 1919'da temsilcilerinin Wilson tarafından kabul edilmesi hatırlanıyor ve bu toplantının onlar için unutulmaz bir etkinlik olduğu söyleniyor.

Gönderilen mektupta şu cümleleri görebiliriz:

"Sizi halkları, özellikle siyasi ve politik olarak kendi kaderlerine sahip küçük ulusları barış, özgürlük ve bir arada yaşamaya çağıran modern Havarî olarak görüyoruz. Bu milletlerden biri olan Azerbaycan halkının bir temsilcisi olarak, halkımızın bağımsızlığını ve özgürlüğünü korumak için yaptığı kutsal çalışmalarda Amerika tarafından korunacağını ve destekleneceğini umuyoruz." (Hesenli, 2009, s. 328)

Başkan Wilson'un Azerbaycan'la ilgili yetersiz bilgisi göz önüne alındığında, Topçubaşov kendisine bir Bağımsızlık Anlaşması, sınırları olan bir ekonomik harita, Azerbaycan'daki ekonomik ve mali durum hakkında diyagramlar ve Azerbaycan nüfusunun etnik bileşimi hakkında bir not gönderdi. Amerika ile bağları genişletmenin gerekli olmasının başka bir nedeni vardı. II. Dünya Savaşı'nın sonunda Ermeniler, yalnızca Ermenistan'ın bağımsızlığını teşvik etmek için değil aynı zamanda Amerikan siyasi çevreleri ve Amerikan halkının gözünde Azerbaycan ve Gürcistan'ı itibarsızlaştırmak için çalışan Birleşik Devletler'de Amerikan Bağımsız

Ermenistan Komitesi'ni yarattılar. Bu nedenle, Amerika Birleşik Devletleri'nde Azerbaycan ile ilgili gerçeğin yayılmasına ve Amerikan siyasi çevrelerinin Azerbaycan ile ilgili algılarının oluşmasına büyük ihtiyaç vardı.

Baltık ülkelerinin temsilcileri, Azerbaycan ve Gürcistan, avukat V. Chandler ile sözleşme imzaladı. Eylül 1919'da Topçubaşov, Paris'teki tüm delegasyonun katılımıyla V. Chandler ile iki anlaşma imzaladı. Üç aylığına imzalanan ilk anlaşmaya göre, Amerikan vatandaşı Walter M. Chandler, Azerbaycan heyetine üç ay boyunca yasal danışman olarak kabul edildi ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin çıkarlarını ve bağımsızlığını savunmak için üç ay sürdü. Azerbaycan tarafı bu hizmet karşılığında Chandler'a 5.000 dolar ödemek zorunda kalacak. Bunun yarısı, sözleşme imzalandığı zaman, diğer yarısı da 1 Aralık 1919'a kadar ödenecekti. Anlaşma imzalandığı andan itibaren yürürlüğe girdi. Azerbaycan tarafı, anlaşmanın parlamento tarafından onaylanmasını sağladı. Bu anlaşmaya ek olarak, taraflar uzun bir süre için ikinci bir sözleşme hazırlamak zorunda kaldılar ve 4 Ekim'den bu yana Chandler, Amerika Birleşik Devletleri'nde Azerbaycan için bir kampanya olan sözleşme yükümlülüklerini yerine getirmeye başlamalı. Yakında imzalanan ikinci anlaşmanın başlığında belirtildi: Azerbaycan Cumhuriyeti Parlamentosu başkanı Topçubaşov, Azerbaycan Barış Parlamentosu Azerbaycan Cumhuriyeti Delegasyonu Başkanı, bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çıkarlarını savundu ve destekledi. Hukuk danışmanı olarak çalışmayı kabul eden New York City'den avukat Walter M. Chandler, hizmetlerin kullanılmasını kabul ediyor. İmzalanan anlaşma şartları uyarınca Topçubaşov, ABD'nin Azerbaycan'ın bağımsızlığını tam Gürcistan Cumhuriyeti de bu bağlamda V. Chandler ile bir anlaşma imzaladı. Topçubaşov, Azerbaycan Hükümeti'ne V. Chandler ile imzalanan anlaşma olarak tanınması için Chandlere elli bin dolar ödemek zorunda kalacak. Anlaşma, ABD'nin Azerbaycan'ın tam bağımsızlığını tanımayı reddetmesi durumunda, Chandler'a Azerbaycan'a herhangi bir tazminat ödenmeyeceğini açıkladı. Anlaşma Azerbaycan Parlamentosu tarafından onaylandıktan sonra, Topçubaşov ve Walter M. Chandler imzası ile Azerbaycan Hükümeti'nin imzasıyla yürürlüğe girdi. Buna karşılık, hakkında bunları yazmıştır:

“Amerikan avukat Chandler ile yapılan sözleşmeler söz konusu olduğunda şunu söylemeliyim ki ... bu avukat Estonya, Estonya, Litvanya ve Lethonia (Letonya)

ile Gürcistan ve Azerbaycan'ın çıkarlarını korumaya karardır. Bu nedenle, onu elimizde tutmak çok önemlidir" (Hesenli, 2009, ss. 326-328).

Chandler, Amerika Birleşik Devletleri'ne gittikten sonra Topçubaşov, Paris'teki ABD heyetinin bir üyesi olan Henry Morgenthau ile görüşerek, Washington'da Azerbaycan temsilcisi olan Chandler'e yardım etmesini istemiştir. Bununla birlikte, Morgenthau, "Azerbaycan'ın ABD'de kendi temsilciliğın kurulmasının daha iyi olduğunu" dedi. Konuşma sırasında Morgentau şunları söyledi:

"Biz bütün küçük ulusların arkadaşlarıyız. Hepinize yardımcı olmaktan mutluluk duyuyoruz, ancak uluslararası politikada sadece biz değiliz. Memorandumunuzu tanıdım ve Azerbaycan'ın zengin bir ülke olduğunu ve özgürce yaşayabileceğini görüyorum. Amerika'da iyi karşılanırsınız ve servetinize değer sermayeyi bulabilirsiniz" (Hesenli, 2009, s. 328)

ABD'nin iş dünyası temsilcisi Max Rabinov Azerbaycan'a ABD ile ekonomik ilişkiler kurmak üzere Azerbaycan delegasyonuna mali danışman olarak atandı ve onunla sözleşme imzalandı. M. Rabinov, Azerbaycan'dan petrol satın alımını dünya fiyatlarına uygun şekilde gerçekleşmesi, ABD mali otoritelerinin Azerbaycan'a borç vermesi ve Azerbaycan için Amerikan mallarının ithal edilmesini sağlamalı idi. Bu işlemlerdeki karların % 3'ü M.Rabinov'a ulaşmak zorunda kalacaktı. M. Rabinov ile ilgili konular, 23 Ağustos ve 18 Eylül'de Azerbaycan ve Gürcü temsilcilerinin ortak toplantısında görüşülmüştü. M. Rabinov ile sözleşme altı aylığına imzalandı ve taraflar isterse bu süre uzatılabilirdi. Amerika Birleşik Devletleri'ne dönmeden önce, daha Haziran 1919'da Bakü'de petrol alımı konusunda görüşmeler yapan "Standard Oil Company of New York" Şirketi Müdürü P.I.Thomas, Bakü'den petrol almak konusunda Rabinovla görüşmüştü. O, uzun vadeli bir sözleşme imzalamak arzusundaydı. M. Rabinov 1 Kasım tarihinde gönderdiği telegrafta, Topçubaşov'dan "Standard Oil" ile görüşme izni istedi. 1919 Temmuz'unda Thomas ve Yollar Bakanı H.Malik-Aslanovla, 12 milyon pud kerosen alımı konusunda geçici bir anlaşma imzalandı. 31 Ocak 1920'de "Standard Oil" ton başına 6 milyon lira kerosen verilmeliydi. Bu şirket aracılığıyla Azerbaycan Amerika'dan bir pudu 2,5 \$ karşılığında 40.000 ton tahıl aldı. (Hesenli, 2009, s. 326)

18 Ekim'de, Walter Chandler Amerika'dan Topçubaşova raporunun ilk mektubunu gönderdi. ABD'de Gürcistan ve Azerbaycan gibi ülkelerde kampanya

yapmanın çok zor olduğunu belirtiyor ve neden olarak bu ülkelerin Amerika'da tanınmadığını ve Estonyalılar, Ukraynalılar, Letonyalılar ve Ermeniler gibi bir sömürgeye sahip olmadıklarını ifade ediyor. Chandler, Azerbaycan ve Gürcistan temsilcilerinin Amerika'ya gelmesini veya bunu arkadaşlarıyla yapması gerektiğini önerdi. V. Chandler şunu yazdı:

"Başkanın (W. Wilson) uzun süreli hastalığı kampanyanın önündeki en büyük engeldir. Başka bir ülkenin bağımsızlığının tanınması, hükümetimizin yürütme organının kararına bağlıdır. Bu, cumhurbaşkanının ilk önce harekete geçmesi gerektiği anlamına geliyor.

Chandler, kesinlikle Cumhurbaşkanı toparlandığında kendisi ile görüşeceğini ve Topçubaşov'un Azerbaycan'la ilgili yazı ve materyallerini kendisine göndereceğini söyledi. Chandler yazı ve materyalleri senatörlere de gösterdiğini ifade etti. Cumhurbaşkanı göreve geldiğinde ise Azerbaycan ve Gürcistan'ın Senato ve Kongreye bağımsızlığını tanınması ile ilgili tasarıyı vereceğini ve Azerbaycan'ın bağımsızlığının tanınması için her türlü aracı kullanacağını dedi. Chandler, Topçubashov ve Gürcü temsilcisi Z. Avalov'un Amerika'ya gelmesi için çalıştığını ekledi.

Topçubaşov Chandler'e yazdığı mektupta, Kafkasya olayları, konferansta Azerbaycan'a yönelik tutum, Denikin ve diğer konular hakkında ayrıntılı bilgi verdi. O, Paris'teki Amerikan heyetinin üyesi olan Buckler ile bir araya geldi ve Buckler'in Kafkasya'daki olaylar hakkında birçok sorusuna cevap verdi. (Hesenli, 2009, s. 328)

11 Ocak 1920 yılında ünlü İngiliz devlet adamı George Nathaniel Curzon, Yüksek Kurula Azerbaycan'ın ve Gürcistan'ın bağımsızlığının tanınması ile ilgili öneride bulunmuştur. Curzon'un bu önerisi oy birliği ile kabul edilmiş ve 11 Ocak günü bağımsızlığı tanınan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, 15 Ocak 1920 yılında kurulun kararını dinlemek üzere Fransız Dışişleri Bakanlığı'na davet edilmiştir. Bu görüşme sırasında Azerbaycan Nümayende Heyeti ile özellikle askeri kuvvetlerle ilgili konular konuşulmuştur (Hesenli, 2009, ss. 25-29).

1920 19 Ocak'ta yapılan Yüksek Kurulu'n toplantısında Azerbaycan Cumhuriyeti saldırıya maruz kaldığı takdirde yardım edileceği ile ilgili karar alınmıştır. Bu önemli karar Azerbaycan Nümayende Heyetinin en büyük başarılarından biri olmuştur. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Bağımsızlığı Paris

Barış Konferansı'nda tanındıktan sonra Azerbaycan'ın Dışışleri bakanı F.H.Hoyski, Müttefik Devletlere gönderdiği bildiride Azerbaycan'ın Avrupa devletleri ve ABD tarafından tanınması ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin dünya devletlerine kabul olunmasını büyük memnuniyetle karşıladıklarını ifade edilmiştir. Ayrıca bildiride Azerbaycan Halk Cumhuriyeti yakın tarihte bolşevik tehdidiyle karşı karşıya kalacağından dolayı acil yardım istemiştir. Ekonomik sorunları aradan kaldırmak için 40-50 milyon manat civarında borç para verilmesini de arzu etmiştir (Magsudov & Kelenterli, 2014, s. 6).

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, Paris Barış Konferansı tarafından tanınmasından sonra Azerbaycan Dışışleri Bakanlığı, ilk aşamada ABD dahil olmakla yedi devletle diplomatik temsilcilik açmak istiyordu. (İngiltere, Fransa, ABD, İtalya, İsviçre, ve Polonya). Hoyski, İsviçre ile ilişkilere daha çok önem vermekteydi. Burada Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin haberleşme merkezinin kurulması konusunda gerekli anlaşmalar da yapılmıştır (İmanov V. , 2003, s. 110-116).

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının Azerbaycan Nümayende Heyeti'nin çalışması sonucunda Paris Barış Konferansı tarafından tanınmasına rağmen 28 Nisan 1920 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Bolşevikler tarafında işgal edilmiştir. Bolşevik işgalinden sonra Paris'te bulunan Azerbaycan Nümayende Heyeti Azerbaycan'a geri dönememiş ve Paris'te siyasi faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. A.M.Topçubaşov ve diğerleri Milletler Cemiyeti'nin toplantılarına katılarak ömürlerinin sonuna kadar Azerbaycan'ın ulusal çıkarlarını savunmaya çalışmışlardır (İmanov V. , 2013, s. 116-117).

Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin bağımsızlığının tanınması için Topçubaşov'un önderliğindeki Azerbaycan Nümayende Heyetinin Paris Barış Konferansında yaptıkları görüşmeleri, özellikle ABD Cumhurbaşkanı Wilson ve diğer ülke temsilcileri ile bulundukları temaları, Walter M. Chandler'la anlaşma imzalamalarını bir lobicilik faaliyeti olarak değerlendirebiliriz.

2.2. 1920-1991 yıllarında Azerbaycan Diasporası ve lobisi

Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin kurulması, savaş ve saldırılardan yorulmuş ve Azerbaycanda yaşamakta olan insanların farklı ülkelere gitmesini göze çarpacak seviyede engellemiş oldu.

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin 27 Nisan 1920'de yıkılmasının ardından, Bolşeviklerin ve destekçilerinin şiddetli zulüm ve baskılarıyla karşı karşıya kalan aydınlar ülkeyi terk etmek zorunda kaldılar. Bu dönemi, Azerbaycanlıların kitlesel bir göç dönemi olarak nitelendirebiliriz.

Tarihçi H. İbrahimliye göre 1920-lerden sonra 1991'de tekrar bağımsızlık dönemine kadar Azerbaycandan yapılan göçü 4 aşamaya ayırabiliriz.

1. 27 Nisan'da Tiflis'ten H.Agayev'in önderliğinde yapıldı. Topçubaşov yönetiminde Paris'e gönderilen heyetler ve ayrıca okumak üzere Avrupa'ya gönderilen öğrenciler.

2. 27 Nisan işgalinin arifesinde ve kısa bir süre sonra ülkeyi terk edenler.

3. II. Dünya Savaşı başlamadan önce yapılan zulüm, baskı, sürgünler ve cezaevlerinden kaçarak göç edenler.

4. II. Dünya Savaşı sırasında esir düşen ve gönüllü olarak anavatanlarına geri dönmeyi reddeden, Almanların yanında yer alanlar (Halk Gazetesi, 2018, s. 6).

20. yüzyılın başlarında, Bolşeviklerin zulmünden kaçmak için göç eden Azerbaycan vatandaşları aydınları, Azerbaycan diasporasının örgütlenmesi ve hatta lobiciliğin oluşum sürecinin temelini attılar. Göçmen Azerbaycanlıların çoğu İran, Türkiye ve ardından Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşmek zorunda kaldılar. Göçmenler arasında hükümet, AHC'nin kamu ve politik figürleri, Musavat ve diğer parti üyeleri, büyük işadamları ve çocukları vardı. İsimleri özellikle vurgulanabilen bazı kişiler: Azerbaycan Milli Hareketi'nin önde gelen temsilcileri Mehemed Emin Rasulzade, Alimardan Bey Topçubaşov, Ahmed bey Ağaoğlu, Halil Bey Hasmammadov, Behbud Han Cavanşir, Hosrov bey Sultanov, Mirza Bala Mammadzade, Nağı Bey Şeyhsanlı ve diğerleri.

2.2.1. Nerimanov'un lobicilik faaliyeti

1920 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin yıkılmasından ardından ülkede resmi olarak Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur. Neriman Nerimanov isimli aydın ve devlet adamı, 1920 -1921 yıllarında Azerbaycan SSC Dışişleri Bakanlığı yapmış ve 1921-1922 yıllarında Azerbaycan Halk Komiserleri Kurulu Başkanlığı'nı yürütmüştür.

Nerimanov'un kendi döneminde yaptığı faaliyetlerin bir kısmını lobicilik bağlamında değerlendirebiliriz. Özellikle Kurtuluş Savaşı döneminde Türkiye'ye karşı olan tutumlarından kaynaklanarak zor dönemlerde büyük Sovyet Hükümeti dahilinde alınan önemli kararların alınmasında etkili rol oynamıştır.

Nerimanov, Türkiye'nin Kurtuluş Savaşında başarılı zafer elde etmesinin doğu halkları için iyi bir örnek olacağını düşünüyordu. Nerimanov, Lenin'e yazdığı mektupta emperyalizmin yenilmesi yolunda doğu halklarının harekete geçmesinin önemli olduğunu ve bu yüzden Anadolu'da Kurtuluş Savaşında Türkler'in özgürlüklerini yeniden kazanma fikrini destekleyeceğini belirtmiştir.

Nerimanov, 1920 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğündeki vatanseverlerle ilk temasını, Nahçıvan Bölge Komutanı Mürsel Paşa vasıtasıyla kurdu. Onun yardımıyla Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir Paşa ile ve daha sonra da Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ile bağlantılar kuruldu. Bu dostane ilişkileri göz önünde bulunduran Mustafa Kemal Paşa, Parlamento heyetine öncelikle Bakü'de Nariman Narimanov'u ziyaret etmesini tavsiye ediyor. Bu heyetle görüştüktan sonra Narimanov konuyla ilgili Lenin'e bir mektup yazdı ve mütevellilerinden Behbud Shahtakhtinsky'yi Moskova'ya gönderdi. Narimanov'un eylemi sayesinde, Mustafa Kemal Paşa, Moskova heyetinden beklenenden daha iyi sonuçlar elde etti ve Ankara'ya döndü.

Nerimanov'un Bakü'den Lenin'e yazdığı mektup 19 Şubat 1921'de Lenin tarafından okundu. Bazı fikirlerin altına siyah kalemin çekildiği mektubun dikkatlice okunduğu, açıkça ortaya koymaktadır. Lenin, Stalin'e yazının kenarına notlar yazarak gönderdi: "Yoldaş Stalin! Mektup hakkında ne düşündüğünüzü bize bildirin. Mektubu Merkez Komite üyelerine gönderin. Okuduklarını onaylayarak imzalasınlar. Daha sonra mektubu bana geri verin".

19 Şubat tarihli ve Lenin tarafından imzalanan mektup, Merkez Komite üyeleri tarafından okunarak imzalandı. N. Krestinski, L. Srebiyakov, Zinovyev, Radek, Rykov, "Geri gönderiyorum", "Okudum" notlarını bıraktılar. Kalinin "Narimanov'un görüşünde haklı olduğunu düşünüyorum" notunu bıraktı. Kamnev "Meselenin Perşembe günü değerlendirilmesi önemlidir" yazdı.

Buharin'in notunda "Mektupta bahsedilen heyet gelmiş olmalı. Bu heyet kimse tarafından kabul edilmiyor. Merkez Komite üyelerinden biri bana bunu söyledi" ifadelerinin yer alması Narimanov'un bu konuda ne kadar önemli ve etkili şekilde yer almasını göstermektedir. Mektup ve Behbud Şahtatinski olmasaydı, heyet hala kimseyle görüşmeden dönecekti.

Lenin'e yazdığı bu mektupla Nerimanov, Anadolu Türkleri'ne yardım etmek için elinden geleni yapma niyetini açıkça doğrulamış oldu. Nerimanov, bir noktada şantaj yolu ile Lenin'e önemli argümanlar getirerek, Türkiye'nin İngiltere'nin karşısında yalnız kalmasını önlemeye çalışıyordu: "Ermeni meselesi, Türkler için ölüm kalım meselesidir. Türklerin yanında durmazsanız, tüm Doğu halklarını kaybedebilir ve Azerbaycan'ı elde tutamazsınız!". Bu cümleler Türkiye ile anlaşmanın imzalanması ve yardımların yapılması için çok tutarlı argümanlardı. Merkez Komitesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi heyetinin Dışişleri Bakanı Çiçerin ile görüşmesine yönelik karar aldı. Ermenilerin destekçisi olarak bilinen Çiçerin, Türkiye'den gelen heyeti soğuk karşıladı ve hiç bir tekliflerini önemsemedi. Stalin'in tepkisinden sonra heyet tekrar kabul edildi ve anlaşma imzalandı. Türkiye, istediği beş milyon altın yerine bir milyon altın borç alabildi. Nahçıvan'ın Azerbaycan'da kalacağı kabul edildi. Sovyetler ve Türkiye'nin ortak düşmanları İngiltere'ye karşı tüm konularda işbirliği yapmaya kararı alındı.

Böylece, Ankara hükümeti uluslararası toplumdaki büyük bir uluslararası topluluk tarafından desteklenmektedir, en az istediği kadar borç alabilir ve Nahçıvan meselesini gerektiği gibi çözebilir. Tabii ki, bu sonuçların alınmasında Nerimanov'un Lenin'e olan etkisi çok önemliydi. Lenin, Nerimanov'un uyarılarını dikkate aldı ve taraflar arasında bir uzlaşmanın gerekli olduğu sonucuna vardı. Ankara hükümetinin Sovyetler Birliği tarafından tanınması, uluslararası siyasi arenada önemli bir olaydı. Bu başarının mimarlarından biri, şüphesiz o dönemde Azerbaycan hükümetinin başında duran Neriman Nerimanov'du.

1921'de Türk ordusunun Yunan ordusuna karşı Birinci ve İkinci İnönü zaferleri Azerbaycan'da büyük neşe ve heyecan yarattı. Narimanov'un talimatıyla, Azerbaycan Dışişleri Bakanı Davud Hüseyinov TBMM'e tebrik mesajı gönderdi: "... Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ve Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adına Türk halkı, TBMM ve lideri Mustafa Kemal Paşa'yı emperyalizme karşı büyük zaferleri için tebrik ediyoruz". Azerbaycan halkının arsuyla, Azerbaycan hükümetinin bu zaferlerin onuruna otuz sarnıç petrol , iki sarnıç benzin ve sekiz sarnıç gazyağı gönderdiği bildirildi. Yine Nerimanov'un emriyle, 1921 yılının ortalarında Azerbaycan Hükümeti, TBMM talebi olmadan altmış iki sarnıç petrol gönderdi. Dışişleri Bakanı Davut Huseynov, Nerimanov'un talimatıyla gönderdiği bir telgrafta, "... Azerbaycan hükümeti, kardeş Türk halkının kurtuluş mücadelesi döneminde her ay altmış iki sarnıç yağı ve üç vagon gazyağı gönderecek" yazdı. Azerbaycan, Nerimanov'un görev süresi boyunca bu taahhüdüne bağlı kalmaya devam etti. Bu aylık taahhüt nedeniyle, Temmuz 1922'ye kadar, Azerbaycan Batum aracılığıyla Türkiye'ye dokuz bin tondan fazla gazyağı ve üç yüz elli ton benzin gönderdi. 1921'de Mustafa Kemal Paşa, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Narimanova'ya yazdığı mektupta borç istedi. Mektup, 17 Mart 1921'de TBMM Azerbaycan temsilcisi Memduh Şevket tarafından Narimanov'a sunuldu. Nerimanov, bazı hükümet üyelerinin karşı çıkmasına rağmen Mustafa Kemal Paşa'ya olumlu cevap verdi. Hemen hazineadaki 500 kilo altın Ankara'ya ulaştı. Hükümet, iki yüz kilo altını devlet bütçesine, geri kalanını Savunma Bakanlığına ayırdı. Ardından, Azerbaycan hükümeti tarafından Rusya'dan alınan on milyon altın para Ankara'ya gönderildi. Aynı mektuba göre, Azerbaycan hükümeti otuz sarnıç petrol, iki sarnıç benzin ve sekiz sarnıç maden yağı gönderdi. Nerimanov, 23 Mart 1921 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı mektupta, Türk hükümetini, liderini ve kahraman Türk ordusunu emperyalizme karşı art arda gelen zaferlerinden dolayı tebrik etti ve "Türk milletin bir geleneği var; kardeş kardeşine borç vermez. Kardeş, bütün sıkıntılarında kardeşinin elinden tutar. Biz kardeş hakları ve her koşulda birbirimizin elinden tutacağız. Bugün yaptığımız, bir kardeşin yaptıklarından başka bir şey değildir" yazdı. (Avcıoğlu, 2002, s. 438)

Tarihi kaynaklar, Nerimanov'un bağımsız bir devlet başkanı olarak hareket ettiğini ve Türkiye hükümeti ile ilişkileri daha büyük boyutlara taşıdığını, gerektiği zaman her türlü yardımı sağladığını göstermektedir. Fakat, Nerimanov her ne kadar

bağımsız olsa bile, merkezi Moskova olan büyük Sovyetler Birliği'nin bir parçasıydı ve Merkez Komite olmadan önemli kararlar alamaz, özellikle dış ilişkilerle ilgili faaliyetlerde bulunamazdı. Bahsettiğimiz ilişkilerin kurulması ve yardımların yapılması için Nerimanov'un Moskova'yı ikna etmesi şarttı. İster TBMM heyetinin kabul edilmesi, ister gereken yardımların temin edilmesi yönünde alınan kararların alınması amacıyla Nerimanov aslında bir lobicilik eylemlerinde bulunmuştur. Onun tuttuğu makamındaki yetkilerini kullanarak Lenin'e ikna mektuplarını göndermesi mektup yolu tekniği ile yapılan yüksek düzeyde ve aynı zamanda başkan tarafından uygulanan doğrudan lobicilik çeşidi olarak nitelendirilebilir.

2.2.2. Azerbaycan Lobisinin Oluşumu

20. yüzyılın sonlarında uluslararası güvenlik ortamındaki gelişmeler bazı değişikliklere yol açmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği gibi büyük imparatorluğun çöküşü, ulusal ideolojik egemen devletlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Sonuç olarak, halkların Sovyetler sonrası kökenlerine dönmeleri başladı. Yeni bağımsız devletlerdeki sosyo-ekonomik olaylar, yeni diasporaların oluşumuna ve gelişmesine yol açan göç süreçlerini hızlandırdı. Bağımsızlığını yeniden kazanmış olan Azerbaycan'da "diaspora" ulusal bir kavram haline geldi ve tarihte farklı zamanlarda gerçekleşen göç süreçleri sırasında ortaya çıkan diasporanın potansiyelini keşfetmeye ihtiyaç duyuldu. Azerbaycan'ın beş bin yıllık devlet geleneği ve kendine has değerleri olmasına rağmen, dünyanın farklı yerlerine dağılmış ve yerleşmiş olmasına rağmen, diaspora sektörüyle ilgili meseleler yakın zamana kadar tam olarak incelenmemiş ve göz ardı edilmemiştir.

Azerbaycan diasporasının tarihi oldukça eski ve zengin. Kesin bir rakamla vermek imkansız olsa da, dünyadaki 50 milyondan fazla Azerbaycanlı'nın 10 milyonu şu anda tarihi vatanlarının dışında yaşıyor. Gezegenin beş kıtasında yaşayan Azerbaycanlılar'ın sosyo-kültürel, ekonomik ve politik faaliyetleri, içinde yaşadıkları ülkeler, koşullar ve ahlaki değerler gibi çeşitli kriterlerle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandıktan sonra, ulusal diasporanın tarihi, coğrafi dağılışı ve yurttaşların sayısı ile ilgili çalışmalar ortaya çıkmıştır. İlk insan yerleşimlerinden biri olan Azerbaycan'ın elverişli coğrafi konumu, m.ö. İkinci yüzyıla dayana

Büyük İpek Yolu'nun varlığı, bize diaspora tarihinin oldukça eski köklere dayandığı fikrini veriyor. İpek Yolu üzerinden zaman zaman ticaret ve seyahat için dünyanın farklı yerlerine seyahat eden Azerbaycanlılar, "diasporamızın ilk dalları" olarak kabul edilebilir. Azerbaycan insanlarının bir kısmı bilimi öğrenmek, eğitim almak, el sanatları yapmak, kutsal yerleri ziyaret etmek vb. için taşınmışlardı. Bununla birlikte, ikinci vatanını seçen vatandaşlar, tarihi vatanlarıyla birlikte yaşamayı, büyümeyi kendileri için ahlaki bir zorunluluk olarak görüyorlardı. Araplar, Selçuklular, Moğollar ve Teymur, Azerbaycanlı bilim insanlarının ve sanatkarlarının potansiyelinden yararlanmak için kendi ülkelerine götürüyorlardı. Daha sonra, bu bireyler, diasporamızın oluşumunda etkili oldu. Politik olarak gittikçe daha fazla göç etmenin yanı sıra, eğitimlerini ve niteliklerini arttırmayı hedefleyen, diasporamızı daha samimi hale getiren göç süreçleri de yaşandı. (Babanlı, 2013, ss. 124-126)

Nikpur Cabbarlı'ya göre, "... Azerbaycan'ın siyasi göçünün tarihi kökenleri 19. yüzyılın ilk çeyreğine dayanıyor. Bununla birlikte, bildiğimiz üzere, Azerbaycan'ın 19. ve 20. yy. Yüzyılın başlarına göçü organize halinde değildi, ideolojik mücadele, basın ve yayıncılıktan yoksundu; faaliyetleri hiçbir politik örgüt tarafından yönlendirilmedi". (Cabbarlı, 2011, s. 19)

Azerbaycan ve çevresindeki bölgelerdeki etno-demografik değişiklikler, Azerbaycan halkının yerleşimini etkilemiş ve halkımızın ulusal toplulukları farklı ülkelerde kurulmuştur. Bu bağlamda, diaspora altı aşamaya ayrılabilir:

I - Eski ve Ortaçağ;

II - Azerbaycan'ın Çarlık Rusyası tarafından 1918 yılına kadar işgali ile başlayan süre;

III - Sovyet rejiminin kurulması ve siyasi göçün genişlemesi 1920-1930;

IV - İkinci Dünya Savaşı tarafından ele geçirilen Azerbaycanlı İskânları;

V-1945-1991'de idari-emirlik, sosyo-ekonomik faktörlerin etkisiyle Azerbaycanlıların Sovyet cumhuriyetlerine göçü;

VI - IIII döneminde Azerbaycan, sosyo-politik ve sosyo-ekonomik nedenlerle yurt dışına taşınıyor. (Babanlı, 2016, ss. 85-86)

Böylece, Azerbaycan ölkelerinin yabancı ölkelerde kurulması uzun bir tarihsel süreç olmasına rağmen, derneklerin, organizasyonların, toplumların, kongrelerin, potansiyellerinin ve gerçek iktidara dönüştürölmelerinin örgütlenmesi ancak Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığından sonra mümkün olmuştur.

2.2.3. Rusya'da Azerbaycan Lobisi

Rusya Federasyonu, Azerbaycan diasporasının geniş ve geniş ölçekli bir varlığa sahip olduğı ve sosyo-költürel, ekonomik ve politik alanlarda önemli bir rol oynadığı ölkelerden biri. 1989'da yapılan son nüfus sayımına göre, RSFSC'de yaşayan Azerbaycanlıların sayısı 335.889'du, bunlardan 221.500'ü erkek, 114.389'u kadındı.

1989'da, 50.526 kişi Azerbaycan'dan RSFSC'ye göç etti. Rusya Federasyonu'nun 2002 yılında toplam nüfusu 145 166.731 olarak gösteriliyordu ve Rusyada yaşayan Azerbaycan nüfusu 335.889'dan 621.840'a yükselmiştir. Resmi olmayan istatistiklere göre, Rusya'da şu an 3 milyondan fazla Azerbaycanlı yaşıyor.

1828'den 1991'e kadar Rusya'nın akışını karakterize eden göç süreçleri dört aşamaya ayrılabilir:

- I. 1828-1918: Bu dönemde, birçok tanınmış Azerbaycanlı, imparatorluğun seçkinleri de dahil olmak üzere Rus bilimine değerli katkılarda bulundu.
- II. 1920-1960: AHC'nin yıkılmasından sonra Bolşevik İdeolojisinin destekçisi olan Azerbaycan, işçi sınıfı olarak Rusya'ya göç etmeye başladı. II. Dünya Savaşı ve savaş sonrası yıllarda, bazı vatandaşlarımız Rus kadınlarla evlendi ve orada yaşadı.
- III. 1960-1980: Bu dönemin göçü sosyoekonomik nedenlerle ilişkilendirildi. Örneğin, şehirler inşa etmek, yeni şehirler inşa etmek, yeni petrol sahaları üzerinde çalışmak için (örneğin, Sibirya'da Baykal-Amur Yolu, Volgaboy, Tyumen, vb.) Çalışmak üzere Rusya'nın farklı bölgelerine taşınmak. Vatandaşlarımızın çoğı bu ikinci vatani seçti. Ayrıca, 1970'lerden bu yana, bilimi incelemek için Rusya'ya giden ölkesine geri gönderilen olmayan Azerbaycanlılar diasporanın entelektüel kanadını temsil ettiler.

IV. 1991'den günümüze kadar süren göç süreci, aynı zamanda sosyoekonomik nedenlerle de büyük oranda bağlantılıydı. (Nazim, 2002, s. 208)

Yukarıda belirtildiği gibi, vatandaşlarımızın yaklaşık 3 milyonu Rusya Federasyonu'nun 85 başlığında bulunuyor. Azerbaycanlıların Rusya'da yaşamalarına ve Rusya-Azerbaycan ilişkilerinin eski bir tarihe sahip olmalarına rağmen, Azerbaycan Diasporası 1 Rus devletinin topraklarında genç. Yurttaşlarımızın Rusya'da ne kadar veya ne sıklıkta ikamet ettikleri önemli değil, bu ülkede diasporamızın kuruluşu 1991'den bu yana gerçekleşti. Diasporanın önemli prensiplerini karşılayan köklü Azerbaycan diaspora örgütlerinin faaliyetleri, özellikle Moskova ve St. Petersburg'da, Rusya'nın birçok bölgesinde daha belirgin hale gelmiştir. Yine de 1987'de Rusya, Azerbaycan diasporasının temel taşlarından biri olan Azerbaycan Toplulukları Koordinasyon Kurulunu kurdu. İlerleyen yıllarda Ermeni diasporası tarafından uygulanan Azerbaycan karşıtı politika sonucunda Konsey faaliyetleri dondu. G Novruzova, Rusya Federasyonu'ndaki Azerbaycan Diasporası'nın tarihi hakkında "3 Ekim 1989'da Moskova'da resmi olarak kayıtlı olan ve Sovyetler Birliği'nin dışındaki Azerbaycanlılar tarafından oluşturulan örgütler arasında Moskova'da düzenlenen "Ocak" isimli Azerbaycan Kültür Derneğinin faaliyetleri dikkat çekmekteydi. (Novruzova, 2010, s. 28)

Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandıktan sonra, Rusya'da yaşayan Azerbaycanlıların örgütlenmesine ve Azerbaycan diasporasının oluşumuna destek verildi.

4 Nisan 1992'de Rusya-Azerbaycan diplomatik ilişkilerinin kurulmasından sonra, ilk ve en önemli konulardan, Rusya Federasyonu'ndaki vatandaşlarımız için bir eylem planının hazırlanmasıydı.

Rusya'da, özellikle "Ocak" Azerbaycan Kültür Derneği kültürel ve sosyal yönde faaliyet gösteriyor. Rusyada Azerbaycan diasporasına bağlı "Azerbaycanlı", "AzerRos", "Azerbaycan'ın Sesi", "Azerbaycan Kongresi", "Ulusun Gazetesi", "Turan", "Vatan" vb. gazeteler yayınlandı. Beşir Safaroğlu, Nasiba Zeynalova, Rustam İbrahimbeyov isimlerini taşıyan tiyatrolarımız, Rusya'daki kültürel etkinliklerde aktif olarak yer aldı. Azerbaycan Kültürünü Geliştirme ve Canlandırma Vakfı (AMIDF), sosyo-kültürel alanda Azerbaycan ile Rusya arasında başarılı

ilişkiler kurulmasında büyük rol oynamıştır. Vakfın Rusya Ofisi aşağıdaki alanlarda çalışmıştır:

- Azerbaycan topluluklarıyla ve vatandaşlarımızla ilişkiler kurmak;
 - Çeşitli hükümet dalları, kolluk kuvvetleri ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliğinin kurulması;
 - Kültürel etkinlikler ve yardım kampanyaları düzenlemek.
- (Азербайджанский Конгресс России, 2021)

Rusyadaki Azerbaycan diasporası üç büyük kuruluştaki birleşmiştir:

- 1) 1990'lı yıllardan günümüzedek faaliyette bulunan Rusya'nın Azerbaycanlılarının Federal Ulusal-Kültürel Özerkliği Teşkilatı;
- 2) Rusya Azerbaycanlılar Kongresi, 5 Mart 2001 tarihinde kurucu kongresini düzenlemiştir. (Resmi bilgilere göre, bu örgüt Rusya'nın 45'ten fazla bölgesini kapsıyordu, 2018 yılında resmi olarak kapatıldı).
- 3) Rusya Azerbaycan Gençlik Örgütü, 18 Nisan 2009'da Haydar Aliyev Vakfı'nın Rus temsilciliğinin inisiyatifiyle yaratıldı ve 100'den fazla örgütü birleştirdi.

Azerbaycan Diasporası da bu dönemde önde gelen Rus siyasi partileri ile işbirliği yapıyor. Rusya'nın Arkhangelsk bölgesinin Ustyansky bölgesindeki Azerbaycan diasporası altındaki iktidardaki Birleşik Rusya (Birleşik Rusya) partisinin temsilciliğinin oluşturulması, Azerbaycan diasporası ve lobicilik faaliyetinde önemli bir siyasi başarı olarak görülebilir. Esas olarak Azerbaycanlılardan oluşmasına rağmen, Rusları da içeriyordu. Ustyanski Bölgesi'ndeki Azerbaycan Diasporası'nın başkanı ve Arkhangelsk Bölge İdaresi Başkan Yardımcısı Yusif Süleymanov, Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi'ne, "böyle bir girişimin desteklenmesi ve uygulanmasındaki asıl hedefin bölgedeki vatandaşlarımızı teşvik etmektir. onların aktif katılımını sağlamak ve yerel seçim organlarında daha aktif bir şekilde temsil edilmesine yardımcı olmak içindir. ” (AZƏRTAC, 2010)

Nisan 2015'te, Rusya'nın Komi Cumhuriyeti'nde sözde "Ermeni soykırımı"nın 100. yıldönümü, Azerbaycan Diasporası'nın müdahalesiyle engellendi. Komi Cumhuriyeti'nin Uhta kentindeki Ermeni diasporası, "Ermeni soykırımı"nın 100.

yıldönümü ile ilgili anım programlarının düzenlenmesi konusunu yerli Belediye Meclisinde dile getirdiler. Rusya'nın Komi Cumhuriyeti'nin Azerbaycan Diasporası başkanı Hasan Gasımov ve diğer aktivistlerinin müdahalesinin ardından, Ermenilerin teklifi resmen reddedildi. Hasan Gasımov, bu tür etkinliklerin Komi'de yaşayan insanlar arasındaki nefreti kışkırtmaya yaradığını söyleyerek, kararın olumsuz yönde değiştirilmesini sağlamıştır. (Dadaşov, 2015)

Tüm bunlar, diasporanın hem siyasi hem de ekonomik öneme sahip olduğunu ve devletler arasındaki sosyo-kültürel bağlantıların bir ifadesi olduğunu kanıtıyor. Bu nedenle, Azerbaycanlıların Rusya'da ticarete kazandıkları para, ülke ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunan faktörlerden biridir. Ayrıca, Azerbaycanlıların ilgili seçimlerdeki faaliyetleri ve adayların zaferi, siyasi çevrelere katılımları ve Azerbaycan ile Rusya arasındaki ilişkilerin gelişmesi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olacaktır.

2.2.4. ABD’de Azerbaycan Lobisi

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının tarihte ikinci kez elde etmesinden sonra sosyo-politik ve sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı göç edenlerin bir çoğu Avrupa ülkeleri ile birlikte ABD'ye yönlendirildi. Başlangıçta buraya gelenler seçkin temsilciler, entelektüeller, bilim adamları ve kültürel şahıslar ve iş aramak için gelenlerdi. Ülkedeki belirli süreçler kesinlikle Amerika'daki Azerbaycan diasporasının faaliyetlerini etkiledi. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Azerbaycan diasporası ilk olarak 19 - 20 Ocak 1990 tarihlerinde Bakü'de gerçekleşen Kara Ocak olayına karşı protesto gösterisini başlattı. Ardından, Dağlık Karabağ ve çevresindeki bölgelere yönelik Ermeni saldırganlığı, Ermeni silahlı kuvvetlerinin Rus 366. Mühendis Alayı'nın katılımıyla Hocalı'yı işgal ettiği 25-26 Şubat 1992 gecesine etnik Azerbaycanlılara ölümcül bir saldırıdan önce geldi. Hocalı soykırımı ile ilgili memnuniyetsizliklerini ve Ermenistan devletinin BM kararlarına uymadıklarını ifade etmişlerdi. 1997'de Azerbaycan, organize lobicilik eksikliği nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldı. 1992 yılında ABD Kongresi, “Özgürlüğe Destek Yasası”na yapılan 907 Sayılı düzeltmeyi kabul etti. Bu düzeltme, ABD hükümetinin Azerbaycan’a doğrudan yardımını yasaklıyor. Buna sebep olarak, Azerbaycan’ın Dağlık Karabağ ve Ermenistan’ı ablukaya alması gösterilir. Garip olan ise, bu haksız düzeltme Ermenistan’ın Azerbaycan topraklarını işgal ettiği dönemde kabul edilmiştir.

Bağımsızlık yılları boyunca, Azerbaycan diasporasının devlet düzeyindeki faaliyetlerine ciddi önem verildi. Kuşkusuz, bu gerçek Amerika'daki Azerbaycan diasporası üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Sonuç olarak, diasporamızın uzak ülkelerdeki faaliyetleri önemli ölçüde güçlendirildi ve genişletildi. Şimdi ABD'de Azerbaycan diasporasının bazı kanatları var (kadınlar, gençler vb.). Son raporlara göre, örgütler, topluluk konseyleri, meclisler, fonlar, çok sayıda medya kuruluşu, gazete, dergi, web sitesi, radyo istasyonu vb. Var. Örneğin “Dirilik” gazetesi, “Azerbaijan international”, “Caspian Grossords” dergileri, US Azerbaycanlıs Network. 27 - 29 Haziran 1997 tarihleri arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde düzenlenen Dünya Azerbaycan Kongresi'nin (WAC) kuruluş toplantısı önemli bir tarihi olay olabilir. Kongrede Kuzey ve Güney Azerbaycan'ın sorunları ortaklaşa tartışıldı. Yaklaşık 660 delegenin katıldığı kongreye, siyasi faaliyetin önemli bir parçası olan bir lobi mekanizması geliştirilmesi amaçlanıyor. WAC'ın 1997'den 2007'ye kadar 9 kongresi yapıldı. Her kongrede ana tartışma konusu diaspora örgütlerinin Dağlık Karabağ'ı ve çevresini Ermeni işgalinden kurtarmak için ortak faaliyetler gerçekleştirmesiydi. Kongrede ayrıca Azerbaycan lobisinin oluşturulması, 907 Düzeltme Yasası'nın kaldırılması, güneyli vatandaşlarımızın haklarının korunması ve özgürlük mücadelesine destekleri üzerinde duruldu. Türk dünyası ve diasporasıyla ilişkilerin genişlemesi, "Ermeni soykırımı" denilen şeyin dünya topluluğuna ve diğer konulara açılması. I ABD'de WAC Kongresi Los Angeles, II Kongresi Washington (1998, 30 - 31 Mayıs), III Köln Kongresi (1999, 2-3 Ekim), Fransa Strazburg Kongresi (2000, 21-22 Ekim, V) Malmö'de İsveç Krallığı Kongresi (2002, 10-12 Ağustos), Lahey'deki Hollanda Krallığı VI (2002, 11-13 Ekim), VII. Almanya Köln Kongresi (2004, 22-29 Şubat), IX Kongresi Köln, Almanya'da yapıldı (7-8 Temmuz 2007). (Aliyev, 2001, ss. 47-50)

Azerbaycanlılar, bazı halklar gibi Amerika'da baskı altında değiller. 11 Eylül 2001 olayları sırasında Azerbaycanlıların Amerikalılara desteği diaspora'nın konumunu güçlendirdi. Amerika kamuoyunun yakından tanıdığı isimler, resmi çevreler ve politikleşmiş lobicilik kurumlarının Azerbaycan diasporasına destek vererek Azerbaycanlıların mücadelesinde haklı olduklarını kanıtladı. Araştırma yaptığımız yıllarda Azerbaycan diasporası okyanusun her tarafında etkindi ve Amerikan hükümetinin desteği açıkça hissedildi. Bu muhtemelen aşağıdaki nedenlerden kaynaklanmaktadır:

- Beyaz Sarayın Azerbaycan'da artan jeopolitik ve jeostratejik çıkarları;
- Azerbaycan'ın elverişli coğrafi konumu ve zengin doğal kaynakları;
- Azerbaycan tarafından uygulanan küresel projelerde ABD sermaye baskınlığı. (Kahramanova, 2005, ss. 44-54)

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Azerbaycan diasporasıyla ilgili veriler 1999 ve 2002 yıllarına ait istatistiksel verilerine yansıtılmıştır. 1999'a göre, Amerika'daki Azerbaycanlıların % 91'i Azerbaycan'ın güneyinden, % 9'u kuzeyden, % 55'i Demokratlar ve % 40'ı da Cumhuriyetçilerdi.

Çalışmamızdaki Amerikan vatandaşlarımızın çoğu Güney Azerbaycanlılardı. 2002 yılı istatistikleri, Diasporanın kuzey kanadının istikrarlı bir şekilde büyüdüğünü göstermektedir: bu istatistiklere göre, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Azerbaycanlıların % 60'ı Azerbaycan'ın güneyinden, kuzeyden % 35 ve Türkiye'den % 5'tir.

1957 yılında New Jersey Eyaletinde kurulan “Amerikan-Azerbaycan Topluluğu” bugün, bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ulusal devletliğini, tarihini ve kültürünü hâlâ yeterince tanımakta ve desteklemektedir. Ancak, 1912'de Amerika Birleşik Devletleri'ne ilk gelen Azerbaycanlı'nın Mirza Ali Ekber olduğu belirtilmelidir. O, Mauretania gemisine binerek 7 Haziran 1912'de Liverpool Limanı'ndan Ellis Adası'na ulaşmıştı.

21. yüzyılın ilk on yılında, ilk nesil Amerikan Azerbaycanlıların torunu ve Azerbaycan-Amerikan Topluluğunun yaratıcısı Nağı bey Şeyhzaman'ın torunu Tomris Azerbaycanlı'nın öncülüğünde faaliyet gösteriyor. Azerbaycan'ın gerçek sesini Amerikan halkına getirir. Modern çağın trendlerini karşılamak için yeni organizasyonlar yaratılıyor. Bunların arasında, yüzyılımızdaki internet ve sosyal ağların önemi göz önüne alındığında, ABD Azerbaycan Ağının (USAN - ABD Azerbaycanlılar Ağı) etkinliklerini takdir edebiliriz.

Amerika'daki Azerbaycan Diasporası faaliyetlerini geliştirmek için aşağıdakileri hedeflemektedir:

- İdeolojik alanda ciddi çalışmalar yapmak, her şeyden önce güney ve kuzey kanatları arasında bağları güçlendirmek. Her iki kanat arasındaki sosyo-kültürel bağların pekiştirilmesine özel önem vermek.

- Amerika'da yaşayan, Azərbaycanlıların kapsamlı bir veritabanını oluşturma. Tüm Azərbaycanlılarla temas kurma, bu bireylerin potansiyelinden yararlanma, aralarında toplantılar düzenlemek, doğru bilgi ağını kurma ve mevcut sorunları analiz etmək ve çözmek için bir mekanizma oluşturma.

- Türk halkının diasporası ile iletişimi güçlendirmek ve ortak bir strateji belirlemek. Bu diasporaların sosyo-kültürel, ekonomik ve politik fırsatlarını ve ortak lobicilik mekanizmasını birleştirme mekanizması oluşturma.

- Yahudiler, Araplar, Farslar ve tarihi bağlara sahip olduğumuz diğer topluluklar ile ilişkiler geliştirmek.

- Yerel halklarla yakın ilişkiler kurma ve onların Azərbaycan'a ilgi göstermesini sağlamak.¹

Dünyadaki Azərbaycanlıların kendi kaderini tayin ve kendi kendini ifade etme sürecindeki en önemli olaylardan biri, Azərbaycan Kültür ve Dayanışma Derneği tarafından 3-6 Kasım 1990 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen ilk Dünya Azərbaycan-Türk Dernekleri Kongresi idi. Farklı ülkelerden temsilcilerin katılımı ile kongre yüksek düzeyde yapıldı. Kongrenin önemli faaliyetlerinden biri, dünya toplumunu Azərbaycan'daki olaylar hakkında tarafsız ve işlevsel bir şekilde bilgilendirmektir. Azərbaycanlılar arasındaki ilişkileri güçlendirmek için, Dünya Azərbaycan-Türk Dernekleri Birliğinin tüzüğü kabul edildi. Kongre tarafından alınan kararlardan biri de bilgi çalışmalarını güçlendirmek amacıyla Bakü'de "Soydaşlarımız" adlı bir müze oluşturma. Azərbaycan örgütlerinin bir merkezde birleştirilmesi, kongre çalışma grubunun kurulması vb. dahil edildi. Ayrıca, Dağlık Karabağ konusunda lobi yapmak ve uluslararası örgütlere düzenli temyiz başvurusunda bulunma da alınan kararlar arasındaydı.²

Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı İdaresi Dış İlişkiler Dairesi başkanı N. Mammadov'a göre, Haydar Aliyev'in diaspora kurulması ve dış politikada lobicilik konusundaki özel vurgusu, yüksek diplomatik ve profesyonel siyasi niteliklerinden kaynaklanıyor: Sosyal ve kültürel temellerin güçlendirilmesi, Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in dış politika konseptinde önemli bir rol oynadı. Öngörü ve bilgeliği

¹ Babanlı Yəhya Məmməd oğlu, Azərbaycan Respublikasının xarici siyasəti və diaspor fəaliyyəti: 1991-2011, Elm və təhsil, Bakı: 2016. s. 76-77.

² Babanlı Yəhya Məmməd oğlu, Azərbaycan Respublikasının xarici siyasəti və diaspor fəaliyyəti: 1991-2011, Elm və təhsil, Bakı: 2016. s. 87.

ile dış politikadaki stratejik hedefleri doğru bir şekilde belirleyerek, modern çağımızda, her bir devletin gücünün yalnızca ekonomik kaynaklar ile değil aynı zamanda diasporanın ve yurtdışındaki lobilerinin gücüyle de ölçüldüğünü söylüyor. Bu konuya özel bir ilgi göstermeden dış politikada önemli bir başarı elde etmek ve ulusal meseleleri uluslararası olarak gündeme getirmek mümkün değildir. Bu nedenle, Azerbaycan makamları, dünyadaki Azerbaycanlıların dayanışmasını sağlamak ve bu alanda tutarlı ve tutarlı bir politika uygulamak için tarihi görevi yerine getirmeye çalışmışlardır. Yurtdışında yaşayan yurttaşlarımızla çok taraflı ilişkiler kurmak, ideolojik ve politik olarak silahlandırmak ve onları ulusal çıkarlar için harekete geçirmek Azerbaycan dış politikasının önceliklerinden biri haline geldi. Bu alandaki devlet politikasının amacı, yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın ulusal kimliğini korumak ve geliştirmek, Azerbaycan ile ilişkilerini genişletmek ve diğer haklarını yerine getirmektir. Ermenistan'ın gittikçe agresif politikasını bu tarihsel aşamada hesaba katan büyük liderimiz, Ermeni lobisinin uluslararası toplumu yanıltma girişimleri, Azerbaycan diasporası ve lobisinin yabancı ülkelerde oluşması sorununu gündeme getirdi.³

18-19 Aralık 2008 tarihlerinde Bakü'de Dünya Azerbaycanlıların Koordinasyon Kurulu toplantısı yapıldı. Toplantıda taraflar, Azerbaycan hakikatlerinin teşviki, lobicilik, yurttaşlarımızın yaşadıkları ülkelerdeki topluma entegrasyonu ve sosyo-politik süreçlere daha aktif katılım konusunda görüş alışverişinde bulundu. Toplantı çerçevesinde, Dünyadaki Azerbaycanlıların Dayanışma Şartnamesi taslağı da tartışıldı ve yorum ve öneriler için temel olarak kabul edildi.⁴

Azerbaycan diasporasının lobicilik faaliyetleri önemli ölçüde genişledi. 907. düzeltmenin yapıldığı yılın 25 Kasım'ında Senato ve Temsilciler Meclisi "Charles Wilson'ın değişikliği" adlı bir tasarıyı onayladı. Projeye göre, Azerbaycan Birleşik Devletlerden doğrudan insani yardım alabiliyordu. 26 Kasım'da ABD başkanı projeyi imzaladı. "Wilson değişikliği" ile ABD, Azerbaycan'a yönelik tutumunu değiştirdi. Bu değişikliğe kadar, yalnızca hayır kurumları ve sivil toplum kuruluşları

³ Məmmədov N. Heydər Əliyev və xarici siyasətin Azərbaycan modeli // Xalq qəzeti, 2010, 9 may, №100.

⁴ Azərbaycan Respublikası Diasporla İş Üzrə Dövlət Kəmitəsinin cari arxivi. Komitənin müxtəlif illərə dair hesabatları (2004-2011-ci illər) /7 <http://www.diaspora.gov.az/index.php?option=press&id=6>, 2007.

Azerbaycan'a maddi destek sağlayabiliyordu. Kongre Üyesi R.Livinson, 907. Değişikliği iptal etmek için çok mücadele etti. 1994 yılında bile, değişikliğin kaldırılmasına yaklaşıyordu. Ancak, Temsilciler Meclisi'nde güçlü olan Ermeni lobisi, değişikliğe yeni bir paragraf eklemeyi başardı. Ermeni lobisinin ikinci büyük zaferi, 11 Haziran 1996'da Ermeni İşleri Eşgüdüm Başkanı John Edward Porter tarafından Dış İşlemler Yasası için küresel bir eylem planı olarak kabul edilen Ermeni İşleri Kongre Çalışma Grubu'nun kabul edilmesiydi.⁵

907'de yapılan değişikliklerin yürürlükten kaldırılması için atılan başarılı adımlardan biri, senatör Brown ve Gardon Smith'in son yıllarda başlattığı Silk Road yasama girişimi oldu. Bu girişimin özü, ABD'nin Orta Asya, Kafkaslar ve Hazar'daki politika hedefleriyle belirlendi: "Azerbaycan'ı Kafkasya'ya egemen edecek ve Kafkasya'ya sahip olan herkes Avrupa Köprüsüne sahip olacak". Azerbaycan ile ortaklık, tek, iki ve birçok kutup dünyası mücadelesindeki diğer ülkelerle birlikte, Amerikan çıkarları ve çıkarları içindeki en stratejik konulardan biridir. ABD'li siyasetçiler ve medya temsilcileri bunu "siyasi propaganda ve lobicilik örneği" olarak nitelendirdiler. Ermeni diasporası ve lobisinin Birleşik Devletler'deki lobisinin güçlü bir etkiye ve baskıya sahip olduğunu belirterek, Azerbaycan'a doğrudan yardımı da engellemiştir. 907'de yapılan değişikliğin yürürlükten kaldırılması girişimi, "o maddenin değiştirilmesi gerekiyor" anlamına gelen Kansas eyaleti Cumhuriyetçi Senatör S. Braunbeck tarafından da yapıldı. 23 Mart 1999'da ABD Senatosu Dışişleri Komitesi, onun teklif ettiği "İpek Yolu Stratejisi" isimli yasa tasarısını onayladı.

Gözde Kılış Yaşın'a göre, lobicilik siyaset yapmanın bir parçası ve hatta ortaya koyduğunuz iddianın gerçekliğinin, bu bir proje ise uygulanabilirliğinin ve kârlılığının dahi önüne geçebilir. Bir ülkenin iddiasını, tezini, bakış açısını uluslararası alanda doğru yöntemlerle savunması, karar alıcıları ikna etmeye, etkilemeye, destek vermeye çalışması günümüz için seçenek değil bir zorunluluktur. Reklam şirketleri nasıl bir malın edinilmesi gerektiği konusunda algı oluşturabiliyor, kitleleri etkileyebiliyorsa lobicilik yapan kuruluşlar da devletlerin çıkarlarını karşı taraf için desteklenmesi gereken bir fikir paketi haline getirebiliyor. Karar verme

⁵ Robert Livingston: «907-cı düzəlişi ləğv etmək mümkündür». «907-ci düzəlişin ləğvi təkcə Azərbaycanın deyil, ABŞ-ın c.a milli maraqlarına cavab verir»: ABŞ Nümayəndələr Palatasının subiq spikeri Robert Livingstonun APA-nm ABŞ bürosuna müsahibəsi // 525-ci qəzet, 2009, 20 may, №89.

süreçlerini etkilemek ve yönlendirmek, doğru yöntemlerle mümkün hale gelebiliyor. Bu bir avukatın idam mahkûmunu ipten kurtarması gibi işleyebilir. Haklıysanız da hukukun doğru işlemesini sağlayacak profesyonel bir yardım bazen hukukun kendisinden daha büyük bir güvence sağlar. Türkiye lobicilik faaliyetlerinin önemini kavramada geç kaldı. Azerbaycan ise bu konuda daha atik davrandı. Belki de işgal altındaki topraklarının akıbeti konusunda AGİT Minsk Grubu’nun dikkatini doğruya ve hakka çekebilmek adına ve hatta Minsk Grubu üyeleri üzerinde kamuoyu baskısı oluşturabilmek için bunu bir zaruret olarak görmüştü. Türkiye, haklılığını uluslararası hukukun desteklediği pek çok konuda dahi siyasi destek alamadı. Uluslararası politikasında yalnız kaldı. Kıbrıs, Ege sorunları, Doğu Akdeniz’deki gidişat, Yunanistan’a devredilen adalardaki Türklerin hakları, Batı Trakya Türklerinin hakları, Ege’de egemenliği devredilmemiş adalarının işgal edilmesi, Patrikhane’nin ekümenlik iddiasının hukuken yersizliği, Ermeni iddiaları gibi pek çok konu örnek verilebilir.

Bahsettiğimiz konularda birinci dereceden muhatapları Ermenistan, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan’dı ve bilindiği gibi Rum, Ermeni lobisi ve ABD’de yine bir lobi örgütü gibi çalışan Archonlar dünya çapında çok etkililer. Türkiye’nin kendi haklı davalarında destek görememesinin tek nedeni aleyhine lobicilik değil elbette ama zannedilenden çok fazla etkisi olduğu da açık. Avrupa Parlamentosu’na seçilen bir siyasetçi, odasına ilk girdiğinde masasının üzerinde Ermeni iddialarıyla ilgili dosyaları, kapısının önünde de Kıbrıs mevzusunu kendi tarzıyla anlatmaya hazır Rum lobisinden birilerini bulur. Kamuoyunu etkilemeye dönük kitaplar, film gösterimleri, konferans, toplantı, özel yemek davetleri de kesintisiz, istikrarlı ve etki doğuracak şekilde sürdürülür. Türkiye belki de haklı olduğuna inandığı konular için kapı çalmayı gereksiz buldu. Çok kıymetli tarihçilerin pek çok eseri var 1915 olaylarının iç yüzünü anlatan. Rus arşivlerini, İngiliz arşivlerini tarayarak Türkiye’nin haklılığını yabancı devlet arşivlerinden kanıtlarla ortaya koyan nice kitap basıldı. Sadece Türk tarihçiler değil yabancı bilim adamları da Türkiye’nin bir soykırım yapmadığını ortaya koyan eserler yayınladı. Hatta AIHM’e göre Ermeni iddialarını destekleyenden daha çok Türkiye’nin haklılığını ve ortada bir soykırım olmadığını söyleyen eser ve inceleme var. Demek ki haklılığınızı bilimsel eserler, tarihi gerçekler, arşivlerle ortaya koymanız, “algı yaratımı” yanında zayıf kalabiliyor. Türkiye’nin hukuken ve tarihi gerçekler ışığındaki haklılığının yanı sıra şimdi bir de

“soykırım inkarını yasaklamanın” söz konusu olamayacağı ve parlamentoların herhangi bir olay için soykırım hükmünde bulunamayacağını, parlamento kararlarının hiçbir sonuç doğuramayacağını söyleyen bir AİHM kararı olmasına rağmen bazı parlamentolar Ermeni iddialarını haklı bulan kararlar almayı sürdürebiliyor. Ama örneğin Balkan savaşları nedeniyle milyonlarca Türkün işkencelerle öldürüldüğü, nehirlerin “bebek” aktığı, bağımsız tarihçilerce ve Batılı devletlerin diplomatlarınca kayıt altına alınmış olmasına rağmen Avrupa’nın gündemine giremiyor. Ya da daha yakın tarihte Kıbrıs’ta Rumların katliamlarını kayıt altına alan BM’nin 580 sayfalık Temmuz 1964 tarihli Ortega Raporu’na rağmen Rum Yönetimi’ne dönük hiçbir yargılama, suçlama olmaması Türklerin ayrılıkçılıkla suçlanması; Türkiye’nin askeri müdahalesini Yunan mahkemeleri dahi haklı bulurken ve sorumlunun Yunan cuntası olduğunu hüküm altına alırken, dönemin Rum lideri Makarios cuntaya karşı Türkiye ve İngiltere’yi Ada’ya müdahale etmeye davet etmişken ve Türkiye zaten böyle durumlar için adaya tek başına ve fiili olarak askeri müdahale yapmak için uluslararası anlaşmalarla yetkilendirilmişken Kıbrıs mevzusunda Türkiye’nin suçlanan pozisyonda olması bana kalırsa karşı lobicilik faaliyetleri ve Türkiye’nin haklı pozisyonunu yeterince izah edememesiyle son derece ilgili. Doğrusu hukuka uygun adımların atılmış olması, uluslararası hukukun haklılık pelerinin kuşanılmış olması tek başına yeterli olmuyor. İster egemenlik hakkını korur pozisyonda ister mağdur pozisyonunda olsun bir devlet tezini anlatıp, destek bulabildiği ölçüde kendi tezini savunabilmiş olur.

Azerbaycan, yanılmıyorsa Hocalı’da Türklere yapılan eziyet ve işkencelerin fotoğraflarını Ermeni lobi örgütlerinin sanki bu fotoğraflar 1915’e aitmiş ve Türkler tarafından Ermenilere yapılan işkenceleri resmediyormuş gibi kullanıldığını fark ettiğinde Hocalı ve Karabağ’da olanları daha ciddiyetle, bıkmadan usanmadan anlatması gerektiğini anladı. Bu konudaki bilgilendirme çalışmalarının temelinde bu olayın yattığını biliyorum ben. Daha dün diyebileceğimiz bir tarihte yaşanmış, dönemin Avrupa basınında sayfalarca yer tutmuş bir konuya ait fotoğrafların bu şekilde çarpıtılarak kullanılabilmesi, savaşın bitmediğini ve etki mekanizmaları üzerinde algı oluşturma yoluyla da bir savaş sürdürüldüğünün kanıtıydı. Üstelik gerçeğin ne olduğu önemsenmiyordu, bu yayınlara ve tahrifata izin verenler, destek olanlar Azerbaycan topraklarının hala işgal altında tutulduğunu biliyordu, bu işgal için nice canların kanına girdiklerini biliyorlardı. Demek ki tarihinize, hakkınıza,

davanıza sahip çıkmazsanız yalan bir tarihin yazılmasına izin vereceklerdi. Azerbaycan'ın ilk olarak yaptığı kendi insanının, kurbanlarının bir kez daha eziyet görmesini engellemek adına olay yerinde çekilen fotoğraflarına sahip çıkmak oldu. Hocalı'da, Karabağ'da ve tarihi Azerbaycan topraklarında yaşanan katliamlar, soykırımlar hakkında bilgi sunmasının gerekliliği açıktı. Mevzu bir yönüyle de Karabağ işgalinin sürmesi ve konuyu çözmesi gerekenlerin de yapıcı adım, hakkı koruyan adım atmamasıyla ilgiliydi. Minsk Grubu üyelerinin Ermenistan'la, Ermeni diasporası ve lobicileriyle ilişkileri, Ermenilere yükledikleri misyon da gizli değil. Kısacası Azerbaycan davasına sahip çıktı.

Tabi ki Azerbaycan'ın lobi faaliyetlerini salt Karabağ ve Hocalı üzerinden değerlendiremeyiz. Azerbaycan'ın tanıtımı çok iyi yapılıyor, sanıyorum her sene ziyaret eden turist sayısında ciddi bir ilerleme kaydediliyordur. Çok daha geniş bir çerçevede Azerbaycan'ın tanıtılması, Azerbaycan'a dönük algının olumlu yönde inşası faaliyetleri var. Bu anlamda 90'dan sonra bağımsızlığını kazanan gerek eski Sovyet gerekse eski Yugoslavya topraklarındaki ülkelerle kıyaslandığında, Azerbaycan'ın lobi faaliyetleri anlamında önde olduğu açık. Lobi faaliyetleri bütçe ister, inanmışlık ister ve en önemlisi doğru adımları, doğru hedefleri planlayıp koordine edecek politikalar ve istikrar ister. Kişisel değerlendirmem Azerbaycan'ın bu hususları iyi değerlendirdiği yönünde.

2.2.5. Azerbaycan ve Yahudi Lobisi İş Birliği

Yahudi lobisinin kuşkusuz şekilde dünyanın en etkili lobilerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Yahudilerin Azerbaycan'la olan tarihi bağları lobicilik konusunda iş birliğinin kurulmasına neden olmaktadır.

Azerbaycan ile İsrail arasındaki dostluk ve iş birliği ilişkileri sadece ekonomik ve stratejik çıkarlara değil, aynı zamanda geleneksel tarihi ve kültürel köklere de dayanıyor. Azerbaycan ve İsrail halkı, her zaman bütün dünyaya, tarihin zor zamanlarında karşılıklı anlayışı ve hoşgörüyü dayanan bir uyum örneği göstermiştir.

Yahudilik, tarihsel olarak Azerbaycan'daki dağ Yahudileri tarafından temsil edildi. Dağ Yahudileri artık ülkedeki Yahudi diasporasının çoğunluğunu oluşturuyor. Dilleri Tat, ancak konuşmalarında çok sayıda Türkçe, Farsça ve Rusça kelime var. Dağ Yahudi Cemaati, Azerbaycan'daki en eski Yahudi cemaatidir. Tarihsel

kaynaklar, Kafkasya'daki yerleşimlerinin M.Ö. birinci yüzyıla kadar uzandığını göstermektedir. Tarihçi Musa Kalankatlı, Dağ Yahudilerinin Kafkasya'yı m.ö. Birinci yüzyılda ziyaret ettiklerini söylüyor. En eski Yahudi topluluklarından gelen dağ Yahudilerinin, aslen Filistin'den Asur ve Babil kralları tarafından getirilen ve Medyan'a yerleşen İsrail soylarının soyundan geldiğine inanılmaktadır. Ataları, Yahudiliğe ilk dönüşen, Filistin dışında yaşayanlardı ve Hristiyanlığın Yahudilikten çıkarılan herektik bir tarikat olarak oluşmaya başladığında İsa Mesih'in takipçileri arasında değildi. Ortabatıda iken, lezzetlerle kaynıyorlardı. Bu etki altında, Yahudi dağları, Farsça ve eski Arami ve Yahudi kelimelerinin bir karışımı olan Tatar dilini konuşur. Diğer araştırmacılar dağ Yahudilerinin Doğu Kafkasya'daki Sasani hükümdarı I Hüsrev Nuşirevan (531-579) tarafından tahliye edildiğine inanıyorlar. Kafkasya'da kale inşa edilen şehirlere Mezopotamya'dan tahliye edilen Yahudiler yerleştirildi. Şu an Dağ Yahudileri tarafından konuşulan dil, o zamandan beri miras kalmıştır. Dağ Yahudileri, Yahudi halkının ayrılmaz bir parçasıdır ve yabancı bir ortamda uzun süre yaşamasına rağmen, kendi kültürlerini, yaşam tarzlarını, geleneklerini, atalarının dinini, kimliklerini ve zihniyetlerini korudular ve aynı zamanda Kafkas kültüründen etkilendiler. (Mallet, 1996, s. 21)

Azerbaycan, her zaman çeşitli dinlerin ve ulusların karşılıklı anlayış içerisinde yaşadığı bir devlet modeli sergilemiştir. Bu nedenle Azerbaycan, Yahudi cemaatinin en uyumlu olduğu ülkelerden biridir. Yüzyıllar boyunca, Azerbaycan'daki Yahudi cemaati kendisini bu ulusun ve toplumun ayrılmaz bir parçası olarak görüyor ve ülke hayatının tüm alanlarına aktif olarak katılıyor.

Bugün kuşkusuz, dünyadaki Yahudi diasporası ve lobisinin en güçlülerden biridir. Bu açıdan bakıldığında, Yahudi diasporası bir anlamda Azerbaycan diasporasının gelişimine örnek olabilir. Azerbaycan ve Yahudi diasporasının yakınlığını etkileyen ana etken, Azerbaycan ile İsrail devletinin dostluğu ve halklar arasında var olan tarihsel yakınlıktır.

Azerbaycan'da Avrupalı Yahudilerin (Aşkenazi) yerleşimi 1810'lara dayanıyor. Ülkenin Rusya İmparatorluğu tarafından işgalinden sonra 19. yüzyılın başlarında ilk kez Azerbaycan'a geldiler. 1832'de Bakü'de ilk Yahudi ibadethaneleri yapıldı. Bakü'nün 1870'deki petrol üretiminden sonra Yahudi iş dünyası temsilcileri (S. Polyak, A. Dembo, H. Kağan, Baron G. Kinzburg, A. Feigel, vs.) Azerbaycan'a akmaya başladı. Bir süre sonra, ülkedeki petrol endüstrisinin hızla gelişmesi, Avrupa

Yahudileri de dahil olmak üzere yabancıların Bakü'ye girişini etkiledi. Azerbaycan'da Gürcü Yahudi cemaati küçük olmasına rağmen aktif (yaklaşık 700 yıl). Gürcistan Yahudi Sinagogu, 1997'de "Joint" Yahudi Komitesi tarafından gösterilen maddi destek sayesinde restore edildi. Azerbaycan-İsrail ilişkileri 1991 yılında kuruldu. Aynı yılın 25 Aralık'ında İsrail, Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıdı ve Nisan 1992'de iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kuruldu. Ağustos 1993'te İsrail, Azerbaycan'daki elçiliğini açtı. Azerbaycan, İsrail ile diplomatik ilişkileri olan az sayıdaki Müslüman ülkelerden biridir. 1991'deki bağımsızlıktan bu yana, buradaki Yahudi toplulukları daha aktif hale geldi, uluslararası Yahudi örgütleriyle bağlarını güçlendirdi ve kendi din okullarını kurdu, kurumlar, kültür merkezleri, toplumlar, kulüpler ve gazeteler faaliyete başladı. Sohnut Yahudi Ajansı, "Joint" ve Vaad l-Hetzola Yahudi Komiteleri, Azerbaycan'daki Yahudi diasporası arasında Yahudi geleneklerini sürdürmekte, sinagoglara yardım etmekte ve çeşitli kültürel etkinlikler düzenlemektedir. 9 Mart 2003'te Bakü'de yeni bir Yahudi sinagogu açıldı. Avrupa'nın en büyük sinagogu olan bu bina, eski tapınağın yerine inşa edildi. Önceki sinagog 1945-2002'de işletiliyordu. İlk Yahudi okulu Eylül 2003'ten beri Azerbaycan'da faaliyet göstermektedir. Bakü, Oğuz ve Guba'da birçok Yahudi sinagogu faaliyet göstermektedir. Guba'daki Krasnaya Sloboda yerleşimi, dağ Yahudilerinin sık yaşadığı en büyük yerlerden biridir. (BUMM, 2019)

Yahudilerin ve Azerbaycanlılar'ın binlerce yıl birlikte yaşaması, onların kültürünü, geleneklerini ve yaşamını da etkiledi. Şu anda, iki halk da Azerbaycan devletinin çıkarları adına çalışıyor. Bu faktör aynı zamanda yurtdışında yaşayan Yahudi ve Azerbaycanlı diasporalarının yakınlaşmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi Propaganda, Bilgi ve Analiz Bölüm Başkan Yardımcısı Akram Abdullayeve göre, yurtdışındaki Azerbaycan toplulukları da Yahudi diasporası örgütleriyle yakın iş birliği içindedir. Yahudi cemaatlerinin potansiyelini, Azerbaycan cemaatlerinin zayıf işlediği ve sosyal ve politik süreçleri etkilemek için sınırlı fırsatları bulunan ülkelerde kullanmak mümkündür. Halklar arasındaki asırlık dostluk, bu iş birliği için geniş fırsatlar sunuyor. Sadece bu potansiyeli en iyi şekilde değerlendirmek gerekiyor.

"Bugün yurtdışında yaşayan Yahudi ve Azerbaycan diasporaları birbirlerine güçlü bir destek veriyor. Yurtdışında yaşayan Yahudi örgütlerinin ortak faaliyetleri,

Ermeni lobisinin Azerbaycan aleyhine yönlendirdiği temelsiz iddialarla mücadele etmeyi amaçlıyor. Bu mücadele dünyanın önde gelen ülkelerinde yaygın olarak görülmektedir. Şu anda dünyada, devletleri kurulmadan çok önce kurulan ve örgütlenen diasporalar var. Hala faaliyet gösterdikleri ülkelerin sosyo-politik yaşamını aktif olarak etkileme şansına sahipler. Örneğin, bugün İsrail devleti, güçlü Yahudi lobisinin ve diasporasının organize faaliyetleri nedeniyle dünyada lider konumdadır. Dünyaca ünlü bir Yahudi örgütü olan Sohnut'un yıllık bütçesi 600 milyon dolar civarında ve İsrail'e önemli yardımlar sağlıyor." (Abdullayev, 2019)

Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi Propaganda, Bilgi ve Analiz Bölüm Başkanı Yardımcısı Akram Abdullayev dünyadaki gücü ve otoritesi, Ermeni lobisini ve diasporasını etkisiz hale getirmede Yahudi lobisinin büyük önem taşıdığını kaydediyor.

"Son zamanlarda, Ermeni analistler Ermenistan ve Ermeni lobisinin faaliyetlerini genişletip güçlendirebilmeleri gerektiğine dikkat çekti. Çünkü Azerbaycan diasporası, Yahudi lobisi ve Türk topluluklarıyla çalışmaya başladı. Dünyadaki bu lobilerin sağlamlaştırılması, Ermeni lobisinin faaliyetlerini daha da aşındırabilir ve yıllar içinde oluşturdukları mekanizmayı tahrip edebilir. Nitekim, Azerbaycan lobisinin diğer ulusların lobisi ile olan faaliyetleri bu mekanizmayı baltalamaya başlamıştır. Şu anda, Azerbaycan lobisi ulusal imajımızı ülke sınırlarının ötesine yansıtıyor. Son yıllarda, Yahudiler, Türkler ve diğer diasporalar, lobiciler ve örgütleriyle karşılıklı çıkarlar temelinde iş birliği yapmak, yardımlarını kullanarak deneyim kazanmak ve amaçlarını gerçekleştirmek, teoriden pratiğe geçişin bir göstergesidir. Zamanın önemli şartlarından biri, halihazırda kurulmuş olan Azerbaycan diasporasının olanaklarından yararlanarak amaçlı lobicilik faaliyetlerinin geliştirilmesi ve lobicilik kurumlarının kurulmasıdır. Lobicilik konusunda, bu faaliyetin hem ulusal çıkarların korunmasına hem de küreselleşmiş bir dünyanın güvenliğine hizmet etmesi gerektiği açıkça belirtilmelidir" (Abdullayev, 2019)

Modern dünyada, yurtdışında çalışan Yahudi ve Azerbaycan diasporaları için güçlü bir destek var. Azerbaycan ve Yahudi örgütlerinin farklı ülkelerdeki ortak faaliyetleri, temelde, gerekçesiz iddialar olan Ermeni ve Ermeni lobisinin Azerbaycan'a karşı politikasına yöneliktir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren Yahudi örgütleri çeşitli alanlarda çalışmaktadır. Bu diaspora temelli ulusal organların çeşitli alanlarda

oluşumu, fonksiyonel faaliyetleri göz önüne alındığında daha belirgin hale geliyor. Örneğin, 1938'de Nazi Almanyası'ndaki "kristal gecesi" katliamına cevap olarak kurulan ve ezilen Yahudilere yardım etmek için tasarlanan Birleşik Yahudi Derneği (UJA), Yahudi yardım kuruluşlarının en büyüğü olarak kabul edilir ve en büyük faaliyet ölçeğine sahiptir (Raphael, 2020).

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çoğu Yahudi New York'ta yaşıyor. Tüm ABD Yahudilerinin yalnızca dörtte birinden fazlası bu şehirde yoğunlaşmaktadır. Büyük ekonomik, sosyal ve politik potansiyeli olan Yahudi diasporası yüzlerce medyaya erişebiliyor. Yahudi ulusal örgütlerinin yardımı, Azerbaycan hakkında doğru bilgilerin uluslararası topluma aktarılması ve Azerbaycan lobisinin oluşmasında çok önemli olabilir.

2006'nın ilk aylarında Azerbaycan'a yaptığı ziyarette İsrailli milletvekili Josef Shagal, Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi Başkanı Nazim Ibrahimov ile bir araya geldi ve Ermenistan'ın Azerbaycan'a yönelik saldırgan politikasının sona ermesi konusunda görüş alışverişinde bulundu. Görüşmede taraflar ayrıca, Yahudi ve Azerbaycan diasporası örgütleri arasındaki ilişkilerin gelişmesiyle ilgili konuları da tartıştılar. Mayıs 2006'da ABD'ye yaptığı ziyarette İbrahimov, sözde Ermeni soykırımı iddialarının tarihsel bir dayanaktan yoksun olduğunu kanıtlamanın yanı sıra, bu ülkenin Azerbaycan'a karşı bir saldırganlık politikası izlediğini göstermek için ülkedeki Yahudi cemaatlerinin liderleriyle bir araya geldi.

Komite Başkanı'nın Yahudi Diasporası temsilcileriyle görüşmesi sırasında, Amerika'daki Azerbaycan ve Yahudi toplulukları arasındaki iş birliğine duyulan ihtiyacın yeni bir düzeye yükseltilmesi gerektiği vurgulandı. 2006 yılının Temmuz ayında, İsrail'deki Hayfa Bakü Derneği başkanı Miron Fel, Hayfa belediye başkanı Yona Yaav ile bir araya geldi. Hayfa Belediye Başkanı, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dayanışma alanındaki hizmetlerinden ötürü Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı "Taraggi"(İlerleme) Madalyası alan Miron Felli'yi kutladı.

Azerbaycan-İsrail ilişkilerinde Ermenistan'ın ana kaygılarından biri de Yahudi lobisi. Amerika'daki Yahudi lobisi, ABD Kongresi tarafından kabul edilen "907" denilen değişikliğin dondurulmasında da önemli bir rol oynadı. Azerbaycan'da faaliyet gösteren Yahudi dini cemaatlerin liderleri ABD'yi 16 - 21 Kasım 1998'de ziyaret ederek, Azerbaycan'ın gerçekliğini, "907'de değişiklik" i Amerikan

kamuoyuna aktardılar ve Yahudi lobi örgütlerine destek çağrısında bulundular. Bu yönde daha aktif bir pozisyon almak, iki ülkenin ortak çabalarına da bağlıdır.

2.2.6. Azerbaycan Türkiye Diaspora ve Lobi İş Birliği

Modern dünyadaki Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesi, diaspora ve lobinin kurulması alanında Azerbaycan Cumhuriyeti devlet politikasının ana yönlerinden biridir.

Son yıllarda yapılan gözlemler, Azerbaycan ve Türkiye diasporasının giderek daha ciddi ve organize bir güç haline geldiğini gösteriyor. Bu devasa potansiyelin, Türk devletlerinin ve halklarının tarihsel çıkarlarının, ulusal ve ekonomik-politik çıkarlarının gerçekleşmesinde yer alması tüm Türk dünyası için bir zorluktur. Azerbaycan, Türkiye ve diğer Türkçe konuşan ülkelerin diaspora ve lobi örgütleri arasında işbirliğinin yapılmasını sağlayan birçok politik ve ekonomik faktör vardır:

- Azerbaycan ile Türkiye arasındaki stratejik ittifak;
- Her iki ülkenin de ulusal kalkınma yönlerinin ideolojik ve politik yakınlığı;
- Uluslararası barış ve güvenliği sağlama çabaları.

Azerbaycan ve Türkiye ile ilgili gerçeklerin dünya toplumuna sunulmasını, Avrupa ve dünya ile entegrasyonunu ve diasporanın yaşadıkları ülkelerin sosyo-politik hayatına katılımını artırma ihtiyacı, bu işbirliğinin ideolojik ve politik önemini artıran önemli faktörlerdir. Azerbaycan toplumlarının faaliyetlerinin etkinliğini artırmak için diğer diaspora örgütleriyle ilişkilerini güçlendirmek için aktif çaba gösterilmektedir. Azerbaycan ve Türk toplulukları arasındaki sürekli genişleyen ortaklıklar, güçlü bir Azerbaycan lobisinin oluşturulmasında kilit rol oynamaktadır.

“Son yıllarda, Azerbaycan ve Türk toplulukları arasındaki sürekli genişleyen ortaklıklar, güçlü bir Azerbaycan lobisinin oluşmasında temel teşkil etmiştir. Azerbaycan ve Türkiye diasporası organizasyonlarının mevcut ortamdaki faaliyetlerini koordine etmek ve aralarındaki işbirliğini geliştirmek neredeyse tamamen modern dünyanın gerçeklerine dayanmaktadır. Türkiye ve Azerbaycan'ın ulusal çıkarları, devletin çıkarları, dostluk tarihinin telleri, iki halkın diasporasının ve onların ortak faaliyetlerinin korkutucu konuların çözümünde yakın işbirliğine olan ihtiyacı doğurmuştur. Bugün Azerbaycan ve Türkiye diasporası örgütlerinin birçok

konuda ortak bir konumda hareket etmesi ve bir tarafın eylemlerinin diğesinde desteklenmesi dikkat çekicidir. Azerbaycan ve Türk toplulukları ayrıca "Ermeni soykırımı" iddialarını ortaya koyma çabalarını bir araya getirmekte, bu temel suçlamalara ilişkin karar ve yasaları karar alan ülkelerin parlamentolarına karşı memnuniyetsizliklerini ifade etmekte ve uluslararası toplumu bilgilendirmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda son yıllarda Azerbaycan ve Türk toplulukları arasındaki işbirliği artmıştır. (Abdullayev, 2019)”

Bugün Azerbaycan ve Türkiye'nin liderleri diaspora örgütleri arasındaki işbirliğinin geliştirilmesine büyük önem vermektedir. Halkların ortak ulusal çıkarları ve devletlerin çıkarlarının yakınlığı, diaspora ve lobi örgütleri arasında geçen dönem işbirliğinin kurulmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Geçtiğimiz dönemde, Türk ve Azerbaycan diasporaları farklı ülkelerde ortak etkinlikler düzenleyebildiler. Bu tür olaylar Azerbaycan'ın gerçeğini, dış ilişkilerin gelişimini, yurttaşlarla ülke arasındaki bağların derinleşmesini desteklemeye hizmet etti.

“Azerbaycan ve Türk Diasporası örgütleri, uluslararası toplumu 20. yüzyılın başlarında Ermeni Taşnaklarının Azerbaycanlılara karşı işlediği terör ve soykırım eylemleri hakkında bilgilendirmek için çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Azerbaycan ve Türk toplulukları, 31 Mart ve Hocalı Soykırımı'nı uluslararası toplumun soykırım eylemi olarak tanıma çabalarını sürdürüyorlar. Azerbaycan ve Türkiye diasporası ve lobi örgütleri, Azerbaycan devletinin milli çıkarlarının korunmasında, halklarımızın zengin kültürel mirasının, Azerbaycan ve Türk gerçeklerinin dünya topluluğuna aktarılmasında aktif olarak işbirliği yapmaktadır. Geçmişte, diaspora örgütleri bu yönde bir takım önemli adımlar atabildiler. Diaspora örgütlerimizin basın ajansları, ülkemiz hayatındaki en önemli gelişmeleri sürekli olarak kapsamakta, tarihi gerçeği ortaya çıkaran bilgileri yaymaya çalışmakta ve uluslararası toplumu Azerbaycan ve Türk topluluklarının faaliyetleri hakkında bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Türk diaspora örgütleri tarafından çeşitli ülkelerde yayınlanan televizyon ve radyo kanalları, Azerbaycan'dan yayın programları ve yayınlar ve gazeteler Azerbaycan için sayfalar sunmaktadır.” (Abdullayev, 2019)

Azerbaycan ve Türk diasporası örgütlerinin ortak stratejisini uygulanması, Azerbaycanlıların ve Türklerin yaşadıkları ülkelerdeki sosyo-politik yaşama katılım düzeylerini arttırmak, çeşitli ülkelerdeki ve devlet kurumlarındaki Türk ve Azerbaycan siyasi figürleriyle ilişkilerini geliştirmek, topluluk üyelerinin sosyal ve

yasal korunmalarını geliştirmek, ortaya çıkan sorunları ele almak için tecrübe ve istişarelerin paylaşılmaması için ortak bir mekanizma oluşturulması gibi önemli görevlerin yerine getirilmesine hizmet edecektir. Bu açıdan bakıldığında, yabancı ülkelerde ve Türklerde yaşayan her Azerbaycanlı büyük bir tarihi misyona sahiptir.

Azerbaycan Türkiye ortak lobi çalışmalarına dair başarılı örneklerden birisine dikkat edelim. 28 şubat 2012’de Azerbaycan ve Türkiye diasporasının yürüttükleri kampanya sonucunda Georgia Eyaleti Temsilciler Meclisi’nin Hocalı Soykırımı’na ilişkin 1594 numaralı kararı alınabilmiştir.⁶

Uluslararası Hocalı’ya Adalet Kampanyası’nın Türkiye Temsilcisi Gözde Kılıç Yaşın’a gore, Türkiye ve Azerbaycan lobi kuruluşlarının birlikte çalışabileceği pek çok alan var ve birliktelik bu iki ülkenin tezlerini dünya kamuoyuna duyurma ve destek sağlamada etkinliği ve gücü arttıracaktır.

“Londra’da Impreial Collage’da Batı Trakya Türkleri, Irak Türkleri, Kıbrıs Türkleri ve Azerbaycan Türklerini temsil eden derneklerin 2010 yılında ortaklaşa düzenledikleri bir konferansta konuşmacı olarak bulunmuştum. Bu organizasyon, g birliği yaratma, kendinden olanın derdine ortak olma, hakkı hukuku birlikte arama konularında önemli bir aşamaydı. Muhtemelen ilk değildi ve son da olmadı. İşin gerçeği farklı coğrafyalardan gelip aynı yerde birlikte yaşayan bu insanlar aslında zaten birbirleriyle iletişim içerisindeydi ve beraberce yaşadıkları ülkelerde resmi girişimler yapılacağı, parlamenterlerle görüşüleceği zamanlar da dâhil olmak üzere zaten yardımlaşmaktaydılar. Ama o toplantı devasa bir gücün tam verimli kullanılamadığını düşündürdü. Her bir dernek, tüm dnyadakiler yüksek bir performansla Türklerin bulundukları ülkelerdeki sorunlarını gidermek için olduğu kadar anavatanlarını ilgilendiren konularda kamuoyu yaratmak için de çalışıyorlar elbette. Ama bu grupların birlikte hareket ettiği alanlarda daha belirgin başarılar elde edileceği de açık.”

“Batı Trakya Türklerini temsil eden dernekler ve federasyon bilhassa Avrupa’daki hukuki zemine çok hakimler, Avrupa Parlamentosu’nda ve ilgili komisyonlarda kolayca muhatap bulabiliyorlar. Kıbrıslı Türkleri temsil eden dernekler, memleketlerindeki siyasi gidişata ve Kıbrıs meselesinin hukuki zeminine hakimler. Azerbaycan diasporası, davasına çok bağlı ve ülkedeki iç siyasi

⁶ <http://www.legis.ga.gov/Legislation/20112012/122837.pdf>

sorunlardan sıyrılarak büyük bir inançla memleketlerinin, insanların hak ve çıkarlarını savunuyorlar. Bu grupların ortak noktaları çok ve işbirliği geliştirilerek kendilerine ve birbirlerine faydaları arttırılabilir. Bu anlamda koordinasyon ve organizasyona ağırlık verilmesi gerekir.” (Yaşın, 2019)

Azerbaycan, Türkiye ve İsrail lobbisinin de ortak harekette bulundukları dönemler de olmuştur. Bunun en iyi örneği 2009 yılında ABD'de yaşanmıştır. Barack Obama'nın yeni ABD başkanı seçilmesinden sonra, Ermeni lobisi soykırım iddialarını kabul etme çabalarını yoğunlaştırdı. Ermenistan ve Ermeni lobbisinin iddialarına göre, 1915'te Türkiye'den önce gelen Osmanlı İmparatorluğu, Ermenilere karşı "soykırım" yapmıştı. ABD-Ermeni Ulusal Komitesi'nden ABD'li Ermeni vatandaşlarını Barack Obama ve milletvekillerine "soykırım" ı tanımaları için baskı yapma çağrısında bulundu.

Amerika-Azerbaycan Derneği başkanı Tomris Azerbaycanlı Amerika'daki Azerbaycan diasporasının Ermeni lobbisinin önünde faaliyetsiz olmadığını belirtmiş, sürekli olarak her gün Türk ve Yahudi lobi gruplarıyla görüşüp ortak faaliyet yönlerini düzenlediklerini ve gelecek hafta Washington'da kongre üyeleriyle buluşacaklarını dile getirmiştir. Azerbaycanlı'ye göre, Yahudi topluluklarıyla yaptığı bir toplantıda, Azerbaycan ve Türk diasporasına sözde "Ermeni soykırımı" nın tanınmasını önleme çabalarını desteklediklerini söylediler. "Yahudiler düşmanlarımızın kim olduğunun çok iyi farkındalar" demiştir. (C.Babayeva, 2009)

2009 yılında Azerbaycan, Türkiye ve Yahudi Diasporası, Ermeni lobbisinin Birleşik Devletler'de (ABD) sözde "soykırım"ı tanımalarını önlediler.

Gözde Kılıç Yaşın'a göre, başka ülkelerde lobiler çocukları da etkileyebilmektedir.

“Bahsettiğimiz gruplar, yaşadıkları yerlerde azınlıklar ve ülkelerinin maruz kaldığı baskıları kişisel ve toplumsal bazda en fazla hissedenler de esasen doğrudan onlar. Örneğin Türkiye'ye yönlendiren Ermeni iddiaları, Türkiye'deki herhangi bir kişiye göre Almanya'daki bir Türkü daha fazla etkiler. Bu baskının Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk çocuklara Ermeni iddialarını haklı gören ödevler yazma yükümlülüğü getirmeye dek ilerlediğini gördük. Bu çocukları korumanın en iyi yolu, kendi tarihleri hakkında onları donanımlı hale getirerek bu tür baskılara karşı hazırlamak ve bir yandan da Avrupa ya da diğer ülke kamuoylarında gerçeklerin

anlatılması ve yalanlarla oluşturulan sis perdelerinin aralanması ile bu iddialar arkasındaki gerçek emperyal nedenlerin bilinirliğini arttırmaktır.” (Yaşın, 2019)

“Ermeni, Yunan, Rum ya da Yunan lobisi gücünü bulunduğu ülkedeki kişi sayısından almıyor. Zaten belli hedeflerle tarih boyunca desteklenmelerini bir tarafa bırakırsak asıl güçleri, milli davalarında birlikte hareket etmeleri, çeşitli sebeplerle bölünseler bile bu konularda koordinasyon sağlamaları, mali açıdan desteklenmeleri, özellikle Yunan lobisi açısından geçerli olan uluslararası hukuka hakim olup, lehe sonuç doğurmadaki becerilerinde ve oturmuş söylem taktiklerinde yatıyor. Belirlenmiş hedeften sapmıyorlar, yıllarca yıllarca aynı konu için belki de aynı kişilere tezlerini anlatmaktan, girişimlerde bulunmaktan bıkmıyorlar. Sonuç alamadıklarında yılmıyor, devam ediyorlar. Bulundukları ülkelerdeki mevki ve konumlarının da lobicilik faaliyetlerindeki başarılarını arttırdığını ve bunun aslında karşılıklı olarak birbirini besleyen iki durum olduğunu da not düşmek gerekir. Kısacası nicelikten çok nitelik daha etkili gibi görünüyor. Türklerse lobiciliği görece daha yeni öğreniyorlar, nitelik arttırıldıkça başarı da gelecektir.” (Yaşın, 2019)

2.3. Ermeni Lobisinin Azerbaycan ve Türkiye’ye Karşı Faaliyetleri

Ermeni lobisi, Ermeni diasporasının, Ermenistan ve Dağlık Karabağ bölücülerinin çıkarlarını korumak için geniş kapsamlı faaliyetler yürütmektedirler. Ermeni lobisi kendi politik amaçları doğrultusunda ABD, Arjantin, Etiyopya, Uruguay, Lübnan, İran, Rusya, Suriye, Fransa, Belçika, İspanya, Portekiz, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Kıbrıs gibi ülkelerde çalışmaktadır. Ünlü siyaset bilimci Zbigniew Brzezinski'nin söylediklerine göre, Ermeni lobisi ABD'de en etkili etnik lobbilerden birisidir. (Brzezinski, 2006) ABD'de Ermeni lobisinin çok sayıda gazete, dergi, yayın evleri, radyo ve televizyon kurumları mevcuttur. Ermenistan hükümeti ABD'den her yıl ortalama olarak 200 milyon dolara yakın karşılıksız yardım almaktadır. (TACC, 2018)

2.3.1. Ermeni Lobisinin Kuruluşu

1820'de Osmanlı İmparatorluğu'na gelen misyonerler ana faaliyet için hedef olarak Ermeni cemaatini seçtiler. Bazı Ermeniler okumak için Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti ve orad kaldılar. 1930'da Amerika Birleşik Devletleri ile Osmanlı

İmparatorluğu arasında ilk ticaret anlaşması imzalandı ve Amerikalılar ticaretle ilgili işlemler zamanı Ermenileri aracı olarak kullandılar. 1890-1900 yılları arasında yaklaşık 12.000 Ermeni Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etti ve ardından Ermeni partileri Amerika Birleşik Devletleri'ndeki faaliyetlerini yoğunlaştırdı. Başlangıçta Ermeni diasporası, Ermeni siyasi partileri etrafında oluşmaya başladı ve kamu ve dini kurumların oluşmasında önemli bir rol oynadı. Amerika Birleşik Devletleri'nde herhangi bir parti, kuruluş veya dernek üyesi olmayan bir Ermeni bulmak imkansız hale gelmiştir (Kantaracı, 2001).

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında önde gelen Ermeni siyasi partileri kuruldu.

1887 yılında "Hnçak" partisi, 1890 yılında "Ermeni Devrim federasyonu" Taşnaksütyun, 1921 yılında Ermeni liberal demokrat partisi "Ramkavar" (Mısır) ve Ermeni İlerleme Ligi (ABD) faaliyete başladı (Gregg, 2002).

Bu partiler arasındaki ideolojik ve siyasi bölünmeler, 1918'de Ermenistan Cumhuriyeti'nin kurulması ve 1920'de dağılmasıyla derinleşti. İki kamp kuruldu: Sovyet hükümetine ve Komünistlere karşı olan Taşnaksütyun, diğerleri Taşnaksütyun'a karşı çıktı ve aynı zamanda Sovyetler Birliği'ni destekliyorlardı (Christensen & Levinson, 2003, s. 402).

Bu bölünme diasporanın dinsel hayatını da etkiledi. Dini çatışmanın doruk noktası, 1933'te Başpiskopos Turyan'ın kilisede Taşnaklar tarafından öldürülmesiydi. Suikast Ermeni Apostolik Kilisesi'nin dağılmasına yol açtı. Taşnaksütyun, Amerikan Ulusal Ermeni Kilisesi'ni kurdu (1957'den beri Lübnan'da Kilikya Katolikosluğuna bağlı) ve mevcut 15 havarisel kiliseden 12'si Sovyet Ermenistanı'nda Eçmiadzin himayesinde kaldı (Gregg, 2002).

Diasporanın parçalanması, bir takım teşkilatlarda parçalanmaya yol açtı. Aynı zamanda ABD iç ve dış politikasını etkilemek Ermeni diasporasının ana faaliyetlerinden biri haline gelmiştir.

Ermeniler siyasi lobilerini kurmadan önce, Ermenilerle ilgili meselelerle Ermeni olmayan kişiler uğraşıyorlardı. Bu kişiler özellikle çeşitli dini, bölgede çalışan insani yardım ve misyoner kuruluşların temsilcileri ve Batılı diplomatlardı.

1924'te Ermeniler, Osmanlı İmparatorluğunu Ermenileri katletmekle suçlayan ilk karar taslağını ABD Kongresi'ne sundular. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra

Ermeni diasporasının ana faaliyeti, Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti arasında ekonomik ve siyasi ilişkilerin kurulmasını önlemektir. Ermeniler tarafından oluşturulan Lozan Antlaşmasına Karşı Amerikan Komitesi esas olarak bu işle uğraşıyordu. Komitede Amerikalı Ermeniler, dini liderler, hayır kurumları üyeleri ve Kongre üyeleri vardı. Komite, ABD Senatosunda bir miktar başarı elde etmesine rağmen, ABD Dışişleri Bakanlığı 1927'de Türkiye ile diplomatik ilişkiler kurdu ve Senato bir yıl sonra, 1928'de bu adımı onayladı (Gregg, 2002).

Ermeni örgütleri de Ermenileri Amerika Birleşik Devletleri'ne göç ettirmek için çaba harcadılar. 1927'de Amerikan göç kotalarını düzenleyen Johnson-Reed Göçmenlik Yasası kabul edildi ve Amerikalı Ermeniler ve Ermeni yanlısı örgütler Ermenileri mülteci olarak tanımaya ve onların Amerika Birleşik Devletleri'nde kolayca kalmalarına izin vermesi yönünde çalışıyorlardı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikan Evsiz Ermeniler Ulusal Komitesi (ANCH) benzer faaliyetler yürüterek 25.000 Ermeninin ABD'ye göçünü kolaylaştırdı.

Ermeni diasporasının siyasi faaliyetinin önemli aşamalarından biri, 1970-1980 Ermeni milliyetçilerinin terörist faaliyetlerini finanse etmek ve meşrulaştırmaktır. Bu teröristlerin amacı sözde Ermeni soykırımının Türkiye ve dünya topluluğu tarafından tanınmasını sağlamaktır.

Taşnaktsutyun'a bağlı iki grup, ASALA ve Ermeni Devrim Ordusu, Türk diplomatlarını öldürdü, bombalı saldırılar düzenledi ve zamanla terör faaliyetlerini yoğunlaştırdı, katliamlar ve daha geniş çaplı terör eylemleri gerçekleştirdi. Bu yöntemlere ek olarak, Ermeniler Washington'da nüfuz grupları oluşturabildiler.

Taşnaktsutyun, 1918'de kurulan Amerikan Ermenistan Bağımsızlık Komitesi'ni (American Committee for the Independence of Armenia — ACIA) ilk lobi grubu olarak kabul ediyor.

1972'de, diasporanın nüfuzlu üyeleri, Taşnaktsutyun'a karşı çıktı ve Amerika Ermeni Meclisi'ni (Armenian Assembly of America - AAA) kurdu. Bu amaçla, diasporanın zengin üyelerinin maddi desteği de alınıyor. Meclisin kurucuları George Washington Üniversitesi'nden iki Ermeni profesör, Stephen Mugar ve Hirair Hovnanian.

Şu anda "Amerikan Ermenileri Milli Komitesi" ve "Amerika Ermeni Meclisi" ayrı şekilde çalışmaktadır.

Ermeni Lobisinin Temel Amaçları

- Dünyaya Sözde Ermeni soykırımını tanıtmak.
- Ermeni diasporasının siyasi süreçlerde katılımını sağlamak.
- ABD Ermenistan ilişkilerini güçlendirmek.
- Dünyadan Ermenistan ve Dağlık Karabağ bölücülerine destek elde etmek.
- Ermeni diasporasının çıkarları doğrultusunda ABD'nin dış politikasını etkilemek.

2.3.2. Ermeni Lobisinin Yapısı ve Çalışma Yöntemleri

Amerikan Ermenileri Milli Komitesi, Amerikan Ermeni Meclisi'nden daha fazla temsil ve büro ağına sahiptir. Her iki kuruluşun da merkezi Washington, D.C.'dedir ve Erivan ve Hankendi'de ofisleri vardır. AEMC'nin 25 ABD eyaletinde 45 şubesi ve batıda Glendale'de (California) ve doğuda Utertoun'da (Massachusetts) iki bölge ofisi bulunmaktadır. Örgütün ayrıca Fransa, Birleşik Krallık ve İtalya'da ofisleri bulunmaktadır ve bir süredir Avrupa Birliği'nde de bir temsilcisi bulunmaktadır.

Karargahına ek olarak, Ermeni Meclisi'nin Beverly Hills, California'da bir bölge ofisi, Cambridge'de Ermeni Ağacı projesiyle ilgilenen küçük bir ofisi ve New York'ta bir BM ofisi bulunmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri Ermeni Meclisinin 10.000 üyesi ile yıllık üç milyon beş yüz bin dolarlık bir bütçesi vardır. Her iki kuruluş da basın ve çeşitli gençlik kuruluşlarının kurucuları konumundadır. AEMK ayrıca aylık "Transkafkasya Kronolojisi" dergisini de çıkarıyor ve "Hairenik" ve "Armenian Weekly" gazeteleri ile yakın bağları var. Taşnaktsutyun, haftalık "Azbarez" dergisi çıkarmaktadır.

Ermeni meclisinin "Massis Weekly", "Armenian Liberty", "Snark New Agency" ve "Armenian News" gibi kitle iletişim araçları ile yakın bağları var.

1982 yılında Cambridge'de Ermenistan, Ermeni diasporası ve sözde soykırım ile ilgili araştırmaların yürütülmesi için Cambridge'de Zoryan Enstitüsü kuruldu.

1997'de Ermeni Meclisi sözde soykırımı daha iyi araştırmak ve tanıtmak için Ermeni Ulusal Enstitüsü'nü (Armenian National Institute) kurdu. Enstitü, "Soykırım Ansiklopedisi" üzerinde çalışıyordu. Ermeni Meclisi, "Ermeni meselesini" gündemde tutmak için dört halkla ilişkiler şirketi ile anlaşma imzaladı. Ermeni gençliğini birleştirmek için 1933 yılında kurulan AEMK ve Ermeni Meclisi, "Ermeni Gençlik Federasyonu" ile yakın ilişki içinde bulunarak onu destekliyordu. Federasyon olimpiyatlar, tarih dersleri, dil kursları düzenliyor ve AEMC'nin eski başkanı Murad Topalyan tarafından terörist eylemleri hazırlamak ve teröristleri eğitmek için kullanılan "Hayastan" adlı bir yaz kampı da aktif şekilde kullanılıyordu.

2.3.3. Ermeni Lobisinin Devlet Organlarına Etkisi

1995'te ABD Kongresi'nde Ermeni meseleleri üzerine iki partili bir kongre üyeleri grubu kuruldu. Grup, daha sonra yerini Joe Nollenberg'e bırakan Cumhuriyetçi Edward Porter ve Demokrat Frank Pallone tarafından kuruldu. Yeni kongre üyeleri grubunun faaliyeti, Ermenistan devleti ve Ermeni diasporasının çıkarlarını yansıtan belgeleri Kongre gündemine sokmak ve kabul edilmesi çalışmaktır. Grubun üyesi olan birçok kongre üyesi, Azerbaycan'a ABD yardımını yasaklayan 1992 yılında kabul edilen Özgürlük Yasası'nda yapılan 907. değişikliğin lehine oy kullanan kişilerdir. Kongre'deki gruba ek olarak, Demokrat Parti'nin bir Ermeni-Amerikan Demokratik Liderlik Konseyi (Armenian-American Democratic Leadership Council) ve Cumhuriyetçi Parti'nin bir Ermeni-Amerikan Cumhuriyet Konseyi (Armenian-American Republican Council) vardır.

ABD yasama meclisinde, en ünlüsü Senatonun Finans Komitesi eski başkanı Robert Dole olan Ermeni meselesine dahil olan birkaç güçlü lobici var. Bu şahıs on yıllar boyunca, Kongre ve Senato'da Ermeni meseleleri için çalıştı ve 2001'de AEC, çabalarından dolayı ona bir ödül verdi. Ermeni lobiciler de dış politika finansmanı alt komitesi başkanı Senatör Mitch McConnell'i kendilerine çekme konusunda çok başarılı oldular. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Ermeniler beş yıl boyunca McConnell'e ve eyaletindeki Cumhuriyetçi Parti şubesine ve aynı zamanda Ermeni diasporasına McConnell önderliğindeki Cumhuriyet Senatosu Yeniden Seçim Komitesine 200.000 dolar bağışladı.

Bu lobi gruplarının ana hedefleri:

1. ABD hükümeti tarafından Ermeni soykırımının tanınması.
2. Sözde Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'ni tanıma ve yardım.
3. 907 Sayılı Değişikliğin geçerli kalması.
4. Ermenistan'a ABD yardımı.
5. Modern silahların Türkiye'ye satışının engellenmesi.
6. Bakü-Tiflis-Ceyhan projesine karşı mücadele.

2.3.4. Sözde Ermeni Soykırımın Tanınması

Hem Amerikan Ermenileri Milli Komitesi hem de Amerikan Ermeni Meclisi, Ermeni soykırımının tanınmasını ana görevleri olarak görmekteler. Ayrıca AECC, Türkiye'ye karşı toprak taleplerinde bulunuyor ve Türk hükümetinden tazminat talep ediyor. 1982'den beri her iki grup da Ermeni soykırımını tanımak için mücadele ediyor ve 24 Nisan'ı soykırım kurbanlarını anma günü ilan ediyor.

AECC, ABD yasama meclisinde bu fikri teşvik etmenin yanı sıra, çeşitli ABD şehir ve eyaletlerinde sözde soykırımı desteklemeyi ve yerel yasama organlarının bunu kabul etmesini sağlamayı seçti.

Bugüne kadar 40'tan fazla eyalet sözde soykırımı tanıdı. Diğer ülkelerde sözde soykırımı tanıma çalışmaları sürüyor ve Ermeni lobisi ABD'yi bu şekilde etkilemek istiyor. Fransa, İtalya, İngiltere, Yunanistan, Belçika, Hollanda, İsveç, Lübnan, Rusya, Kıbrıs, Kanada ve Arjantin dahil diğer ülkelerde Ermeni lobisi bu yönde önemli başarılar elde etti. AECC, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini ülkenin sözde Ermeni soykırımını tanınmasıyla ilişkilendirmeye çalışıyor.

Ermeni Meclisi de sözde soykırımı tanıtmaya çalışıyor, çünkü Kongre üyeleri arasında yaptığı çalışmaların yanı sıra, soykırımı destekleyen "Ermeni Milli Enstitüsü" nü finanse ediyorlar. 2000 yılında Ermeni Ulusal Enstitüsü, çok sayıda bilim adamı ve tarihçinin yanı sıra Holokost Anıt Müzesi temsilcilerinin katıldığı "Ermeni Soykırımına Ermeni Tepkisi" başlıklı bir konferans düzenledi. Meclis ayrıca ortaokullarda Ermeni soykırımı üzerine bir ders açmayı ve öğretmeyi teklif ediyordu.

2000 yılında, Ermeni Ulusal Enstitüsü, Washington'un merkezinde bir "Ermeni soykırımı" müzesi inşaatına başlamıştır.

1915-1923 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan faciaların uluslararası toplum tarafından sözde soykırım olarak tanınması, Atlantik'in her iki yakasındaki Ermeni lobicilik örgütlerinin ana faaliyetlerinden biridir.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki lobicilik, Amerikan Ermenileri Kongresi'nin bir parçası olarak hem Senato hem de Temsilciler Meclisi'ndeki ABD kongre üyelerini doğrudan etkilemeyi içerir. Senatörler Robert Menendez ve Mark Kirk, AECC tarafından desteklenen iki kongre üyesi olarak ABD hükümetine kararnamenin onaylaması için baskı yapıyorlar. 2007'de kararname, eski ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi ve California Meclis Üyesi Adam Schiff tarafından da onaylandı. Adam, Ermeni lobiciliğinin bir sonucu olarak, soykırım hakkında bir kararnameyi ortaya koydu. 11 Ekim 2007'de Adam Schiff tarafından desteklenen bu kararname, Meclis Dışişleri Komitesi tarafından kabul edildi. Ancak belge Temsilciler Meclisi'nde görüşülmedi çünkü Başkan Bush, kararın Türkiye ile ilişkileri olumsuz etkileyeceğinden endişeliydi.

Karar, Meclis Dışişleri Komitesi tarafından 4 Mart 2010'da 22 oydan 23'üyle yeniden onaylandı. Komite, Başkan Obama'nın Türkiye ile ilişkilerin bozulmasına yönelik itirazlarının yanı sıra, kararın Türkiye ile Ermenistan arasındaki uzlaşma çabalarını engelleyeceği gerçeğine rağmen kabul etti. Aynı gün Ankara, ABD Büyükelçisi Namık Tan'ı geri çağırdı ve Washington'u diplomatik bir krizle tehdit etti. The Guardian'a göre karar, "Amerikan Ermenilerinin yoğun lobiciliğinin ürünüydü" (The Guardian, 2010). Gazete, 2009 yılında ANCA'nın Kongre'yi karar üzerinde etkilemek için yaklaşık 50.000 \$ harcadığını bildirdi. Ancak Başkan Obama, olayı sadece 2008 seçim kampanyası sırasında "soykırım" olarak nitelendirdi ve 2009'da Amerika Birleşik Devletleri başkanı olduktan sonra böyle bir tavır almadı. Karar 2012'de yeniden sunuldu. 20 Mart 2012'de ANCA, internet sitesinde Senatörler Menendez ve Kirk'ün soykırımı tanıyan 399 Senato Kararını ABD hükümetine sunduğunu duyurdu.

Görüldüğü üzere, hem AAA hem de ANCA, Ermeni meselesini Washington'un siyasi gündeminde tutmaya istekli. Bu nedenle Ermeni-Amerikan toplumu ile kongre üyeleri arasında düzenli toplantılar yapılıyor.

Amerika'da olduğu gibi Avrupa'da da Ermeni soykırımının tanınması büyük bir endişe kaynağıdır. Brüksel'deki Ermeni lobiciliği iki ana yapı aracılığıyla organize edilmektedir: Avrupa Ermeni Adalet ve Demokrasi Federasyonu (European

Armenian Federation for Justice and Democracy) ve Ermenistan'ın Avrupalı Dostları (European Friends of Armenia). Her iki kuruluş da Türkiye ve Güney Kafkasya (Azerbaycan) ile ilgili AB stratejilerini etkilemede yer almaktadır. EAFJD'nin web sitesi hedeflerini şu şekilde belirtmektedir:

1. Avrupa Kurumları ile Avrupa Birliği'ndeki Ermeni toplulukları arasında irtibat rolü oynamak.
2. Bu toplulukların bu tür kurumlar içindeki konumunu geliştirmek;
3. Avrupa Birliği'nde Ermenistan ile ilgili siyasi ve stratejik konuların daha iyi şekilde anlaşılmasını sağlamak;
4. Avrupa Birliği'nin Ermeni meseleleri ile ilgili hoşgörü ve diyalog gibi değerlerini güçlendirmek;

Bugüne kadar 27 AB üye devletinden 10'u Ermeni soykırımını tanıdı (Belçika, Kıbrıs, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Litvanya, Hollanda, Polonya ve İsveç). 2006 yılında ADAEF, Deutsche Bank of Germany'yi soykırım sırasında öldürülen Ermenilere ait mülkleri elinde tuttuğu için 20.000.000 \$ tazminat ödemeye zorlamak için bir grup davası açtı. Fransız sigorta şirketi Axa aleyhine benzer bir dava açıldı ve 2010 yılında şirket 1.000 aileye tazminat ödemeyi kabul etti.

Fransa, ülkeyi soykırımı tanımaya ve inkarını suça dönüştürmeye zorlayan iyi organize edilmiş ve kararlı bir Ermeni lobisine sahip. Fransa, soykırımı 29 Ocak 2011 tarihli bir yasa ile tanıdı. Buna ek olarak, Ocak 2012'de Fransız parlamentosu soykırımın reddini suç sayan bir yasayı kabul etti. Dolayısıyla tasarıya göre soykırımı inkar edenler bir yıla kadar hapis ve 45 bin avro para cezasıyla karşı karşıya. Fransa'daki Ermeni lobisi, Patrick Devedjian (eski Genel Sekreter) ve Edouard Balladur (eski Başbakan, 1993-1995) (her ikisi de Ermeni kökenli) gibi etkili Fransız politikacılarla iyi bağlantılıdır. BBC'ye göre, 500.000 Ermeni asıllı Fransız'a dayanan Fransa Ermeni Örgütleri Koordinasyon Konseyi (CCAF) yasayı güçlü bir şekilde etkiledi. Fransa'nın gelecekteki cumhurbaşkanı daha sonra soykırımın reddine karşı yeni bir yasa çıkaracağına söz verdi ve Temmuz 2012'nin başlarında cumhurbaşkanı yasayı alenen onayladı.

2.3.5. Karabağ Sorununda Ermeni Lobisi

Dağlık Karabağ sorununun patlak vermesinden önce, ABD'deki Ermeni medyasında, 1980'lerde Fransa'da Abel Aganbekyan'ın ifade ettiği gibi Zori Balayan ve Sergei Mikoyan (Anastas Mikoyan'ın oğlu) da dahil olmak üzere bir dizi tanınmış Ermeni, Karabağ'ın Ermenistan'a katılması gerektiğini bildirdi.

Ermeni lobisinin çabaları sonucunda, ABD kamuoyu yalnızca Ermenilerin görüşlerini yansıtan bilgileri aldı. Ermeni diasporası ve lobiciler, Azerbaycan'ın bilgi ablukası altında olduğu 1990'ların başında, Azerbaycan'ı Batı ülkelerine saldırgan olarak tanıtmayı başardılar.

Amerika Birleşik Devletleri, Aralık 1991'de Ermenistan'ı ve Şubat 1992'de Azerbaycan'ı resmen tanıdı. Ermeni lobisinin temel görevlerinden biri, sözde Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin tanınması ve yardımını sağlamaktır. 1990-1994 yıllarında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Ermeni diasporası, Karabağ'daki savaşı finanse etmek için on milyonlarca dolar toplayarak Ermenistan'a göndermiş, ayrıca Taşnaksutyun ve ANCA Ermenistan ve Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarına paralı askerler ve gönüllüler ile Ermeni ordusu ve silahlı kuvvetler için silahlar gönderiyor ve ayrıca bölgeye mühimmat alıp teslim ediyordu. Ermeni lobisinin en büyük başarılarından biri, ABD'nin Ermenistan ve sözde Dağlık Karabağ'a mali yardım sağlamasıdır.

Tüm yardım yılları boyunca, Karabağ'daki Ermeni hükümeti ve bölücüler ABD hükümetinden yüz milyonlarca dolar aldılar ve sadece 2000 yılında ABD, Ermenistan'a 102,4 milyon dolar mali yardım sağladı.

2.3.6. 907. Değişiklik

Ermeni lobisinin ABD politikası üzerindeki etkisinin en bariz kanıtı, Özgürlüğe Destek Yasası'nda (Freedom Support Act) yapılan 907. değişikliğin 1992'de kabul edilmesidir.

Bu kanun, eski Sovyet cumhuriyetlerine ekonomik destek sağlamak için kabul edildi, ancak Ermeni lobisinin çabaları sonucunda kanunda yapılan 907. değişiklik ABD hükümetinin Azerbaycan'a herhangi bir yardım sağlamasını yasakladı. Değişiklik, Azerbaycan'ın Ermenistan ve Dağlık Karabağ'ı abluka altına almasına dayanıyor, ancak belge Ermenistan'ın Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bir

parçası olan Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'ni ablukasını ve Azerbaycan'ın Ermenistan ile olan sınırının işgal nedeniyle kapatılmasını yansıtmıyor. Öte yandan, değişiklikte yer alan "abluka" kelimesi başlı başına yanlışır, çünkü Ermenistan'ın "ambargo" teriminin daha uygun olacağı Gürcistan ve İran ile yakın ekonomik bağları vardır. Değişiklik kabul edildiğinde Azerbaycan'ın pozisyonu incelenmemiştir ve o sırada Amerika Birleşik Devletleri'nde Azerbaycan büyükelçiliği yoktu.

1998'de Temsilciler Meclisi Başkanı'na yazdığı bir mektupta Madeleine Albright, "907 no'lu değişiklik ABD'nin ulusal çıkarlarına zarar veriyor, ABD'nin Dağlık Karabağ sorununun çözümüne yönelik çabalarına ve tarafsızlığına zarar veriyor ve Azerbaycan'da ekonomik ve yasal reformlara yardım konusunda ve ABD'nin Doğu-Batı enerji nakil koridoru kurma çabalarının önünde bir engeldir " yazıyordu.

Dünyada Azerbaycan ve Türkiye'ye karşı irili ufaklı yaklaşık 870 Ermeni örgütü var. Hayır kurumu adı altında faaliyet gösteren bu kuruluşların mali yardımları, faaliyetleri, "diplomatik" konuşmaları doğrudan aşağıdaki Ermeni diaspora merkezleri tarafından yürütölmekte ve düzenlenmektedir:

1) Ermeni Katolik Kilisesi (dünyanın 56 ölkesinde merkezi var. 4 Haziran 2001'de Hankendi'de bürosu kuruldu);

2) Amerika Ermeni Asamblesi (yirmi iki eyaleti kapsamaktadır. 14 Temmuz 2001'de Dağlık Karabağ'da merkezi kurulmuştur);

3) Ermeni Hukukçularının Kurulu (Avrupa ölkeleri üzere);

4) Ermeni Genel Hayır Birliğı (Merkezi New York, Londra. 2001 Temmuz ayının 29-da Dağlık Karabağ'da Şubesi oluşturuldu);

5) Ermeni Dünya Evanjelik Konseyi (Avrupa ölkeleri);

6) Amerika'nın Ermeni Misyoner Derneğı (BDT ölkeleri doğrultusunda 2001 Ağustos ayının 3-de Dağlık Karabağ'da oluşturuldu);

7) Amerika'nın Ermeni Ulusal Komitesi;

8) İnsani yardım üzere Kuzey Amerika Ermeni Cemiyeti (Dağlık Karabağ'da 2001 Mart 3'te kuruldu);

9) Ermeni Apostolik Kilisesi'nin Doğu Bölümü;

10) Ermeni Apostolik Kilisesi'nin Batı Bölümü;

11) Vartan şövalyeleri (2001 yılında Dağlık Karabağ'da resmen yasal olarak faaliyete başlamıştır).

Ermeni lobisinin dünya siyaseti üzerinde ciddi bir etkisi mevcuttur ve Ermeni çıkarlarına gerekli ekonomik ve siyasi yardımı sağlamakla yanısıra Dağlık Karabağ sorununun barışçıl çözümüne engel oluyorlar ve Azerbaycan'a saldırgan deyerek Ermeni saldırısını örtbas etmeye çalışıyorlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HOCALI'YA ADALET KAMPANYASI ANALİZİ

3.1. Dağlık Karabağ Sorunu

20. yüzyılın sonlarında alevlenen siyasi çatışmalardan biri de Dağlık Karabağ sorunu. Güney Kafkasya'nın iki komşu devleti arasındaki toprak mücadelesinin tarihsel kökleri birkaç yüzyıl öncesine dayanıyor. 1988'de başlayan Birinci Dağlık Karabağ Savaşı, dünya tarihinin en acımasız savaşlarından biriydi. Hocalı katliamı gibi trajediler bu silahlı çatışma sırasında yaşandı.

3.1.1. Karabağ'ın kısa tarihi

Karabağ MÖ 4. yüzyıldan MS 8. yüzyılın başına kadar, Azerbaycan'ın Arnavut devleti, Sajidler, Salariler, Ravvadiler, Selçuklu İmparatorluğu ve Azerbaycan'ın Eldenizler devleti, 13. ve 15. yüzyıllarda Elhaniler, Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletleri, 1501-1736'da Azerbaycan Safevi devletinin bir parçasıydı.

Penahali han, 1748 yılında Karabağ hanlığını kurdu. 1805'te hanlık Rus İmparatorluğu tarafından işgal edildi ve 1822'de Karabağ hanlığı kaldırıldı. Ermeniler İran ve diğer bölgelerden Azerbaycan'a, önce Karabağ'a yerleştirildi. Bölgede devam eden yeniden yerleşim sürecinin bir sonucu olarak, bölgedeki demografik durum değişmiş, bunun sonucunda bölgedeki Ermenilerin yapay artışı, yirminci yüzyılın başlarından itibaren Azerbaycan'a karşı toprak taleplerine ve işgal politikalarına yol açmıştır (Nağı, 2014).

3.1.2. Birinci Karabağ Savaşı

Ermenistan-Azerbaycan çatışmasının şu anki aşaması, 1987'nin sonlarında Hankendi'de (Sovyet döneminde Stepanakert) ve Ermenistan'da Azerbaycanlılara yönelik saldırılarla başladı ve Azerbaycanlı mülteci ve yerinden edilmiş kişilerin akınına neden oldu. 1988-1989'da Azerbaycanlılar Ermenistan'ı terk etmek zorunda kaldılar. Toplu tehcirlerde en az 216 Azerbaycanlı öldürüldü ve 1,154 Azerbaycanlı yaralandı. Sonunda 200.000 civarında Ermeni mülteci Azerbaycan'a gelmeye başladı.

1991'in sonları ile 1992'nin başlarında çatışmanın askeri aşaması başladı. 25-26 Şubat 1992 gecesi, eski SSCB'nin 366. Motorlu Tüfek Alayı yardımıyla Ermeni silahlı kuvvetleri Hocalı'yı ele geçirdi. Yüzlerce masum Hocalı'nın acımasızca öldürülmesi, Ermenistan-Azerbaycan çatışması sırasında işlenen en iğrenç suçlardan biriydi. Hocalı soykırımı sonucunda 106'sı kadın, 63'ü çocuk ve 70'i yaşlı olmak üzere 613 kişi öldürüldü. 1.275 kişi rehin alındı ve 150 kişinin akıbeti hala bilinmiyor. Trajedi sırasında Hocalı'da 76'sı küçük olmak üzere 487 kişi ağır yaralandı, 6 aile tamamen yok edildi, 26 çocuk her iki ebeveynini ve 130 çocuk ebeveynlerini kaybetti.

Mayıs 1992'de Ermeni silahlı kuvvetleri Şuşa şehrini ve Laçın bölgesini işgal etti ve 1993'te Azerbaycan'ın altı bölgesi daha-Kelbecer, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Gündəli və Zəngilan'ı işgal etti.

30 Nisan 1993'te BM Güvenlik Konseyi, tüm işgal güçlerinin Kelbecer bölgesinden ve Azerbaycan'ın diğer işgal altındaki topraklarından derhal çekilmesi çağrısında bulunan 822 sayılı Kararı kabul etti. 29 Temmuz 1993'te BM Güvenlik Konseyi, işgal güçlerinin Ağdam bölgesinden ve Azerbaycan'ın diğer işgal altındaki topraklarından tam, derhal ve koşulsuz geri çekilmesini talep eden 853 sayılı Kararı kabul etti. 14 Ekim 1993'te, BM Güvenlik Konseyi, AGİK Minsk Grubu'nun çözüm takvimine uygun olarak, en son işgal edilen topraklardan geri çekilmesi de dahil olmak üzere, derhal karşılıklı ve gerekli adımlar çağrısında bulunan 874 sayılı Kararı kabul etti. 11 Kasım 1993'te BM Güvenlik Konseyi 884 sayılı kararı kabul etti. Karar, Zəngilan ilçəsi və Horadiz yerləşiminin işgalini, sivil nüfusa yönelik saldırı və Azərbaycan Cumhuriyeti topraklarının bombalanmasını kınadı, işgal güçlerinin Zəngilan ilçəsi və Horadiz yerleşiminden tek taraflı çekilmesini ve işgal güçlerinin yeni işgal edilen diğer topraklardan çekilmesini talep etti.

Ön verilere göre, Ermenistan'ın Azerbaycan Cumhuriyeti'ne yönelik saldırısı sonucunda ülke on milyarlarca ABD doları zarar gördü. 12 Mayıs 1994'te ateşkes imzalandı, ancak Ermenistan ateşkesi ihlal etmeye devam ediyor. 2003 yazından bu yana Ermeni tarafının ateşkes ihlallerinin sayısı keskin bir şekilde arttı. Ateşkes hattındaki Azerbaycan askerleri ile birlikte ateş açıyorlar ve çevrede yaşayan sivilleri öldürüyorlar.

Nisan 2016'nın başlarında, Azerbaycan'ın ön cephesi mevzileri ve yerleşimlerinin Ermenistan silahlı kuvvetleri tarafından ağır top ateşine maruz

kalması üzerine ordu birliklerimiz karşı saldırı ile provokasyonları engelledi. Tarihe Nisan Savaşı olarak geçti. Savaşlar Azerbaycan Ordusu'nun zaferiyle sonuçlandı. Tatar yöresine bağlı Talış köyü etrafındaki yükseklikler, Cebrayıl bölgesinin Lalatapa yüksekliği ve Goranboy bölgesinin Gülustan köyü ve Tatar bölgesinin Madagiz köyü civarında bazı mevziler düşmandan kurtarıldı.

3.1.3. İkinci Karabağ Savaşı

27 Eylül 2020 günü saat 06:00 sıralarında Ermenistan silahlı kuvvetleri, cephe bölgesinde bulunan Azerbaycan Ordusu'nun mevzilerini ve yerleşimlerimizi yok etmek için geniş çaplı bir provokasyon gerçekleştirdi.

Tatar ilçesine bağlı Gapanlı köyü, Ağdam ilçesine bağlı Çırağlı ve Orta Garvand köyleri, Fuzuli ilçesine bağlı Alkanlı ve Şukurbaylı köyleri ile Cebrayıl ilçesine bağlı Jojug Marcanlı köyünün yoğun düşman bombardımanı sonucu siviller öldürüldü ve yaralandı. Sivil altyapı ciddi şekilde hasar gördü. Ermenistan silahlı kuvvetlerinin savaş faaliyetini önlemek ve sivil halkın güvenliğini sağlamak için Azerbaycan Ordusu komutanlığı tüm cephe boyunca bir karşı saldırı kararı aldı.

Ermenistan topraklarından ve Hankendi şehrinden Azerbaycan'ın yoğun nüfuslu bölgelerine, sivil altyapıya sistematik füze saldırıları başlatıyor. Ermeni silahlı kuvvetleri, uluslararası hukukun norm ve ilkelerini, 1949 Cenevre Sözleşmelerini ve Ek Protokollerini, BM Güvenlik Konseyi karar ve kararlarını büyük ölçüde ihlal ederek, kasıtlı olarak Azerbaycan'ın sivil nüfusunu, Ağcabedi, Ağdam, Barda, Beylagan, Tovuz'u hedef aldı. Şemkir, Tatar, Goranboy, Gedebe ve Fuzuli bölgeleri ile Gence ve Mingaçevir, Hizi ve Abşeron bölgelerindeki şehir ve köylere füze attı.

Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcılığı, 27 Eylül'de Ermenistan silahlı kuvvetleri tarafından yerleşim yerlerine yapılan ağır top atışları sonucunda 94 sivilin öldüğünü, 414 kişinin yaralandığını, 512 sivil cismin ve 3410 sivil evin hasar gördüğünü bildirdi.

Azerbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri'nin Dağlık Karabağ bölgesi ve Ermenistan Cumhuriyeti çevresini işgal etmesi, Azerbaycan Cumhuriyeti'ne yönelik silahlı saldırılar ve düzenli askeri provokasyonlar nedeniyle 28 Eylül 2020 günü saat 00: 00'dan itibaren tüm Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarında sıkıyönetim ilan

edildi. Bakü, Gence, Sumgayit, Yevlakh, Mingachevir, Naftalan, Abşeron, Cabrayil, Fuzuli, Ağcabadi, Beylağan, Ağdam, Berde, Tatar, Goranboy, Göygöl, Taşkasan, Gedebe, Tovuz, Şamkir, Gazakh ve Ağstafa ilçelerinde sıkıyönetim sırasında Sokağa çıkma yasağı 00: 00-06: 00 arasında uygulandı.

28 Eylül'de Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın emriyle Azerbaycan Cumhuriyetinde kısmi seferberlik ilan edildi.

27 Eylül'den bu yana Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ve Azerbaycan Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı Tatar, Cebrayil, Fuzuli, Hocavend, Zangilan, Güdeli, Şuşa, Laçın bölgeleri ile Fuzuli, Cebrayil, Zangilan bölgelerinde 300'den fazla yerleşim ve yüksekliği ziyaret etti. Gubadli ve Şuşa işgalden kurtuldu. 10 Kasım 2020 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Ermenistan Cumhuriyeti Başbakanı ve Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı, Dağlık Karabağ ihtilaf bölgesinde tam bir ateşkes ve tüm askeri operasyonların durduğunu belirten bir açıklama yaptılar. Ermenistan Cumhuriyeti, Ağdam bölgesini 20 Kasım 2020'ye kadar, Kelbecer bölgesini 15 Kasım 2020'ye ve Laçın bölgesini 1 Aralık 2020'ye kadar Azerbaycan Cumhuriyeti'ne iade edecek. Dağlık Karabağ'da temas hattı ve Laçın koridoru boyunca 1.960 Rus askeri, 90 zırhlı araç, 380 araç ve özel teçhizatın oluşan bir barışı koruma birliği bulunuyor. Rusya Federasyonu barışı koruma birliği, Ermenistan silahlı kuvvetlerinin çekilmesine paralel olarak konuşlandırıldı. Ülke içinde yerinden edilmiş kişiler ve mülteciler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek

Komiserliği'nin denetimi altında Dağlık Karabağ topraklarına ve çevresindeki bölgelere geri dönüyor.

Azerbaycan Savunma Bakanlığı, Azerbaycan Ordusu askerlerinin, düşmanlık alanlarında "Uluslararası Silahlı Çatışmanın tarafları tarafından saygı duyulması gereken Uluslararası İnsancıl Hukuk Memorandumu" gereklerine uygun hareket ettiklerini belirtti.

Ayrıca askeri operasyonlar sırasında Azerbaycan Ordusu sivil nüfus ve altyapıyı askeri personel ve tesislerden ayırarak sivillerin ve altyapının askeri saldırılardan korunmasını sağladı.

3.1.4. Hocalı Katliamı

Birinci Dağlık Karabağ savaşı başladığından itibaren bu coğrafyanın en önemli tepelerinden birisinde bulunması Hocalı kasabasının Ermenistan Silahlı Kuvvetleri için stratejik açıdan hedef niteliğinde idi.

Hocalı'nın Ermeniler tarafından işgal edilmesinin sebepleri, Dağlık Karabağ'ın tek hava limanına sahip olması ve konum açısından önemli demiryolu ve karayolu bağlantılarının üzerinde bulunması ve aynı zamanda Dağlık Karabağ'ın merkezi Hankendi'ye 11 km mesafede yerleşmesidir. Bölgenin merkezi olan Handikendi şehrinin elektrik hattı, Bakü-Handikendi demiryolu hattı ve Bakü-Şuşa karayolu da Hocalı üzerinden geçmektedir.

Bununla birlikte Ermeniler, Hocalı'da bir soykırım gerçekleştirerek, ileride yapacakları saldırılara yönelik Azerbaycanlılar üzerinde psikolojik bir baskı oluşturmayı amaçlamış ve bölgenin asıl sahiplerinin yani Türklerin bu korku ile bölgeyi terk etmelerini sağlamaya çalışmışlardır. Bu yüzden de Hocalı'da hamile kadınların karınlarının deşilmesi, çocukların derilerinin yüzülmesi gibi en insanlık dışı uygulamalara imza atmışlardır. Bu açıdan, 1991- 94 yılları arasında Karabağ'da Ermeni silahlı kuvvetlerine komuta eden Ermenistan'ın eski Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan'ın "Hocalı'ya kadar Azerbaycanlılar bizim sivilleri öldürmeyeceğimizi Hocalı Soykırımı İle İlgili Türk Kamuoyunun Görüşleri Üzerine Bir Araştırma - A Research On The Views Of The Turkish Public About The Hocalı Genocide Esmâ ÖZDAŞLI 463 düşündü. Fakat Hocalı'da biz bunu yıktık" ifadeleri Ermenilerin bu stratejilerinin anlaşılması açısından önemlidir.¹ Aslında, Ermeniler Hocalı'ya gerçekleştirecekleri saldırının hazırlıklarını uzun süre yapmış, katliam bir anlamda geliyorum demiştir. Öncelikle, Asker'in de ifade ettiği gibi, Azerbaycan yetkilileri Hocalı'yı savunan görevlilerin tüm ikazlarına rağmen bu denli önemli bir mıntıkanın savunulmasına gereken hassasiyeti gösterememişlerdir. Ermeniler, kasabayı yavaş yavaş ve aslında pek de gizli olmayan bir yöntemle kontrol altına almışlardır. Son bir yıldır abluka altında tutulduğu için tek ulaşımın havadan yapıldığı Hocalı'ya son helikopter de 13 Şubat 1992'de Hocalı'ya yemek, ilaç ve yakıt getirmiştir. Ermenilerin elektriklerini de kestiği bölgenin dünya ile irtibatı kesilmiş ve Hocalı bir anlamda Ermenilerce katliama hazırlanmıştır. Hocalı'nın askeri anlamda savunma durumuna baktığımızda; sadece 200-250 otomatik silah, 1 adet top, 2 "Alazan" roketatar ve 1 zırhlı araçla donatılmış 160 kişilik bir savunma birliği olduğu

görülmektedir (Asker, 2017). Buna karşın Moskova tarafından bizzat silahlandırılan Ermeni güçlerine bölgede konuşlu 366. Motorize Rus tugayının da katılması ile Ermeniler askeri anlamda üstünlüğü ele geçirmişlerdir.

Hocalı stratejik olarak Karabağ dağ silsilesinde Ağdam-Şuşa, Eskeran-Hankendi yollarının üzerinde yerleşmektedir. Hocalı'nın coğrafi-stratejik konumu Ermeni silahlı birliklerinin buraya saldırmasına müsaıttı. Hocalı Hankendi'nden 10 km uzaklıkta güneydoğusundadır. Karabağ'daki tek havaalanı Hocalı'dadır.

Hocalı 1991 yılının Ekim ayından itibaren ablukadaydı. Ekim'in 30'unda kara yoluyla ulaşım kapanmış ve tek ulaşım vasıtası olarak helikopter kalmıştı. Hocalı'ya son helikopter 1992 yılı Ocak ayının 28'inde gitmişti. Şuşa şehrinin semalarında sivil helikopterin vurulması ve bunun sonucunda 40 kişinin ölümünden sonra bu ulaşım da kesilmişti. Ocak ayının 2'sinden itibaren şehre elektrik verilmemişti. Şubatın ikinci yarısından itibaren Hocalı, Ermeni silahlı birliklerinin ablukasına alınmış ve her gün toplardan, ağır makineli silahlarla bombalanmıştır.

1992 yılının Şubat ayının 25-ini 26-sına bağlayan gece Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesindeki Hocalı kentinde çok sayıda azerbaycanlı sivil, Ermeniler tarafından soykırıma maruz kalmıştır. Azerbaycanlı kaynaklara ve Memorial Human Rights Center, Human Rights Watch ve diğer bazı uluslararası insan hakları kuruluşlarının bildirdiklerine göre katliam, Rus 366. Motorize Piyade Alayı'nın desteğindeki Ermeni silahlı kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiştir.

Human Rights Watch, Hocalı Katliamını Dağlık Karabağ'ın işgalinden bu yana cereyan eden en kapsamlı sivil kırımı olarak nitelendirmiştir. Azerbaycanlı kayıplarının sayısı üzerinde tartışmalar devam etmekteyse de, 400 ila 1000 arasında oldukları genel kabul görmektedir. Azerbaycan resmî kaynaklarının bildirdiği resmi rakam 613 sivil olup, bunların 106'sı kadın ve 83'ü çocuk, 7'ten fazlası ise yaşlıydı.

936 km²'lik alana sahip ve 2.605 aileden ibaret 11.356 kişinin yaşadığı Hocalı kenti 26 Şubat 1992 tarihinde yüzyılın en acımasız soykırımına maruz kalmış ve kasaba tamamıyla yok edilmiştir. Hocalı bu katliamın yaşandığı sırada Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin koruması altında değildi ve tamamen savunmasız bir durumdaydı. Kentte dağınık halde elinde hafif silahlar bulunan 150 kişi bulunmaktaydı. Azerbaycan silahlı kuvvetleri Hocalı halkına yardım edemedi, hatta uzun süre cesetlerin alınması bile mümkün olmadı.

Ermenistan Silahlı Kuvvetleri bölgedeki 366. Alayın da desteği ile önce giriş ve çıkışını kapadığı köyü üç yönden kuşatmış, helikopter ve ağır silahların yardımı ile önce köyü bombalamış ve ardından da köye girerek sivil, kadın, çocuk, yaşlı ayırımı yapmadan katliam yapmıştır. Ermeniler bu köyü işgal ederek bütün bölge halkına bir mesaj vermek istemekteydiler. Nitekim Azerbaycan Türkleri için ağır bir mesaj vermiş oldular. Hocalı işgal edilerek ve neredeyse tamamen yok edilerek bölgedeki çözülme hızlandırılmış oldu. Ermeniler bu hamleyle aynı zamanda önemli bir stratejik mekanı da işgal ederek askeri açıdan önemli bir başarı elde etmiştir. Ancak insanlık adına tarihin en acımasız soykırımı gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan Ermeniler için bu soykırım kendilerinin iddia ettiği 1915 yılında yaşananların bir öcü niteliği de taşımaktaydı.

Normalde en şiddetli savaşlarda dahi savaş dışında tutulan, dokunulmayan bu kesime Ermeniler yaşlı, kadın ve çocuk demeden acımasız işkenceler yaparak katletmiştir. Bu katliamdan toplam 487 kişi ağır yaralı olarak kurtulmuştur. 1275 kişi ise rehin alınmış ve 150 kişi ise kaybolmuştur. Cesetler üzerinde yapılan incelemelerde cesetlerin birçoğunun yakıldığı, gözlerinin oyulduğu, kulakları, burunları ve kafaları ile vücutlarının çeşitli uzuvlarının kesildiği görülmüştür. Aynı vahşetten hamile kadınlar ve çocuklar bile nasibini almıştır.

Hocalı Soykırımı'nı gerçekleştirenlerin ifşa edilmesi ve dünya kamuoyunun bilgilendirilmesine ilişkin sürdürülen çalışmalar Azerbaycan dış politikasının ve lobicilik faaliyetlerinin önceliklerinden biridir. Hocalı Soykırımı ile ilgili gerçeklerin dünya kamuoyuna iletilmesi, uluslararası arenada duyurulması, yapılan katliamın dünya kamuoyu tarafından değerlendirilerek tanınmasının sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

3.2. Hocalı'ya Adalet Kampanyası

İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu Kùltürler ve Medeniyetler Diyalogu Genel Koordinatörü Leyla Aliyeva 'nın girişimi üzerine 2008 yılında “Hocalıya Adalet” isimli uluslararası bilgilendirme kampanyası başlatıldı.

Kampanya, Hocalı soykırımı konusundaki uluslararası farkındalığı, Ermeni-Azerbaycan ihtilafının Dağlık Karabağ üzerindeki tarihsel sebeplerini ve sonuçlarını, işgal altındaki Dağlık Karabağ bölgesinden ve Azerbaycan'ın diğer bölgelerinden

koşulsuz ve derhal geri çekilme ihtiyacını artırmayı amaçlıyor. Kampanya ayrıca Hocalı soykırımının kurbanlarının anısına, hayatta kalan ailelerin desteğine, bu olayların anısına, özellikle de genç neslin anısına odaklanıyor.

Kampanya, küresel olarak hareket etmek ve itirazlarını sunmak için medya, internet ve canlı etkinlikler dahil olmak üzere çeşitli iletişim araçları ve kaynaklarını aktif olarak kullanıyor. Kampanyanın ana odağı, kitlesel cinayetlere, etnik temizlik ve ırk, etnik veya dini ayrımcılığa karşı güçlü bir direniş göstererek, Hocalı soykırımının mağdurlarıyla dayanışma ve Hocalı'da Azerbaycan'a karşı işlenen suçların cezasız kaldığını ifade etmektir.

Kampanya birçok ülkede etkin bir şekilde çalışıyor ve şu anda 120.000'den fazla kişiyi ve 115 kuruluş tarafından desteklenmektedir. Sosyal ağlar, sergiler, toplantılar, yarışmalar, konferanslar, seminerler ve diğer benzeri etkinlikler kampanyanın hedeflerine ulaşmak için kullanılan diğer etkili araçları oluşturur.

3.2.1. Kampanyanın stratejik hedefleri:

1. Hocalı soykırımının dünya topluluğu tarafından tanınması, yasal ve siyasi bir değerlendirme yapılması;
2. Ermenistan Hükümeti tarafından Hocalı soykırımı için özür dilemesi, bu gibi olayların bir daha yaşanmaması ile ilgili garantinin sağlanması (maddi ve manevi zarar için tazminat);
3. İlgili suçları işlemekle sorumlu kişilerin cezalandırılması;
4. Hocalı soykırımı, Ermeni-Azerbaycan Dağlık Karabağ ihtilafının tarihçesi, sebepleri ve sonuçları ile işgal altındaki bölgelerden Ermeni silahlı kuvvetlerinin derhal ve koşulsuz olarak çekilmesi gerekliliği hakkında Hocalı soykırımı hakkında halkın bilinçlendirilmesi;
5. Hocalı soykırımı kurbanlarının anıları, hayatta kalan ailelere desteğin verilmesi, bu olayların özellikle genç nesiller tarafından anılması. (Justice for Khojaly, 2008)

Hocalı için başlatılan bu kampanya, halkı bilgilendirme kampanyası olmakla yanı sıra katliamı resmi olarak tanımak için yasama organlarını çeşitli düzeylerde ikna etmek için lobi çalışmalarına yer verdi. (Kucera, 2013)

“Hocalı’ya Adalet” Uluslararası Bilgilendirme ve Teşvik kampanyası başlatıcısı Leyla Aliyeva, kampanyanın resmi sitesi aracılığıyla yaptığı hitabında amaçlarını şu şekilde açıklamaktadır:

3.2.2. Hocalıya Adalet Kampanyası Başlatıcı Hitabı

Azerbaycan zengin tarihi ve gelenekleriyle gurur duyuyor. Azerbaycan, etnik gruplarına ya da ırklarına bakılmaksızın birçok etnik grubun barış içinde yaşadığı ve eşit ve saygılı davranıldığı az sayıdaki ülkeden biri. Hem batı hem de doğu gelişimini birleştiren Azerbaycan, her zaman çeşitli dinlerin, ulusların ve geleneklerin evi olmuştur. Hoşgörü, en değerli değerlerimizden biridir ve biz her zaman onu tanıtmaya ve korumayı taahhüt ediyoruz.

Ancak, Şubat 1992’de Hocalı sakinleri hoşgürsüzlükten uzak olaylar yaşadı. O gün, Ermeni silahlı kuvvetlerince çocuklar, kadınlar ve yaşlılar dahil olmak üzere yüzlerce barışçıl sivil acımasızca öldürüldü, yaralandı ve acımasızca işkence gördü.

Bu suçlar özel bir zulümle ve ciddi şekilde zarar görmüş insanlık onuruyla işlendiğinden, insanlık geceyi hatırlamak, soykırımı hatırlamak ve mağdurları ve hayatta kalanları onurlandırmak için ahlaki bir sorumluluğa sahiptir. Ancak, hatırlamak ve hatırlamak yeterli değildir. Bu hatıralardan ders almalı ve suçluları adalete teslim ederek adaleti sağlamalıyız ve bir kez daha bu vahşi suçları önlemeliyiz.

Bu sebeple 2008 yılında bu hedeflere ulaşmak ve mağdurlara, hayatta kalanlara ve Azerbaycan halkına ses vermek amacıyla “Hocalı Adaleti” uluslararası bilgilendirme kampanyası başlatılmıştır. Kampanya, kuruluşundan bu yana güçlü bir uluslararası destek kazanmıştır ve zamanlarını ve kampanyanın hedeflerine ulaşma çabalarını harcayan herkese minnettarız.

Aynı zamanda, bu hedeflere ulaşmak için uzun bir yol kat etmeliyiz. Bu yüzden sizi kampanyaya katılmaya davet ediyoruz. Dünya liderlerine itirazda bulunmak, kampanyalar için gönüllü olmak, etkinlikler düzenlemek ve fon tahsis etmek dahil sizi desteklemenin çeşitli yolları vardır.

Sessiz kalamayız ve olmayacağız. Hiç kimsenin yasaların ve cezasızlık atmosferinin üstünde olmadığından emin olmak için derhal harekete geçmeliyiz.

Saygılarımızla,

Leyla Aliyeva

Hocalı Adalet Kampanyası Başlatıcı” (Justice for Khojaly, 2008)

Uluslararası Hocalı'ya Adalet Kampanyası'nın Türkiye Temsilcisi Gözde Kılıç Yaşın'a göre, Hocalıya Adalet Kampanyası, bir zorunluluktan ortaya çıktı. Adaletin siyasallaştığı bir dünyada siyasi çıkarlar adaletten uzaklaştıkça dünya insanların vicdanına doğrudan seslenmek, bir haksızlığı izah etmek ve bu haksızlığın cezalandırılmaması durumunda tüm insanlığın tehlike altında kalacağını söylemek gerekiyordu. Hükümetler arası iletişim, adalet getirmiyorsa kişiden kişiye, insandan insana iletişim gerekir. Hocalıya Adalet Kampanyası da böyle bir gerekliliğin sonucudur. İslam Konferansı Örgütü çatısı altında Diyalog ve İşbirliği Gençler Forumu'ndan doğdu ve kendi adıma beklentimin üzerinde başarı sağladı. Kampanyanın başlatıldığı tarihten yani 2008'den bu yana bu çabaların bir parçasıyım. Beni şaşırtan kısa sürede kat edilen mesafeydi. Elbette Haydar Aliyev Vakfı'nın hâlihazırda Hocalı'da yaşananları dünyaya duyurmak adına çabaları vardı. Hocalı'ya Adalet Kampanyası'nda ise temsilciler Azerbaycan vatandaşı değil, temsilci oldukları ülke vatandaşı kişilerdi. Bu bir davanın uluslararasılaşmasıdır, davanın bir millete ait olmasından çıkıp insanlık meselesi haline getirilmesidir.⁷

“Hocalı'ya Adalet” 2009 Şubat'ından itibaren gerçekleştirilmeye başlanmıştır. “Hocalı'ya Adalet” adıyla gerçekleştirilen uluslararası bilgilendirme ve teşvik kampanyasının başlıca hedefi dünya kamuoyunun Hocalı Soykırımı konusunda bilgilendirilmek, bu soykırımın uluslararası arenada siyasal ve insani yönleriyle hak ettiği değeri almasını, tanınmasını sağlamak ve Hocalı Soykırımı kurbanlarının anmaktır. Hocalı Soykırımı'nın insani, siyasal ve hukuki açılardan tanımlanmasını hedefleyen bu uluslararası kampanya günümüzde pek çok ülkede çeşitli lobicilik faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

⁷ Mülakat. Gözde Kılıç Yaşın

3.3. Dünya Ülkeleri ve Örgütlerinin Hocalı Kararları

3.3.1. İslam İşbirliği Teşkilatı'nın Hocalı Soykırımı'nı tanımasına yönelik çalışmalar

31 Ocak 2010 tarihinde 51 ülkenin parlamento heyeti başkanlarının katıldığı İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin Uganda'nın başkenti Kampala'da gerçekleştirilen 6. Toplantısında İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu ile İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği Arasında İşbirliği Protokolü imzalandı. İmzalanan bu protokole “Hocalı’ya Adalet” isimli uluslararası bilgilendirme ve teşvik kampanyası kapsamında Hocalı faciası “Ermeni silahlı kuvvetli tarafından sivil halkın toplu katliamı” ve “insanlığa karşı işlenen bir cinayet” olarak tanımlamıştır. “Hocalı’ya Adalet” uluslararası kampanyasının hem ulusal, hem de uluslararası düzeylerde desteklenmesine ilişkin paragraf bu protokole eklenmiştir. Yeni protokol, Hocalı faciasının uluslararası örgütlerce “insanlığa karşı işlenen cinayet” olarak kabul edildiğini belgeleyen ilk örnektir.

İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu Genel Sekreteri Büyükelçi Elşad İskenderov, belge hakkında yaptığı açıklamada, kararın uluslararası örgütlerin Hocalı Soykırımını insanlığa karşı suç olarak tanıyan ilk belge olduğunu söyledi. İskenderov'a göre, İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği dünya parlamentolarının dörtte birini kapsadığını ve dünyanın en büyük parlamentolar arası organizasyonlarından biri olduğu göz önüne alındığında, belgenin Hocalı Soykırımını ermeni milliyetçileri tarafından Azerbaycan halkına karşı yapılan soykırım siyasetinin bir parçası olduğunun dünyaya tanınması ve bu cinayeti yapan faillerin adalete teslim edilmesi yönünde niteliksel olarak yeni aşama açacaktır. (APA, 2010)

"İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin imzalamış olduğu protokol Hocalı'da yaşananları uluslararası örgütlerce “insanlığa karşı işlenen cinayet” olarak kabul eden ilk belge olmuştur. Bu, kampanya için büyük bir motivasyon kaynağı olmuştur. Bu aşamaya gelene dek 2009 Temmuz’unda İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu ile ISESCO arasında imzalanan bir anlaşmayla Hocalı faciasına ilişkin bilgilerin İslam İşbirliği Teşkilatı’na üye ülkelerin okullarında okutulan tarih kitaplarında da yer alması konusunda mutabakat sağlanmıştır." (Yaşın, 2019)

Protokolün imzalanması doğrudan "Hocalı'ya Adalet" kampanyasını yürütenlerin lobicilik faaliyeti sonucunda elde edilmiştir. İslam İşbirliği Teşkilatı'nın protokolu imzalayarak Hocalı Soykırımını bir cinayet olarak tanıyan ilk uluslararası örgüt olması önemli faktörlerden biridir. Bunu kampanyanın ilk başarılı faaliyetlerinden biri olarak nitelendirebiliriz.

19 Ocak 2011 tarihinde Birleşik Arap Emirlikleri'nin başkenti Abu Dabi'de İslam İş Birliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin 13. Toplantısında Hocalı faciasının "insanlığa karşı toplu cinayet" olarak tanınması önerisinde bulunan ve "Hocalı'ya Adalet" kampanyasını tam şekilde destekleyen Abu Dabi Bildirgesi kabul edilmiştir. (Hasanov, 2017)

31 Ocak 2012 tarihinde İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin Endonezya'nın Palembang kentinde yapılan 7. Toplantısında "Hocalı'ya Adalet" isimli uluslararası kampanyanın desteklendiği tekrar ifade edilmiştir. "Ermenistan Cumhuriyeti'nin Azerbaycan Cumhuriyeti'ne Karşı Saldırganlığı" ismi altında yinelenen bildirgeye İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu'nun teklifiyle özel bir Hocalı faciasından bahsedilen paragraf eklenmiştir. Eklenen paragrafta şunlar vurgulanmaktadır:

"26 Şubat 1992 tarihinde Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından sivil Azerbaycanlı halka yapılan ve soykırım özellikleri gösteren toplu katliamın 2012 yılında bir soykırım olarak kabullenilmesi üye ülkelerin parlamentolarından istenmekte ve Hocalı katliamını yapanlardan hesap sorulması talebinde bulunmaktadır." (SES Gazetesi, 2012) Bu önemli karar "Hocalı Adaleti" kampanyası kapsamında yürütülen lobicilik faaliyeti sonucuydu. İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin soykırım hakkındaki değerlendirmesi, İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu ile işbirliğine ilişkin karardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu'nun eklemelerinin ardından konferans, ulusal ve uluslararası düzeylerde "Hocalı Adaleti" kampanyasının desteklenmesi için örgütün Sekreteryasına üye devletlerin parlamentolarına çağrıda bulunan kararın uygulanmasını odak merkezinde tutmak için gereken son bir karar vermiştir.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ali Hasanov'a göre, bu ilerlemeleri 2009 yılından itibaren etkin bir şekilde sürdürülen "Hocalı'ya Adalet" isimli uluslararası kampanyanın mantıksal sonucu olarak değerlendirebiliriz.

"Karabağ sorununa ilişkin uluslararası belgeler arasında ilk kez olarak söz konusu bildirgede Hocalı faciasının bir soykırım eylemi olarak siyasal ve hukuki açılardan tanımlandığının da altını çizmek gerekmektedir. İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin tüm dünya parlamentolarının dörtte birini kapsayan en büyük parlamentolar arası kurumlardan bir tanesi olduğu göz önünde tutulursa, söz konusu bildirgenin, Hocalı faciasının Ermeni faşistlerince Azerbaycan halkına karşı yürütülen soykırım politikasının bir parçası olarak uluslararası arenada tanınması ve bu cinayeti işleyenlerden hukuk çerçevesinde hesap sorulması açısından büyük bir önem taşıdığı söylenebilir". (Hasanov, 2017, s. 11)

15-17 Kasım 2012 tarihlerinde İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi Cibuti'de gerçekleşen 39. Toplantısında Hocalı faciasını ilk kez soykırım olarak kabul etmiştir. İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi, üye ülkeleri ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nın bütün alt kurumlarını Uluslararası "Hocalı'ya Adalet" kampanyasına aktif bir şekilde katılmaya, desteklemeye, Hocalı Soykırımı'nın ulusal ve uluslararası düzeylerde "insanlığa karşı işlenen cinayet" olarak tanınması için çalışmalar yapmaya davet etmiştir. (Azərbaycan Gazetesi, 2012)

6-7 Şubat 2013 tarihlerinde Mısır'ın başkenti Kahire'de devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla gerçekleşen İslam İşbirliği Teşkilatı'nın 12. Zirve'sinde Hocalı faciası bir soykırım ve insanlığa karşı işlenmiş ağır suç olarak kabul edilmiştir. (Organisation of Islamic Cooperation, 2013)

9-11 Aralık 2013 tarihlerinde Gine'nin başkenti Conakry'de 57 üye ülkenin katılmış olduğu İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi 40. Toplantısında Hocalı faciasının soykırım olarak bir kez daha tanınmıştır. Toplantı bildirgesine "Hocalı'ya Adalet" kampanyasına ilişkin özel bir paragraf eklenmiştir: "İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi Hocalı'ya Adalet isimli uluslararası bilgilendirme ve teşvik kampanyasını takdir etmekte, Hocalı Soykırımı'nın ulusal ve uluslararası düzeylerde insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak kabullenilmesi adına söz konusu kampanyaya etkin bir şekilde katılımı ve bu doğrultuda gereken çabanın gösterilmesi gerektiğini ifade etmektedir." (Azerbaycan Gazetesi, 2013)

18-19 Şubat 2014 tarihlerinde İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin İran'ın başkenti Tahran'da yapılan 9. Toplantısında "İslam İşbirliği

Teşkilatı Parlamentolar Birliğı ile İslam İşbirliğı Teşkilatı Gençlik Forumu Arasında İşbirliğı” bildirgesinde Hocalı faciası bir kez daha “soykırım eylemi ve insanlığa karşı işlenmiş suç” olarak nitelendirilmiştir. (Xalq Gazetesi, 2014)

27-28 Mayıs 2015 tarihlerinde İslam İşbirliğı Teşkilatı Dışışleri Bakanları Konseyi'nin Kuveyt'te gerçekleşen 42. Toplantısında Hocalı faciasının soykırım olduğunu bir kez daha ifade edilmiştir. İmzalanan bildirmede üye ülkelere ve İslam İşbirliğı Teşkilatı'nın alt kurumlarına “Hocalı'ya Adalet” kampanyasına etkin bir şekilde katılma tavsiyelerinde bulunulmuş ve Hocalı faciasının gerçekleşmesinde yer alanlardan hesap sorulmasının önemi vurgulanmıştır. (Azvision.az, 2015)

25 Ocak 2016 tarihinde İslam İşbirliğı Teşkilatı Parlamentolar Birliğı'nin 11. Toplantısında “İslam İşbirliğı Teşkilatı Gençlik Forumu ile İslam İşbirliğı Teşkilatı Parlamentolar Birliğı Arasında İşbirliğı” adı altında oybirliğıyle kabul edilen bildirmede Hocalı faciası oykırım eylemi ve insanlık karıştı suç olarak nitelendirilerek tanımlanmıştır. Ayrıca olarak Hocalı Soykırımını gerçekleştiren şahısların cezalarını almasını sağlamak için İslam İşbirliğı Teşkilatı ülkeleri parlamentolarının gereken adımları atması adına çağrı da bu bildirmede yer almıştır. (Hasanov, 2017, s. 12)

24 Ocak 2017 tarihinde İslam İşbirliğı Teşkilatı Parlamentolar Birliğı'nin 12. Toplantısında alınan kararda, 54 ülkenin parlamentosuna, İİT Parlamentolar Birliğı ve İKGF işbirliğıyle, Hocalı katliamının tanınması için ciddi siyasi hukuki aktivitelerin yapılması çağrısı yer almıştır. (AZERTAC, 2017) İslam İşbirliğı Teşkilatı Gençlik Forumu İstanbul merkez ofisinden yapılan açıklamada, "İslam İşbirliğı Teşkilatı Parlamentolar Birliğı ve İslam İşbirliğı Teşkilatı Gençlik Forumu arasında işbirliğı" hakkında kararın kabul edildiğı konferansta, İslam İşbirliğı Teşkilatı Gençlik Forumu'nun Kùltürlerarası Diyalogdan Sorumlu Genel Koordinatörü Leyla Aliyeva'nın inisiyatifıyla gerçekleştirilen, uluslararası mecrada Azerbaycan Türklerinin 1992 yılında yaşadığı mezalım hakkında sivil farkındalığı artırmayı hedefleyen "Hocalı'ya Adalet" Uluslararası bilgilendirme kampanyasının da ele alındığı aktarıldı. (Milli Gazete, 2017)

14 Ocak 2018 tarihinde İslam İşbirliğı Teşkilatı Parlamentolar Birliğı'nin Tehrande düzenlenen 13. Toplantısında (AZERTAC, 2018) ve 14 Mart 2019 tarihinde Rabat'ta yapılan 14. Toplantısında alınan kararlarda "Hocalı'ya Adalet"

Uluslararası bilgilendirme kampanyasına destek ifade edilmiş ve Hocalı faciası soykırım olarak nitelendirilmiştir. (SES Gazetesi, 2019)

İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu Başkanı, Büyükelçi İskenderov'a göre, alınan karar, İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliğinin, "Hocalı'ya Adalet" Uluslararası bilgilendirme kampanyasına büyük önem verdiğini göstermiştir. İskenderov, "bu karar, dünya kamuoyuna sözde Ermeni soykırımını kabul ettirmeye çalışan Ermeni lobisine vurulmuş ağır bir darbedir." demiştir. (Haberler, 2017)

2019 yılında İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Genel Sekreteri Yusif bin Ahmed el-Uthaymeen, 26 Şubat 1992'de Azerbaycan'ın Hocalı kentinde Ermeni militanlar tarafından işlenen soykırımın 27. yıldönümünde yaşanan faciada ölenleri anmıştır.

Açıklamada, Hocalı katliamının Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgal edilmesinin bir sonucu olduğu belirtiliyor. Genel Sekreter, İslam Zirvesi'nin 12. oturumunun Kahire Nihai Tebliği'ne ve ECO Dışişleri Bakanları Konseyi'nin daha önceki oturumlarında kabul edilen ve Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarında Azerbaycanlı sivil nüfusa yönelik eylemleri savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırım olarak değerlendiren kararlara atıfta bulundu (TRT, 2019).

OIC General Secretariat Commemorates Khojaly Massacre

Date: 25/02/2020

On the occasion of the 28th anniversary of the mass atrocities that took place in the town of Khojaly of the Republic of Azerbaijan, the Secretary General of the Organization of Islamic Cooperation (OIC), Dr. Yousef bin Ahmad Al-Othaymeen, has paid his sincere tribute to all who lost their lives in the 1992 incident.

The OIC considers that the Khojaly atrocity was a result of the illegal occupation by Armenia of Azerbaijani territory. The Secretary General referred to the Cairo Final Communiqué adopted by the 12th Session of the Islamic Summit held in Cairo in 2013 and the resolutions adopted by previous sessions of the OIC Council of Foreign Ministers (CFM), including the 40th Session of the CFM held in Abu Dhabi in 2019, which considered the actions perpetrated against civilian Azerbaijani population in the occupied Azerbaijani territories as war crimes, crimes against humanity and genocide.

On this sad occasion, the Secretary General reaffirmed the CFM resolutions calling for the earliest political settlement of the Armenia-Azerbaijan conflict on the basis of sovereignty, territorial integrity and inviolability of the internationally recognized borders of the Republic of Azerbaijan, in accordance with the generally accepted norms and principals of international law and the relevant UN Security Council resolutions.

Şekil 1. İİT Genel Sekreterliği'nin Hocalı Katliamı'nı Anma ve Kınama Mesajı (25.02.2020)

25 Şubat 2020 yılında İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Genel Sekreteri, 26 Şubat 1992'de Azerbaycan'ın Hocalı kentinde Ermenistan silahlı kuvvetlerinin işlediği soykırımın 28. yıldönümüne ilişkin bir açıklama yaptı. Genel Sekreter, trajedide ölenlerin anısına saygılarını sundu.

Açıklamada, Hocalı katliamının Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarını yasadışı işgali sonucu meydana geldiği belirtiliyor. Genel Sekreter'in, ECO Dışışleri Bakanları Konseyi 2019 da dahil olmak üzere, 2013'te Kahire'de düzenlenen 12. İslam Zirvesi'nin Nihai Bildirisinde, Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarında Azerbaycanlı sivil nüfusa yönelik eylemleri savaş suçu, insanlığa karşı suç ve soykırım olarak değerlendirdiği kaydedildi. Abu Dabi'deki 46. oturumda kabul edilen kararlara atıfta bulundu.

Genel Sekreter, İİT Dışışleri Bakanları Konseyi'ni, Ermenistan-Azerbaycan Dağlık Karabağ sorununun uluslararası hukukun norm ve ilkelerine ve ayrıca Azerbaycan'ın egemenliği, toprak bütünlüğü ve uluslararası kabul görmüş sınırların dokunulmazlığı ilkelerine ilişkin ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak mümkün olan en kısa sürede çözmeye çağırdı. tekrar hatırlattı (OIC, 2020).

“Görüldüğü gibi, adım-adım ilerleyen ancak her bir adımda adaleti sağlamak adına daha güçlü çağrılar yapan ve en önemlisi ortadaki adaletsizliğin gözler önüne serilmesi konusunda insanlık adına hareket edecek uluslararası ortaklar yaratan bir kampanya söz konusu.” (Yaşın, 2019)

İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu, "Hocalı'ya Adalet' Uluslararası Bilgilendirme ve Teşvik kampanyasının amaçlarına ulaşabilmesi adına uluslararası arenada gereken hukuki, siyasi ve insani açıdan tanımının yapılmasını sağlamak amacıyla facianın kabul edilen uluslararası belgelerde “insanlık karşıtı suç” ve “soykırım eylemi” olarak tanımlanmasına yönelik çalışmalar sürdürmüştür. Gerçekleştirilmiş olan çalışmalar sonucunda İslam İşbirliği Teşkilatı kapsamında ve Teşkilat'ın Zirve Toplantısı'nda Hocalı faciası bir “soykırım eylemi ve insanlık karşıtı suç” şeklinde tanımlanmıştır.

Kuşkusuz, kabul edilen belgeler, "Hocalı'ya Adalet' Uluslararası Bilgilendirme ve Teşvik kampanyasının İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu ve genel olarak İslam İşbirliği Teşkilatı'nın farklı kurumları dahilinde yapılan lobicilik çalışmalarının başarılı sonucudur.

3.3.2. Meksika Kongresi'nin kararı

20 Aralık 2011 tarihinde Meksika Kongresi Ermeni Silahlı Kuvvetleri tarafından Azerbaycan topraklarının işgalini ve özellikle de Hocalı Soykırımı'nı sert bir dille kınayan karar almıştır. (TREND, 2011) Özellikle coğrafi ve kültürel olarak Azerbaycan'dan çok uzakta bulunan bu Güney Amerika ülkesinin Hocalı olaylarını soykırım olarak tanıyan ilk ülke olması, işin arkasında büyük lobi faaliyetlerinin bulunduğu göstergesidir. Bu kararın alınmasını etkileyen en büyük faktör Azerbaycan Meksika Büyükelçiliği'nin yürütmüş olduğu lobi çalışmalarıdır.

"Hocalı'da yaşananın "soykırım" olarak nitelendirildiği ilk tanınmanın Meksika'dan gelmesi oldukça ilginçti. Üstelik üzeri kapalı failine değinmeyen bir "soykırımdır" kararı değildi bu. Ya da "katliamdır" denilmemişti. Bugünkü durumu da dikkate alıyordu. Meksika Kongresi'nin Aralık 2011'de kabul ettiği kınama metni, "Ermenilerin Azerbaycan'ın topraklarının yüzde 20'sini hala işgal altında tuttuğu, bir milyona yakın insanın mülteci durumunda olduğu, taraflar arasında ateşkes olmasına rağmen Ermenistan'ın bunun ihlal ettiği ve Azerbaycan halkına hala zarar verdiği" ifadelerine yer veriyor ve Ermeni silahlı kuvvetlerince kategorik olarak yapılan işgalde özellikle Hocalı'da işlenen katliamın soykırım niteliğinde olduğu da vurgulanıyordu. Azerbaycan Parlamentosu'nun 1994'te Hocalı'da yaşanan katliamları "soykırımı" olarak ilanını saymıyorum. Bu anlamda ilk tanıma Müslüman ya da Türk olmayan, üstelik Türk diasporasının en yoğun yaşadığı ülke olduğu söylenemeyecek Meksika'dan geldi". (Yaşın, 2019)

Meksika, Azerbaycan'ın aktif olarak lobi faaliyetleri yürüten ülkelerden biridir. Bunun en büyük nedenleri, iki ülke arasındaki ekonomik bağlar ve Ermeni lobisinin diğer Güney Amerika ülkelerine göre daha az temsil edilmesidir. (Art-A-Tsolum, 2018)

Meksikalı profesör Carlos Antaramyan, "Azerbaycan'ın Meksika Büyükelçiliği Lobisi" isimli makalesinde Meksika'daki Azerbaycan lobisinin Meksika'daki faaliyetlerinin bazı detaylarını sunuyor. Antaramyan, "Meclis'te Holokost dışında hiçbir soykırımı tanımayan bir ülke olan Meksika, Hocalı'da tartışma konusu olan olayları tanıdı?" diye soruyor. O, 2011'in sonunda, Azerbaycan hükümetinin Mexico City'de yeniden yapılandırılan meydanların, hem parlamento açıklamalarının Azerbaycan Büyükelçisi İlgar Muhtarov'un etkin lobi faaliyetlerinde

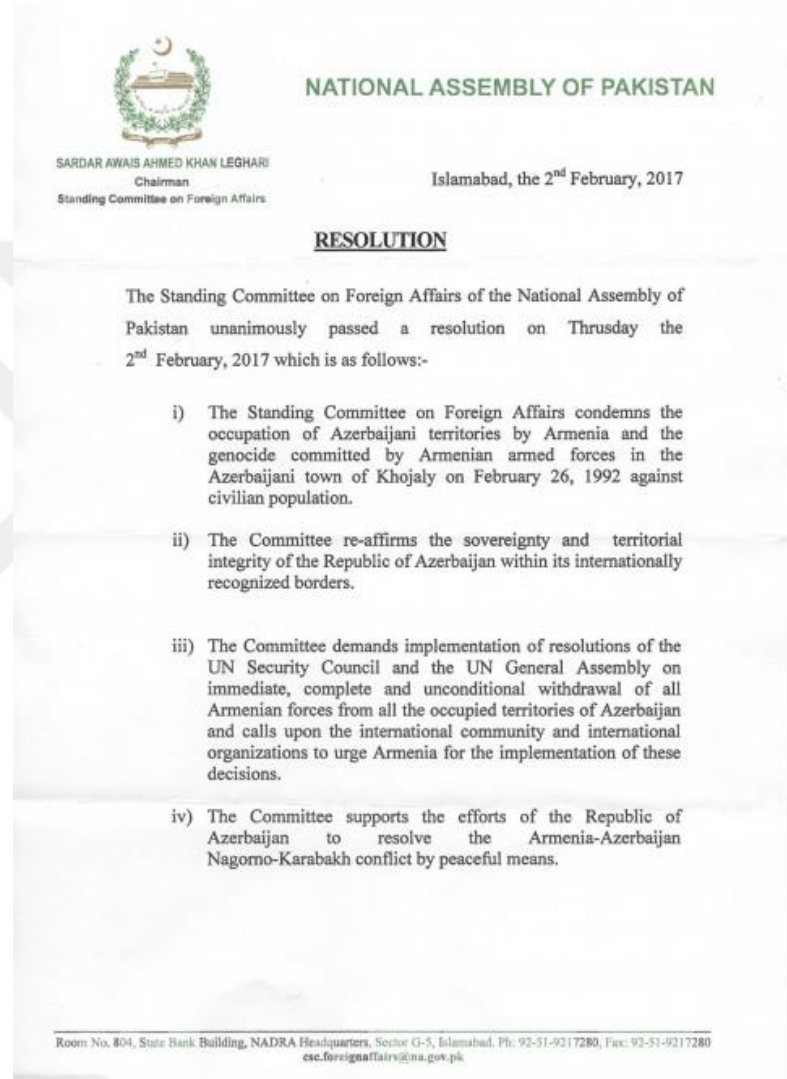
bulunduğunun göstergesi olduğunu ifade ediyor. Antarmyana göre, Hocalı'daki olayların Azerbaycan versiyonunu sunmak üzere Meksika'daki üniversitelerde çok sayıda konferanslar düzenleniyor. Makalede Hocalı olayları ile ilgili 20 Aralık 2011 tarihinde Meksika Kongresi Ermeni Silahlı Kuvvetleri tarafından Azerbaycan topraklarının işgalini ve özellikle de Hocalı Soykırımı'nı sert bir dille kınayan belgelere değinerek, "Bu belgeler, Büyükelçi İlgar Mukhtarov'un lobi faaliyetleri nedeniyle yalnızca Azerbaycan Meksika Büyükelçiliği'nin bakış açısı dikkate alınarak yazılmıştır. Muhtarov, özel görevlerde büyükelçi olarak, aynı belgenin Latin Amerika'daki başka bir kongrede onaylanmasını sağladı" dedi. Antarmyan, "Latin Amerika'daki başka bir kongre" ile Kolombiya örneğini kastediyordu. (Antaramian, 2013)

Kararın ardından Mexico City'de Anma ve Hoşgörü Müzesi'nde Hocalı Soykırımının 19. yıldönümü dolayısıyla "Hocalı'ya Adalet" uluslararası bilgilendirme ve teşvik kampanyası kapsamında "Soykırımı izin verme!" isimli konferans yapıldı. Konferansta, Azerbaycan Büyükelçisi İlgar Muhtarov, Meksika-Azerbaycan Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanı Milletvekili Marcos Perez, Meksika İnsan Hakları Komisyonu Koordinatörü Leonardo Mier ve "Hocalı'ya Adalet" uluslararası bilgilendirme ve teşvik kampanyası Meksika temsilcisi Ximena Olgın konuşmalar yaptılar. Etkinlikte 2010 yılında Meksika'daki Azerbaycan Büyükelçiliği tarafından Hocalı Soykırımı hakkında İspanyolca belgesel ve 2010'da "Hocalı'ya Adalet" kampanyasının bir parçası olarak faaliyetlerini yansıtan fotoğraflar gösterildi, www.justiciaparajodyali.org sitesi hakkında bilgiler verildi. Konferans katılımcıları ayrıca "Dünya liderlerine hitap" isimli kitaba destek imzaları attılar. (Xalq Cəbhəsi, 2011)

Meksika'da Azerbaycan lobi faaliyeti sadece bunlarla sınırlı değildir. 23 Ağustos 2012 tarihinde Meksika'da 1992 yılında silahlı Ermeni gruplar tarafından katledilen Hocalı kurbanlarının anısına anıt yapıldı. Açılış törenine Meksiko City Valisi Marcelo Ebrard, senatörler ve devlet adamları, Azerbaycan Başbakan Yardımcısı Ali Hasanov ve diğer yetkililer katıldı. Tadilatının Anıtın dikildiği Tlaxskoake meydanının adının, "Hocalı Soykırımı"nın acılarını unutturmamak için değiştirilerek Tlaxskoake-Khojaly Square olarak adlandırıldığı kaydedildi.

3.3.3. Pakistan Senatosu'nun kararı

1 Şubat 2012 tarihinde Pakistan Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Ermenilerin sivil halka yaptığı soykırımını kınamıştır. (Son Dakika, 2012) Pakistan'ın Hocalı ile ilgili kararı bekleniyordu. Çünkü iki ülke arasında yakın işbirliği var. Pakistan henüz Ermenistan'ı bir devlet olarak tanımadı. Bunun nedeni Dağlık Karabağ sorunudur. (TREND, 2019)

Şekil 2. Pakistan Ulusal Meclisi Dışişleri Daimi Komitesi'nin Hocalı Katliamı ve İşgal Edilen Azerbaycan Topraklarına İlişkin Kararı (02.02.2017)

Pakistan Senatosu Dış İlişkiler Komitesi tarafından alınan kararda Azerbaycan'ın yüzde 20'sinin Ermenistan tarafından işgal edildiği hatırlatılmış ve 26 Şubat 1992'de Ermeni silahlı kuvvetlerinin Hocalı şehrinde sivil halka karşı soykırım yapıldığı ifade edilmiş ve yapılan soykırım şiddetle kınanmıştır. Ayrıca, BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul tarafından kabul edilen Ermeni ordusunun bölgeyi

kayıtsız ve şartsız boşaltması ile ilgili kararların uygulanmasını istediği de vurgulanmış ve uluslararası toplum ve örgütlerin bu kararların uygulanması konusunda Ermenistan'a baskı edilmesi istenmiştir. (AZERTAC, 2017)

3.3.4. Kolombiya'nın kararı

Meksika'nın ardından Latin Amerika ülkelerinden Kolombiya Senatosu da 2012 yılı 23 Nisan'ında Hocalı olaylarını soykırım olarak tanımıştır. Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Elman Abdullayev, Kolombiya senatosunun Ermenistan'ın Yukarı Karabağı'ı işgal etmesi sonrasında bir milyondan fazla insanın mülteci konumuna düştüğünü vurguladığını belirterek, bu kararla Kolombiyanın, Meksika'nın ardından Hocalı'da yaşananları soykırım olarak tanıyan ikinci ülke olduğunu ve bunu Azerbaycan diplomasisinin başarısı olduğunu ifade etmiştir. (NTV, 2012)

Kolombiya'da 'Hocalı'ya Adalet" kampanyası kapsamında kamuoyunu etkilemek adına birçok etkinlikler düzenlenmişti. Örnek olarak kararın henüz kabul edilmediği dönemlerde yapılan çalışmaları gösterebiliriz.

6-7 Aralık 2009 tarihinde, Kolombiya'nın Kartahena şehrinde, "Hocalı'ya Adalet" kampanyasına destek etkinlikleri düzenlendi. Uluslararası kampanya'nın Kolombiya koordinatörü Julian Rigo Mendez'in organizatörlüğü ile, şehrin merkezi sokaklarında afişler yapıştırıldı, sokaklarda broşürler dağıtıldı. İki bini aşkın beş yüz genç gencin katıldığı "Dünya İnsanlık Mirası" festivalinde, Hocalı katliamını ve trajedi mağdurlarının insanlık dışı muameleleri kınayan beyanname için "Adaletsizliğe Karşı Bin kişi" sloganıyla imza toplama kampanyası yürütüldü. Son günde Kartahena Üniversitesi'ndeki öğrencilerle toplantılar yapıldı, 10 Aralık'taki Uluslararası İnsan Hakları Günü dolayısıyla Hocalı katliamı ile ilgili yuvarlak masalar düzenlendi. (AZERTAC, 2009)

Kolombiya'da küçük bir Ermeni diasporasının varlığına ve hatta Ermenistan isimli (Armenia) şehrin varlığına rağmen (Journal of Armenian Studies, 2010), Hocalı olayları, lobi çalışmaları sonucunda soykırım olarak kabul edildi.

3.3.5. Ürdün kararı

28 Mayıs 2012 tarihinde Ürdün Senatosu, Hocalı soykırımını kınayan bir bildirge yayınladı. Senato Başkanı Tahir Masri, Hocalı soykırımını vesilesiyle

Azerbaycan Büyükelçisi Ürdün Sabir Agabeyov'a bir mektup gönderdi. Mektupta, Senatonun Azerbaycan heyetinin ziyareti ve Hocalı Katliamının 20. yıldönümü hakkında beyanatın kabul edildiği yer aldı. "Hocalı faciasında yaralı ve kayıp kişiler de dahil olmak üzere yüzlerce masum insan soykırımın kurbanı olmuştur. Bu, Azerbaycan'ın egemenliğine karşı bir şiddet eylemi ile yanısıra, halkınıza, insan haklarına ve insanlığa karşı bir faciadır." Mektupta, Dağlık Karabağ sorununun Azerbaycan'ın egemenliği ve toprak bütünlüğü çerçevesinde çözülmesi çağrısında bulundu. Mektupta ayrıca, Senato'nun İKT üye devletlerinin Hocalı Soykırımını tanınması ve bu katliamın insanlığa karşı suç olarak tanınması çağrısında bulunma kararını desteklediği belirtildi. (Respublika Gazetesi, 2013)

3.3.6. Panama kararı

7 Ağustos 2012 tarihinde Panama Ulusal Meclisi'nde "Ermenistan Silahlı Kuvvetleri Tarafından Azerbaycan Topraklarının İşgaline İlişkin" 4 numaralı karar kabul edilmiştir. Kabul edilen belgede saldırgan ülkenin Hocalı'da Azerbaycanlı sivil insanlara karşı yaptığı soykırım sert bir dille kınanmış ve Ermenistan Cumhuriyeti Hükümeti'ne BM Güvenlik Konseyi'nin 4 kararının yerine getirilmesi çağrısında bulunulmuştur. (AZERTAC, 2013)

3.3.7. Çek Cumhuriyeti kararı

7 Şubat 2013 tarihinde Çek Cumhuriyeti Parlamentosu Uluslararası İlişkiler Komitesi, oybirliğiyle Hocalı olaylarına ilişkin aldığı kararla Dağlık Karabağ bölgesinin Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bir parçası olduğunu ve Ermenistan'ın bu bölgeyi işgal altında tuttuğunu, aynı zamanda Ermenistan'ın Hocalı'da işlenen ağır cinayetin suçlusu olduğunu resmen ifade etmiştir. (Azerbaycan Gazetesi, 2013)

Çek Cumhuriyeti parlamentosu, Avrupa Birliği'nde Ermenistan'ı Hocalı'da insanlığa karşı işlenen suçlardan dolayı kınayan ilk meclistir.

3.3.8. Romanya kararı

12 Şubat 2013 tarihinde Romanya Parlamentosu Temsilciler Meclisi'nde Hocalı soykırımı hakkında siyasi bir beyanat yapıldı. Demokratik Liberal Parti (DLP) Parlamenter Grubu, "Dağlık Karabağ Çatışması" başlıklı siyasi bir bildiri yayınladı. Beyanat, Parlamento başkanlığındaki DLP milletvekili Lucille Militaru

tarafından ifade edildi. Konuşmasında, milletvekili Ermenistan-Azerbaycan Dağlık Karabağ çatışması tarihine değinerek, Dağlık Karabağ bölgesi ve yedi çevre bölge de dahil olmak üzere Azerbaycan topraklarının% 20'sinin Ermenistan tarafından işgal edildiğine dikkat çekti. Militaru, 25-22 Şubat 1992 gecesi Hocalı'daki soykırımla ilgili detayları ayrıntılı bir şekilde anlattı. Milletvekili, bu eylemi uluslararası toplum tarafından insanlığa karşı bir suç olarak kabul etmenin önemini vurguladı. Rumen milletvekili ayrıca, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin uluslararası kabul görmüş sınırlarının dokunulmazlığı, ülkemizin toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin korunmasının gerekliliği konularına değindi. Sonda DLP milletvekili, bölgede barış kurulmasına doğru atılan ilk adım olarak işgal altındaki Azerbaycan topraklarından Ermeni birliklerinin derhal, koşulsuz ve tamamen geri çekilmesine ilişkin BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarına atıfta bulundu. Ermenistan'dan 822, 853, 874 ve 884 sayılı kararların uygulanmasını talep etmeleri gerektiğini belirtti. (Xalq Gazetesi, 2013)

3.3.9. Bosna ve Hersek kararı

26 Şubat 2013 tarihinde Bosna Hersek Parlamentosu Halklar Meclisi Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı saldırganlığına ve Hocalı Soykırımı'na ilişkin resmi bir belge olmak üzere "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Egemenliğinin ve Toprak Bütünlüğünün Tanınmasına ve Bunlara Saygı Duyulmasına İlişkin Karar" onaylanmıştır. (TREND, 2013)

Azerbaycan ve Bosna-Hersek halkları arasındaki tarihsel benzerliklerden biri, her iki ulusun da vahşi saldırganlığa ve Hocalı ve Srebrenica'nın trajik olaylarına maruz kalmasıdır. Bu bağlamda, Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna'da "Hocalı'ya Adalet" kampanyası başlatıcısı Leyla Aliyeva'nın girişimi sırasında Hocalı soykırımı üzerine bir anıt kompleksin kurulması büyük önem taşıyor. Bosna-Hersek, Hocalı soykırım kurbanlarının anılarını yansıtan anıt kompleksi yaratan dünyadaki ilk ülke oldu. (Azerbaycan Bosna-Hersek Diplomatik Temsilciliği, 2012)

"2013'te Bosna-Hersek'te Boşnak, Sırp ve Hırvatların milli hiç meselede anlaşamamasına rağmen Hocalı'da yaşananları soykırım olarak niteleyen ve Ermenistan'ı soykırım ve işgali sürdürmesi nedeniyle kınama kararı almada uzlaşması kesinlikle kayda değerdir". (Yaşın, 2019)

3.3.10. Peru kararı

13 Haziran 2012 tarihinde Peru Parlamentosu, Dağlık Karabağ sorununa ve Hocalı Soykırımı'na ilişkin kararlar almıştır. (Peru Parlamentosu, 2012)

Peru Parlamentosu tarafından alınan kararlarda 1992 Şubat'ında Ermenistan kuvvetlerinin gerçekleştirdiği katliamın, soykırım olduğunu kabul etti. Belgede soykırım kurbanlarının haklarının iade edilmesi gerektiği, bu yönde atılacak adımların barış anlaşmasının sağlanması unsurlarından birini oluşturacağı ve BM'nin 4 kararına rağmen Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarını hala işgal altında tuttuğu kaydedildi. (525. Gazete, 2013)

3.3.11. Hocalı Soykırımı Ermenistan Parlamentosu'nda

"Hocalı'ya Adalet" kampanyası kapsamında Azerbaycan lobicilik faaliyetleri arasında en başarılı örneklerden biri 4 Temmuz 2013 yılında Ermenistan Parlamentosu'nda yaşandı.

Moldova Milletvekili ve İnsan Hakları Ombudsmanı Aurelia Grigoriu Ermenistan Parlamentosunda Ermenistan Anayasa Mahkemesi tarafından düzenlenen Avrupa Konferansında konuşması sırasında Hocalı Katliamı'nı hatırlatarak, Ermenistan'ın Azerbaycan'ın yüzde 20'sini işgal ettiğini ve soykırım uyguladığını söyledi. Ermenistan parlamentosu kürsüsünden konuşan Grigoriu, yüzbinlerce insanın topraklarını terkettiğini ve Azerbaycan'a ait tarihi ve kültürel yapıların tahrip edildiğini kaydetti. (Star.com, 2013) Katılımcıların bir kısmının Grigoriu'yu alkışlamasına rağmen, Parlamento Başkan Yardımcısı Ermine Nagdalyan "Sipariş yerine getirmeyin" ifadeleri ile tepki verdi. (Voice of America, 2013)

Olaydan sonra basın toplantısında Grigoriu, konuşmasından dolayı Ermenistan'da tehditler aldığını söyledi. O, Dağlık Karabağ'ın ve Azerbaycan'a ait diğer illerin işgalinin, BM Güvenlik Konseyi, BM Genel Kurulu ve Avrupa Konseyi Parlamentarlar Asamblesi tarafından alınan kararları ile "işgal" ve "insan hakları ihlali" olarak kabul edildiğini ve Ermenistan yönetiminin bu uluslararası kararları hiçe sayarak 20 yıldan fazla zamandır işgali sürdürdüğünü hatırlatarak, Erivan'da söylediklerinin bu kararlarda bahsedilenlerden farklı olmadığını ve aslında yeni bir şey söylemediğini ifade etti. Ermeni milletvekillerinin konuşmasını tamamlamaya mücadele etmediği Grigoriu'nun ülkeden çıkmasına iki gün mücadele edilmemişti ve bu

yüzden göz hapsinde kalan ve çok sayıda tehdit alan Grigoriu, Romanya ve Gürcistan büyükelçiliklerinin devreye girmesiyle ülkesine dönmüştü. (Vesti.md, 2013)

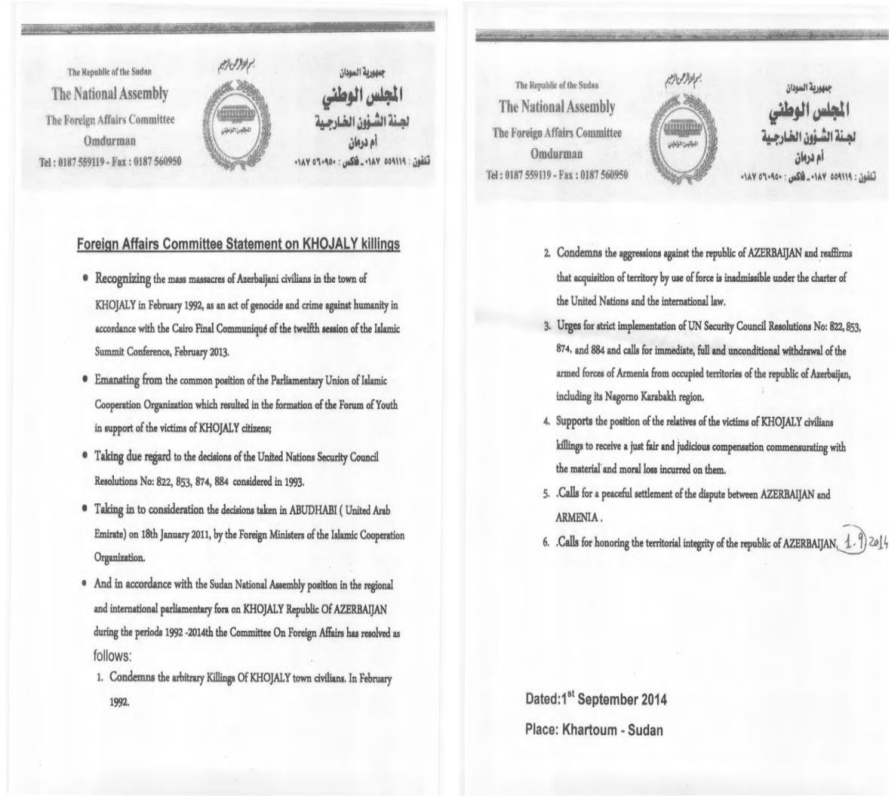
Ülkesinde de bazı baskılarla yüzleştiğini ve Ermeni diasporasının, özür dilemesi için kendisine baskı yaptığını anlatan Grigoriu, "provokatörlük" ve Azerbaycan'a çalışmakla suçlandığını, ama aslında özgür iradesi ile görüş bildirdiğini ve kimsenin kendisini satın alamayacağını ifade etti. Grigoriu, yapılan tehditler ve hakaretler karşısında yılmayacağını ve gerçekleri savunmaya devam edeceğini ekledi. (Haberler.com, 2013)

Grigoriu'nun Ermenistan Parlamentosu'nda yaptığı konuşmanın skandala dönüşmesi ve etkisinin hala devam etmesi, yapılan lobicilik eyleminin başarısının göstergesidir. Grigoriu Moldova'nın kanaat önderi olmasına rağmen, Azerbaycan'ın yürütmüş olduğu "Hocalı'ya Adalet" kampanyasına destek verdi, onun bir parçası olarak gerçek lobicilik faaliyetinde bulundu.

3.3.12. Honduras kararı

17 Ocak 2014 tarihinde Honduras Ulusal Kongresi Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgalinin ve Hocalı Soykırımı'nın tanınmasına dair 333-2013 numaralı kararı aldı. Bu karar Kongre Başkanı ve Sekreterleri tarafından onaylandı, 24 Ocak 2014 tarihinde Honduras Devlet Başkanı ve Dışişleri Bakanı tarafından imzalanmasının ardından 13 Şubat 2014 tarihinde Honduras'ın resmi yayın organı konumunda bulunan "The Gazette"de yayımlandı ve yürürlüğe girerek yasa statüsüne kavuştu. (Xalq Gazetesi, 2014)

3.3.13. Sudan kararı

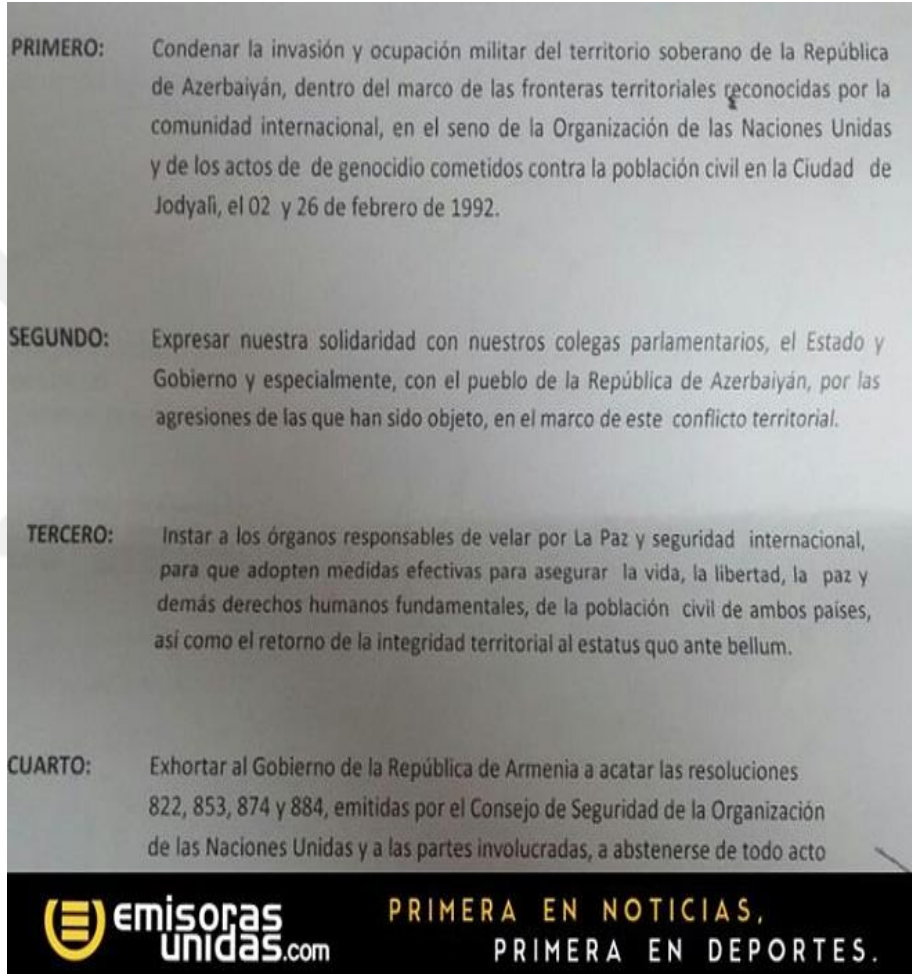

Şekil 3. Sudan Ulusal Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'nin Hocalı Katliamı Hakkındaki Resmi Bildirisi (01.09.2014)

1 Eylül 2014 tarihinde Sudan Cumhuriyeti Ulusal Meclisi Dış İlişkiler Komitesi Hocalı olaylarını Soykırım olarak tanıdı. Dış İlişkiler Komitesi'nin onayladığı kabul ettiği belgede Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin 25-26 Şubat 1992 tarihinde Azerbaycan'ın Hocalı kentinde sivil halka karşı yaptığı katliam bir soykırım ve insanlık karşıtı suç olarak tanımlandı. Kabul edilen kararla Hocalı'da sivil halkın katledilmesi ve Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı saldırganlığı kınandı, BM Güvenlik Konseyi'nin 822, 853, 874 ve 884 numaralı kararlarına uygun olarak Ermenistan Silahlı Kuvvetlerinin işgal edilmiş Azerbaycan topraklarından derhal, tamamen ve kayıtsız şartsız olarak çekilmesi talebinde bulunuldu. Ulusal Meclisi Dış İlişkiler Komitesi Hocalı Soykırımı kurbanlarının ve bu kurbanların yakınlarının maruz kaldıkları manevi ve maddi kayıplar nedeniyle hukuk çerçevesinde adil bir tazminat almaları gerektiği kaydetti. (Xalq Gazetesi, 2014)

3.3.14. Guatemala kararı

6 Ekim 2015 tarihinde Guatemala Kongresi toplantısında görüşülen konulardan biri, Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı yaptığı soykırım eylemleriydi. Hocalı Soykırımı ile ilgili karar oy çokluğu ile kabul edildi. Kararda, Azerbaycan topraklarının% 20'sinin Azerbaycan topraklarının işgali sırasında 30 bin kişinin öldürüldüğü ve 1 milyon insanın mülteci ve ÜİYOK'lerin olduğu belirtildi. (El Peruano, 2015)

Şekil 4. Guatemala Cumhuriyeti Kongresi'nin Hocalı Katliamı'nı Soykırım Olarak Tanıyan Karar Metni

Kabul edilen belgede bunlar kaydedildi: “Azerbaycan Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasındaki bu ihtilaf ile ilgili olarak, BM Güvenlik Konseyi tarafları diyaloga çağırarak, çatışmayı çözmek için bir mekanizma geliştirmek ve uluslararası kabul görmüş sınırlar dahilinde toprak bütünlüğü ilkesine saygı talep etmek için kararlar yayınladı. Birleşmiş Milletler üyesi olarak Guatemala, uluslararası hukuka saygı çerçevesinde evrensel değerlerin sağlanmasından yanadır.

Aynı zamanda, Dağlık Karabağ bölgesinde Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki çatışma 30.000 kişinin ölümüne, Azerbaycan topraklarının yüzde 20'sinin işgaline ve 1 milyondan fazla mültecinin ve ÜİYOK'in ortaya çıkmasına neden oldu. Yasama Kanunu'nun 107. Maddesi ışığında, BM kapsamında uluslararası kabul görmüş sınırları ihlal ederek Azerbaycan'ın egemen topraklarının işgal edilmesi ve 26 Şubat 1992'de Hocalı'da sivillere karşı yapılan soykırım eylemini kınıyoruz. Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti, devletimiz, Parlamentodaki meslektaşlarımız ve özellikle bölgesel çatışmalardan etkilenenler ile dayanışma halinde olduğumuzu ilan ediyoruz. Uluslararası barış ve güvenlik otoritelerine, halk için barış, özgürlük ve diğer insan haklarının temel ilkelerini ve savaş öncesi toprak bütünlüğünün restorasyonunu sağlamak için etkili önlemler almaya çağırıyoruz. Ermeni hükümetini BM Güvenlik Konseyi'nin 822, 853, 874 ve 884 sayılı kararlarına uymaya ve tarafları herhangi bir eylemden kaçınmaya çağırıyoruz.” (Guatemala Parlamentosu, 2015)

3.3.15. Slovenya belgesi

20 Ocak 2016 tarihinde, Slovenya Cumhuriyeti Ulusal Konseyi, konsey üyesi Rudi Matjasic'in girişimleri sonucunda Ermenistan-Azerbaycan Dağlık Karabağ sorununun çözümü ile ilgili karar verdi. Kararda, Ulusal Konsey, Slovenya Hükümetine Ermenistan-Azerbaycan Dağlık Karabağ sorununu barış içinde çözme çabalarının bir parçası olarak ihtilafla ilgili BM kararlarını desteklemeyi teklif etti. Ulusal Konsey üyesi Rudi Matjasic'in öne sürdüğü bu girişimde, Slovenya Ulusal Konseyi, Ermenistan ordusunun işgal altındaki Azerbaycan topraklarından derhal geri çekilmesini ve ÜİYOK'lerin kendi topraklarına dönmesini sağlayan BM 822, 853, 874 ve 884 sayılı 1993 tarihli kararlarına dayanan çözüm için destek çağrısı yaptı. Belge, katliam ve sivillerin katledilmesinin şiddetle kınanması gerektiğini, Ermeni silahlı kuvvetlerinin Hocalı'da 26 Şubat 1992'de işlediği soykırımın insanlığa karşı bir suç olduğunu belirtti. Belgede şöyle yazıyor: "26 Şubat 2016'da Hocalı'da Hocalı'da Ermeni askeri güçleri tarafından 106 kadın, 63 çocuk ve 70 yaşlı olmak üzere, 613 sivilin katledilmesinden 24 yıl geçti. " Belgede Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının kabul ettikleri kararlarda Dağlık Karabağ da dahil olmak üzere Azerbaycan Cumhuriyeti'nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü ve sorunun çözümünün uluslararası hukuk, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü ve BM

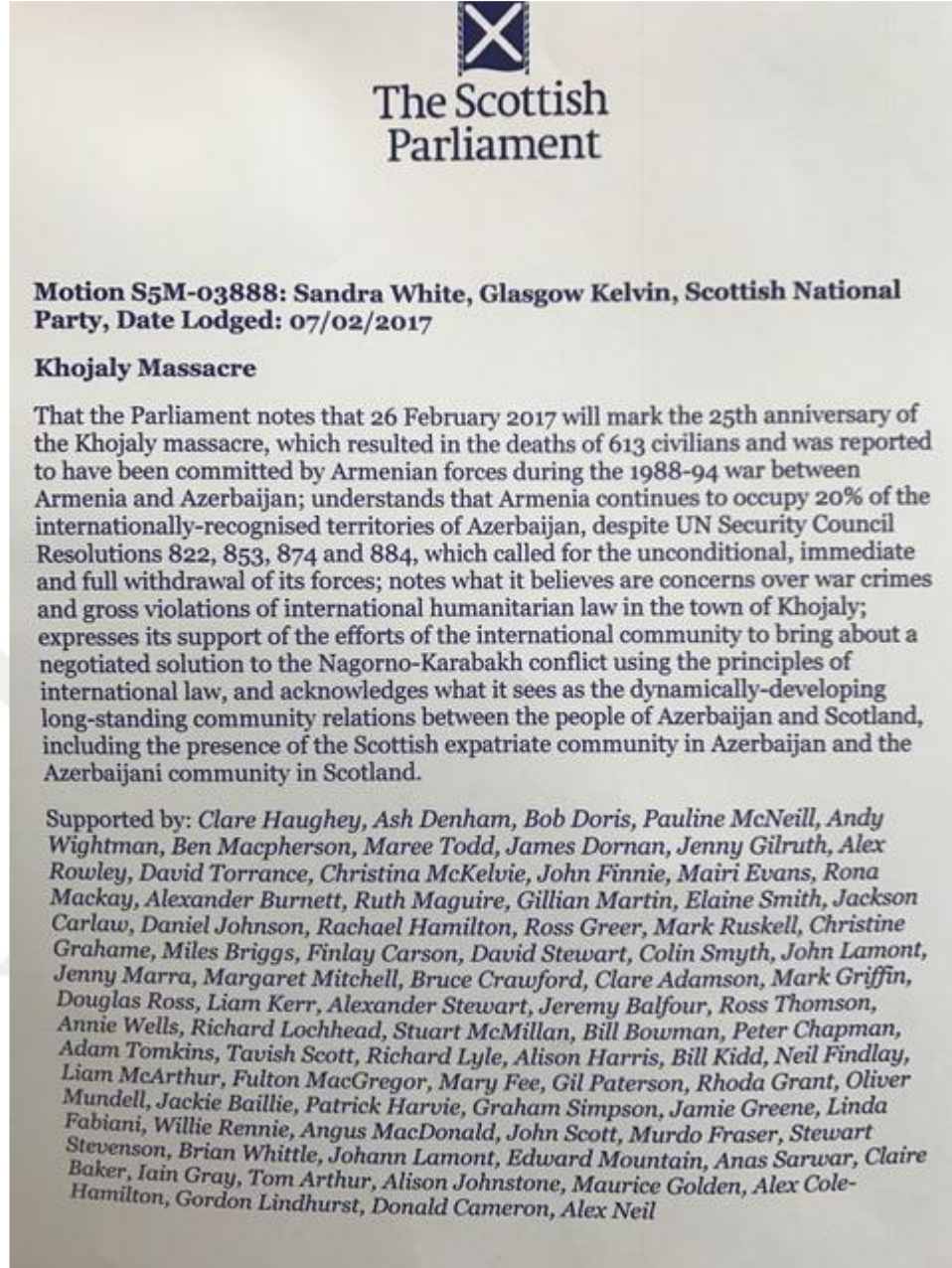
Güvenlik Konseyi'nin 4 kararına dayanarak çözülmesi gerektiği kaydedildi. (TREND, 2016)

3.3.16. Cibuti kararı

11 Ocak 2017 tarihinde Cibuti Parlamento'su Hocalı Soykırımı'nın tanınmasına yönelik karar kabul etti. Kabul edilen karar Cibuti Parlamento Başkanı Mumammet Ali Humed tarafından Azerbaycan Büyükelçisi Elman Abdullayev'e sunuldu. Kararda Ermenistan kuvvetleri tarafından Azerbaycan topraklarının işgali ve 26 şubat 1992 tarihinde Azerbaycan'ın Hocalı kentinde sivil insanlara karşı yapılan katliam soykırım ve insanlık karşıtı suç olarak nitelendirildi. Cibuti Parlamentosu Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne saygı bir daha onaylanarak, BM GK ve uluslararası hukuka uygun olarak güc kullanılmakla toprakların işgal edilmesinin kabuledilemez olduğu ifade etti. (Voice of Djibouti, 2017)

3.3.17. İskoçya kararı

2 Şubat 2017 tarihinde İskoçya parlamentosunda temsil edilen tüm siyasi partilerin genel mutabakatı ile 1992 yılının Şubat ayında Ermenistan silahlı kuvvetleri tarafından yapılan Hocalı Katliamına 25'inci yıldönümü arifesinde siyasi değer verilmesi kararlaştırıldı. Kabul edilen belgede Azerbaycan ile İskoçya arasında karşılıklı dostluk ve işbirliğinin mevcut olduğu vurgulandı. Kararda geçen yüzyılın 90'lı yıllarında Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesinde Ermenistan Cumhuriyeti tarafından gerçekleştirilen işgal kınandı. Hocalı soykırımını yapanların savaş suçları ve insanlığa karşı suç olarak tanımlandı. Gelecekte bu tür olayların dünyanın hiç bir yerinde yaşanmaması adına böyle bir kararın kabul edilmesinin gerekliliği kaydedildi. Parlamento üyelerinin mutlak çoğunluğu tasarının kabulünü desteklediler. (İskoçya Parlamentosu, 2017)

Şekil 5. İskoç Parlamentosu'na Sunulan S5M-03888 Numaralı Hocalı Katliamı Önergesi (07.02.2017)

Karar kabul edilmeden önce Kasım 2016'da Azerbaycan'ın İngiltere Birleşik Krallığı'ndaki Büyükelçisi Tahir Tağızade, Azerbaycan-İngiltere Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanı, Milletvekili Cavanşir Feyziyev İskoçya'ya ziyaret gerçekleştirmiş ve İskoçya Parlamentosu'nda bir dizi görüşmeler yapmışlardı. Yapılan görüşmelerde İskoçyalı Parlamento üyelerine detaylı bilgiler verilmiştir. Ziyaret sırasında heyet, İskoç Parlamentosu başkanı Ken MacIntosh tarafından kabul edildi. Milletvekili Cavanşir Feyziyev, İskoç Parlamentosu Başkanı ile görüşmede Azerbaycan Parlamentosu hakkında bilgi verdi. Ayrıca, Parlamento ve İskoç

Parlamentosu arasında ikili doğrudan temas kurmanın öneminden bahsetti. İskoç Parlamentosu'nda temsil edilen siyasi partilerin liderleriyle iş toplantıları yapıldı. Toplantılara İskoç Muhafazakar Partisi, İskoç Milliyetçi Partisi, İskoç İşçi Partisi ve İskoç Liberal Demokrat Partisi liderleri Azerbaycan'a yönelik Ermeni saldırganlığı dahil olmak üzere, karşılıklı şekilde önemli konular ayrıntılı olarak tartışıldı. İskoçya'daki milletvekilleri, askeri işgali sonucu bir milyondan fazla mültecinin ve ÜİYOK'nin durumu ve vatanlarına geri dönme konusundaki kararlılıkları hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirildi. Görüşmelerde, Azerbaycan ile İngiltere arasındaki ikili ilişkilerde özel bir yer tutan Azerbaycan ile İskoçya arasındaki ekonomik, kültürel ve eğitimsel ilişkilerin ve bu işbirliğinin genişletilmesi için fırsatlar da tartışıldı. Büyük bir Azerbaycan topluluğunun bulunduğu Aberdeen de dahil olmak üzere birçok İskoç kentinde, Azerbaycan toplumunun faaliyetlerini giderek daha fazla genişlettikleri ve yerli topluma başarıyla entegre oldukları kaydedildi. İskoç parlamenterleriyle yapılan görüşmelerde, iki ülkenin parlamentoları arasındaki temasları güçlendirmek, karşılıklı ziyaretler düzenlemek ve parlamentolar arası ilişkileri daha da geliştirmek için Azerbaycan ve İngiltere arasında parlamentolar arası çalışma grupları kurulması kararlaştırıldı. (Şerq Gazetesi, 2017)

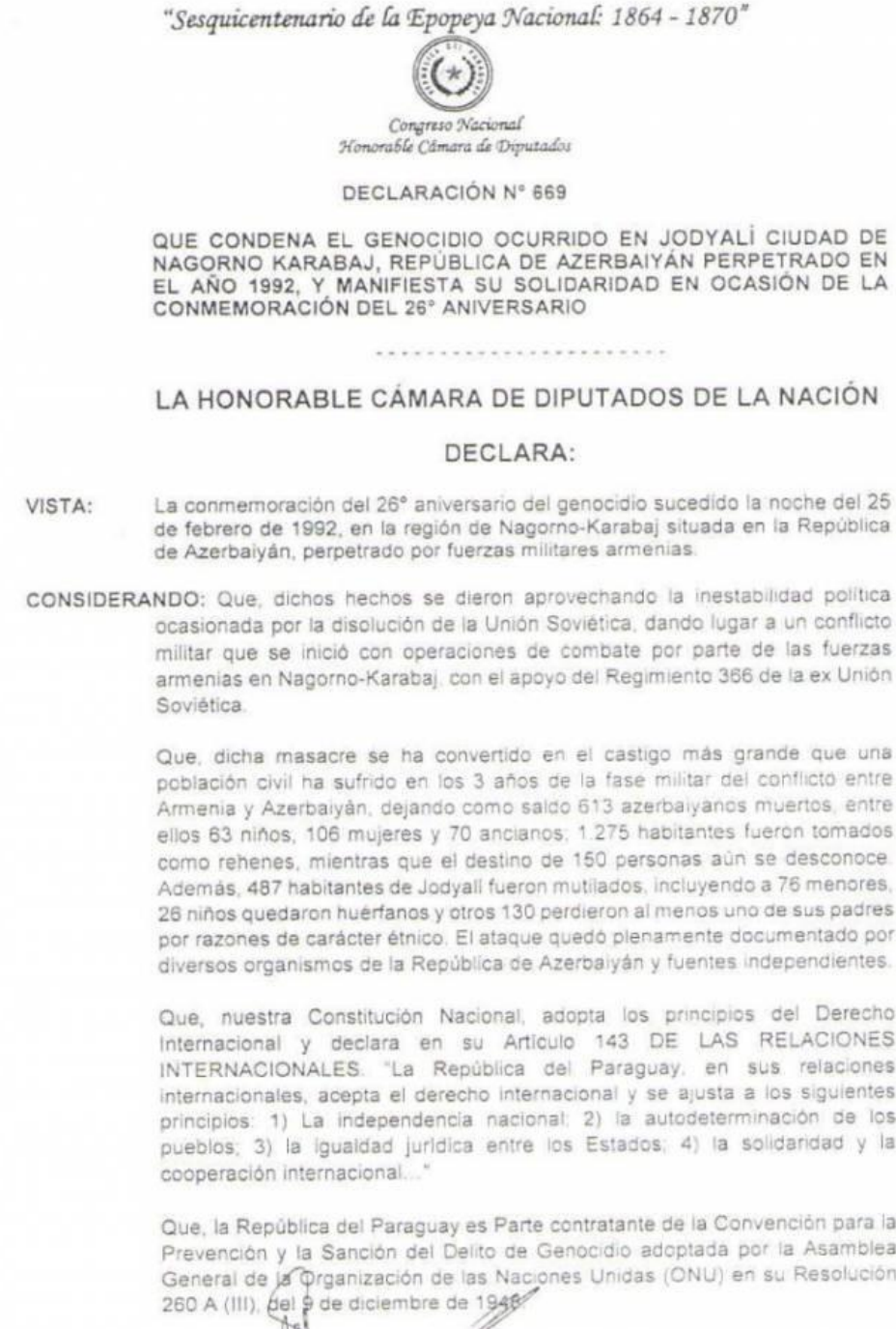
Şubat ayında kabul edilen karar ve bu kararın metninin parlamentonun sitesinde yayınlanması yapılan lobicilik çalışmalarının başarılı sonucudur.

Cavanşir Feyziyev, "Düşmanlarımız 100 yıla yakın bir süredir ki, Sözde Ermeni Soykırımı'nı dünyada tanıtmaya çalışıyorlar, çabalar gösteriyorlar. Bazı ülkelerde, Türkiye ve Azerbaycan'a, Türk devletlerine baskı yapmak isteyen ülkeler tarafından onların bu çabaları destekleniyor. Bunun sonucunda bazı ülkeler bu uydurma soykırım hakkında karar kabul etti.

Hocalı Katliamı'nın üzerinden 25 yıl geçmesine bakmayarak bu katliama maruz kalanlar, katliamın canlı şahitleri hala hayattalar. Biz bu katliamı bütün dünyaya tanıtmaya çalışıyoruz. Bu kapsamda "Hocalı'ya Adalet" kampanyası çerçevesinde bu katliamı dünyaya tanıtıyoruz. İskoçya Parlamentosu Hocalı Katliamı'nı soykırım, insanlığa karşı suç gibi kabul etti. Bu da Azerbaycan-Ermenistan sorununda Azerbaycan'ın haklı tutumunun kanıtıdır. Biz İskoçya Parlamentosu üyelerine minnettarlığımızı bildiriyoruz" açıklamalarında bulundu. (İHA, 2017)

3.3.18. Paraguay kararı

25 Ekim 2017 tarihinde Paraguay Cumhuriyeti Parlamentosu, Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesi Hocalı'da Ermeni silahlı kuvvetleri tarafından işlenen soykırımın 26. yıldönü ile ilgili dayanışma amaçlı beyanat kabul etti. (Paraguay Parlamentosu, 2017)

Şekil 6. Paraguay Ulusal Kongresi Temsilciler Meclisi'nin Hocalı Katliamı'nı Soykırım Olarak Tanıyan 669 Sayılı Deklarasyonu

3.3.19. Avrupa Parlamentosu'nda Hocalı kararı

26 Şubat 2018 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda yeni oluşturulan Azerbaycan Dostlar Kulübü üyeleri tarafından Hocalı soykırımının 26. yıldönümü dolayısıyla karar kabul edildi. Belgeyi kabuletme girişimi, Avrupa Parlamentosu Letonya'lı milletvekili, AP Dışişleri Komitesi üyesi ve Azerbaycan Dostlar Kulübü eşbaşkanı Andrei Mamikins tarafından başlatıldı. Bu, Avrupa Parlamentosu'nda Hocalı soykırımıyla ilgili ilk belgedir. Hocalı trajedisine ilişkin açıklama, 13 ülke (28 ülkeden) ve 6 siyasi grubu (8 gruptan) temsil eden 22 Avrupa Parlamentosu üyesi ve aynı zamanda örgütün Başkan Yardımcısı tarafından imzalandı. (Azerbaycan Paris Büyükelçiliği, 2018)

Kararda, "25 Şubat - 26 Şubat 1992 gecesi, Azerbaycan halkı, Hocalı'nın masum ve sivil nüfusuna karşı acımasız bir suçla karşı karşıya kaldı. Sonuç olarak, 106 kadın, 63 çocuk ve 70 yaşlı olmak üzere 613 sivil hayatını kaybetti, yüzlerce insan yaralandı, 1275 kişi esir alındı. Biz, 26 yıl önce Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesinde işlenen Hocalı katliamının masum kurbanlarını hüznle yad ediyor ve onların ailelerine başsağlığı diliyoruz. Hocalı faciasında hayatını kaybeden masum insanların ailelerinin dertlerine ortak olduğumuzu ifade ediyoruz. Bunu yaparken, Hocalı'da hayatını kaybedenleri onurla yad etmek ve bundan sonra dünyanın hiçbir yerinde insanlığa karşı böyle suçların yaşanmaması için Hocalı'da işlenen korkunç suçları hatırlamanın önemli olduğunu düşünüyoruz" denildi. (AzerNews, 2018)

3.3.20. ABD eyaletleri'nin Hocalı kararı

ABD lobiciliğin anavatanı ve aynı zamanda etnik lobicilerin ve çıkar gruplarının en büyük mücadeleler verdiği bir ortamdır. Bu ülkede Azerbaycan lobicilik faaliyetlerini yürütmenin en büyük engellerinden birisi, Ermeni lobisinin burada çok çok önceden yerleşmesi ve yeteri kadar güçlü konuma gelmesidir. Bunlara rağmen "Hocalı'ya Adalet" uluslararası bilgilendirme ve teşvik kampanyası kapsamında yürütülen geniş kapsamlı faaliyetler ve çalışmalar sonucunda ABD'nin 24 eyaleti Hocalı olaylarını soykırım olarak tanıdı.

ABD'de elde edilen başarıları detaylı şekilde inceleyerek kullanılan yöntem ve teknikleri görebiliriz.

3.3.20.1. Massachusetts kararı

Hocalı Soykırımı'nın ABD'de kabul edilmesine yönelik olarak ilk adım Massachusetts'te atılmıştır. 25 Şubat 2010 tarihinde Massachusetts Eyaleti Temsilciler Meclisi Hocalı'da katliam yapıldığı gerçeğinin kabul edilmesine dair karar almıştır. Temsilciler Meclisi Robert de Leo tarafından imzalanan belgede, "Massachusetts Temsilciler Meclisi'nin Hocalı katliamının 18 yıl önce işlendiğini gerçekten tanıyor." sözleri kaydedildi. (Xalq Gazetesi, 2010)

Şubat 2011'de, Amerika Azerbaycanlılar Ağı (U.S. Azerbaijanlıs Network - USAN), Hocalı soykırımının 19. yıldönümü vesilesiyle Massachusetts Devlet Temsilcisi Angelo Pupollo'ya bir mektup gönderdi. Devlet temsilcisine Hocalı soykırımının ayrıntıları verildi ve bunun Güney Kafkasya'daki en büyük katliam olduğu söylenildi. Mektupta, eski Ermeni Cumhurbaşkanı Serzh Sarkisyanın, ünlü İngiliz gazeteci Thomas De Vaala ile röportajında Hocalı'yı itiraf ettiği kaydedildi. "26 Şubat, Hocalı katliamı kurbanlarının anma günüdür. Tıpkı 9 / 11'deki Amerikalılar için olduğu gibi. Size Ermeni hükümetine katliamın sorumluluğunu üstlenmesi ve Azerbaycan'ın işgal ettiği toprakları terk etmesi için baskı yapma çağrısı yapıyoruz." not edildi. Massachusetts Eyalet Temsilcisi Angelo Pupollo bir cevap mektubunda şöyle dedi "Bir devlet temsilcisi olarak, katkılarınız için teşekkür ediyorum ve Hocalı trajedisinin 19. yıldönümüne odaklanıyorum. Bu konuyu araştıracağımdan ve bu olayların hafızasını canlı tutmak için elimden gelenin en iyisini yapacağımdan emin olun." (1NEWS.AZ, 2015)

3.3.20.2. Texas kararı

11 Haziran 2011 tarihinde ise ABD'nin Texas Eyaleti Temsilciler Meclisi Ermenistan'ın Hocalı'da çok büyük bir cinayet işlediği gerçeğinin kabulüne dair karar aldı. 535 numaralı kararda 26 Şubat 1992 tarihinde Azerbaycan'ın Hocalı kentinde sivil halka yönelik Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından yapılmış katliam kınandı. Karara göre, İnsan Hakları İzleme Örgütü, yapılan eylemin, askeri bölgede sivil insanlarla ilgili sözleşmeyi ihlal etme suçu olarak kabul etti. (Lent.az, 2011)

2016 yılının Mart ayında Hocalı soykırımı ile ilgili daha bir belge kabul edildi.

Şekil 7. ABD Texas Eyaleti Temsilciler Meclisi'nin Hocalı Katliamı'nı Anma Kararı (2016)

Texas Eyaleti Temsilciler Meclisi üyesi Jean Wu, Hocalı faciasının 24. yıldönümünde bir karar verdi. Kararda 1988'den 1994'e kadar askeri operasyonların Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinde gerçekleştirildiği belirtiliyor. "25-26 Şubat 1992 gecesi Ermeni silahlı kuvvetleri Hocalı soykırımını işledi. Azerbaycan kentinin işgal altındaki bölgeden ayrılmaya çalışan sivil nüfusu tahrip edildi. Bazı kaynaklara göre, ölü sayısı 1000'e kadardır. Medyanın birçoğunun yanı sıra İnsan Hakları Anıt Merkezi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve diğer uluslararası gözlemciler çatışma bölgesindeki sivillere karşı uluslararası hukuk ihlallerinin yaşandığını bildirmişlerdir. Karar, ABD halkının Hocalı'daki askeri suç hakkında bilgilendirilmesi için ABD

Azerbaycan Ağı tarafından düzenlenen yıllık bir kampanya sonucunda kabul edildi. (Azxeber.com, 2011)

3.3.20.3. New Jersey kararı

22 Şubat 2012'de New Jersey Eyaleti, Hocalı katliamına ilişkin kararlar almıştır.

ABD New Jersey Valisi Chris Christie ve Vali Yardımcısı, Korgeneral Kim Gacno, New Jersey eyaletinin Hocalı katliamı mağdurlarına saygılarını ifade eden ortak bir bildiri yayınladı. Belgede “New Jersey Eyaleti adına, Ermeni ve Rus askerleri tarafından Dağlık Karabağ savaşının korkunç trajedisinden kaçmaya çalışırken yüzlerce etnik Azerbaycanlı'nın öldürüldüğü Hocalı katliamının 20. yıldönümünü anan herkesle dayanışmamızı ifade cümleleri kaydedildi. (Xalq Gazetesi, 2012)

3.3.20.4. Georgia kararı

23 Şubat 2012 tarihinde Georgia Eyaleti Temsilciler Meclisi'nin 1594 numaralı kararı Azerbaycan ve Türkiye diasporasının yürüttükleri kampanya sonucunda alınabilmektedir. (Xalq Gazetesi, 2014)

3.3.20.5. Maine kararı

23 Mart 2012 tarihinde ABD Maine Eyaleti Temsilciler Meclisi, Hocalı soykırımının 20. yıldönümü dolayısıyla bir karar kabul etti. Maine Eyaleti Senatörü Castin Alfond ve Temsilciler Meclisi'nden Ann Haskell söz konusu kararın kabul edilmesi için girişimlerde bulundular Belge, Amerikan-Azerbaycan Derneği temsilcisi Tarlan Ahmadov'un yürütmüş olduğu çalışmalar sayesinde kabul edildi. (AZERTAC, 2012)

3.3.20.6. New Mexico kararı

28 Ocak 2013 yılında ABD New Mexico Eyaleti Senatosu ve daha sonra Temsilciler Meclisi Hocalı Soykırımı'nın tanınmasına dair kararlar aldılar. New Mexico'lu Senatör Gerald Ortis U Pino'nun verdiği belge oybirliğiyle üst meclisince kabul edildi. Hocalı katliamının 21. yıldönümü hakkındaki belge 26 Şubat 1992 gecesi Ermenistan-Azerbaycan Dağlık Karabağ savaşında birçok kadın, çocuk yaşlılar da dahil olmak üzere 600'den fazla Azerbaycanlı sivil öldürüldüğünü,

1000'den fazla kişinin yaralandığını ve 1.200'den fazla kişinin esir alındığını ifade ediyor. Karar, vatandaşların çoğunun cesetlerinin tanınmaz hale geldiğini, Hocalı'da en korkunç ve barbar savaşının gerçekleştiğini belirtiyor. New Mexico eyaletinin kabul ettiği belge, İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün de dahil olduğu uluslararası insan hakları kuruluşlarının Hocalı'daki cinayetleri belgelemiş olduklarını, ABD ve diğer medya kuruluşlarının korkunç olayla ilgili rapor ettiklerini ve bir dizi hükümetin Hocalı katliamını kınadığını belirtti. Belge, Dağlık Karabağ ve yedi çevre bölge de dahil olmak üzere Azerbaycan topraklarının% 20'sinin Ermeni silahlı kuvvetleri tarafından işgal edilmeye devam ettiğini ve BM Güvenlik Konseyi ile Genel Kurulun işgalini kınayan kararlar aldığını belirtti. Karar, Hocalı katliamının, savaşın korkunç olaylarını ve dünyadaki insanlar arasında daha fazla anlayış, temas ve hoşgörüye ihtiyacın olduğunu hatırlattı. Tüm bunlar ışığında, New Mexico Senatosu 26 Şubat 1992'de meydana gelen Hocalı trajedisinin 21. yıldönümü arifesinde 600'den fazla öldürülen masum insanı anıldığını belirtiyor. Belgenin bir kopyası ABD Kongresi, Dışişleri Bakanlığı ve Azerbaycan'daki ABD Büyükelçiliği'ne gönderildi. (Voice of America, 2013)

3.3.20.7. Arkansas kararı

Arkansas Temsilciler Meclisi, Hocalı soykırımını 8 Şubat 2013 yılında tanıdı. Dağlık Karabağ'da Azerbaycan nüfusunun katledilmesini doğrulayan HR1004 kararı, Kongre üyeleri Jonathan Barnett ve Kerin Hopper tarafından eyalet meclisinin alt meclisine gönderildi. Belgede Dağlık Karabağ çatışması ve 1988'den bu yana Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı yürütmüş olduğu savaştan bahsediliyor. Kanun tasarısı yazarları, Azerbaycan nüfusunun Hocalı'da katledilmesinin “kanlı çatışmalar sırasında en büyük katliam olduğunu; çoğunlukla kadınlar ve çocuklar olmak üzere 613 sivilin öldürüldüğünü” vurguladı. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Hocalı soykırımı hakkındaki görüşüne de yer verildi. Kararda ayrıca Azerbaycan Cumhuriyeti ve ABD'nin güvenilir müttefikler olarak ortak özgürlük, demokrasi ve insan hakları değerlerine bağlı olduğu ve Arkansas Eyaleti ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında güçlü ve karşılıklı olarak yararlı ekonomik ilişkilerin kurulduğu ve gelecekte genişlemeye devam edeceği belirtildi. Bu kararı kabul ederek, Temsilciler Meclisi üyeleri, Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının bu ilişkilerin geliştirilmesine katkısını kabul etmiş ve Azerbaycan ile Arkansas Eyaleti

arasındaki işbirliğinin Devlet İdaresinin çıkarları için en uygun olduğunu vurguladılar. (Azerbaycan Gazetesi, 2013)

3.3.20.8. Mississippi, Oklahoma, Tennesi, Pensilvanya, West Virginia, Connecticut kararları

25 Şubat 2013 tarihinde ise Mississippi Eyaleti'nde Hocalı Soykırımı'na ilişkin kararlar alınmıştır. (Hasanov, 2017, s. 13) 2013 yılında Hocalı olaylarını soykırım olarak tanıyan ABD eyaletleri sayısı daha da arttı. 4 Mart'ta Oklahoma Eyaleti'nde (Azerbaycan Gazetesi, 2013), 18 Mart'ta Pensilvanya Eyaleti Genel Meclisi'nde (Azerbaycan Gazetesi, 2013) ve Tennessee Eyaleti Temsilciler Meclisi'nde (Modern.az, 2013), 3 Nisan'da West Wirginia Eyaleti Temsilciler Meclisi'nde (Azerbaycan Gazetesi, 2013) Hocalı faciasının 21. Yıldönümü dolayısıyla kararlar alındı, 3 Mayıs'ta ise Connecticut Eyaleti Genel Meclisi Hocalı Soykırımı'nı resmen tanıdı. (Azerbaycan Gazetesi, 2013)

3.3.20.9. Florida kararı

2013 yılının Ağustos ayında Florida Temsilciler Meclisi Temsilciler Meclisi üyesi Defnie Kempbel, Hocalı olaylarını soykırım olarak tanıyan bir karar taslağı hazırladı. Belgede Defn Kempbel, Ermenistan'ın Azerbaycan'a saldırması, Azerbaycan halkına karşı etnik temizlik politikası ve Hocalı'da sivillere yönelik katliamdan bahsetti. Karar, Florida Temsilciler Meclisi tarafından oybirliği ile kabul edildi. (AzVision, 2013)

3.3.20.10. İndiana kararı

3 Mart 2014 tarihinde ABD Indiana Eyaleti Senatosu, Hocalı trajedisinin 22. yıldönümü ile ilgili tartışmalar yaptı ve katliamı soykırım olarak tanıyan bir karar aldı. Belgede, 25-26 Şubat 1992 gecesi Ermeni silahlı gruplarının Hocalı'yı işgal ettiği ve birçok kadın ve çocuk da dahil olmak üzere en az 600 masum insanı öldürdüğü belirtildi. BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi'nin işgal altındaki Azerbaycan toprklarının Ermenistan ordusu tarafından boşaltılmasını talep eden kararlarına rağmen, resmi Erivan bu belgeleri henüz yerine getirmedi ve işgal ettiği toprakları boşaltmadı. Kararın bir kopyası ABD Başkanı, Senato, Temsilciler Meclisi, Dışişleri Bakanlığı ve Bakü'deki ABD Büyükelçiliği'ne gönderildi. (Xalq Gazetesi, 2014)

3.3.20.11. Arizona ve Utah kararı

2015 yılının 25 Şubat'ında Arizona Eyaleti Senatosu Hocalı olaylarının soykırım olarak tanınmasına ilişkin karar aldı. Temsilciler Meclisi Teftiş Kurulu Başkanı Don Shuter tarafından okunup oybirliğiyle kabul edilen açıklama, genel kurul oturumuna katılan Los Angeles'taki Azerbaycan Başkonsolosu Nasimi Aghayev'a sunuldu. Meclisin bütün üyeleri, bildiriye Hocalı kurbanlarının anısına saygı olarak ayakta dinlediler. (Day, 2017)

Şekil 8. ABD Utah Eyaleti Valiliği'nin Hocalı Katliamı'nın 23. Yıldönümü Münasebetiyle Yayımladığı Resmi Anma Mektubu (02.03.2015)

Aynı senenin 2 Mart tarihinde Utah Eyaleti Valisi Keri Herbert Hocalı Katliamı'nın tanınmasına dair belgeyi imzaladı. Vali, Los Angeles'taki Azerbaycan

Başkonsolosu Nasimi Ağaev'e yazdığı mektupta Hocalı trajedisinin 23. yıldönümü ile bağlantılı olarak çocuklar ve kadınlar dahil olmak üzere 600'den fazla kişinin öldürüldüğünü ve Utah halkı adına dünyada ve Utah'ta yaşayan bütün Azerbaycanlılara başsağlığı verdiğini kaydetti. (TREND, 2015)

3.3.20.12. Nebraska kararı

10 Şubat 2016 tarihinde Nebraska eyaletinin valisi Pit Rickets, 26 Şubat'ı "Hocalı'yı anma günü" ilan eden ve devlet sakinlerini bu günü anmaya çağıran bir beyanname imzaladı. Los Angeles'taki Azerbaycan Başkonsolosluluğu'na gönderilen belge Hocalı katliamını korkunç bir trajedi olarak kınıyor. Bu beyanname, Nebraska'da Hocalı soykırımı ile ilgili ilk belgedir. Beyanname, Nebraska Dışişleri Bakanı John Gale tarafından da imzalandı. (Azerbaycan Gazetesi, 2016)

3.3.20.13. Hawaii kararı

*Special Message from Governor David Y. Ige
In Recognition of*

The Khojaly Memorial

February 26, 2016

On behalf of the people of Hawai'i, I wish to express my deepest sympathies for the pain, suffering and loss of life that transpired 24 years ago. As you gather to commemorate the tragedy that occurred in Khojaly, it is important to remember those who have suffered from senseless violence.

The Khojaly massacre took place on February 25 - 26, 1992, resulting in the deaths of more than 600 civilians. We honor the lives that were lost in this tragedy as we strive to ensure that similar acts of violence never happen again.

I commend those who have dedicated their time and efforts in organizing this event. May we never again see such a tragic event occur in the pages of history.

Sincerely,

DAVID Y. IGE
Governor, State of Hawai'i

Şekil 9. ABD Hawaii Eyaleti Valisi David Y. Ige'nin Hocalı Katliamı'nı Anma Mesajı (26.02.2016)

15 Şubat 2016 tarihinde ABD Hawaii Valisi David Ige, Hocalı soykırımının 24. yıldönümü vesilesiyle trajedinin tanınması için özel bir beyanname imzaladı. Los Angeles'taki Azerbaycan Başkonsolosluğu'na gönderilen beyannamede vali, Hawaii sakinleri adına Hocalı trajedisine duyduğu üzüntüyü dile getirdi ve acımasız zulüm kurbanlarını anmanın önemini vurguladı. Belgede, 25-26 Şubat 1992 gecesi gerçekleşen Hocalı katliamında 600'den fazla sivilin öldürüldüğü not edildi. Benzer krizlerin tekrar yaşanmaması için Hocalı kurbanlarının hatırlanmasının önemi vurgulandı. Belgenin sonunda Vali D. İge, tarihin böyle bir trajediye tanıklık etmemesini diliyor. (REPORT, 2016)

3.3.20.14. Montana kararı

17 Şubat 2016 tarihinde ABD'nin Montana Eyaletinin valisi Steve Bullock, Hocalı katliamının yıldönümü dolayısıyla resmi beyanat imzaladı ve Montana sakinlerini 26 Şubat'ı Hocalı'yı Anma Günü olarak anmaya çağırdı. Los Angeles'taki Azerbaycan Başkonsolosluğu'na gönderilen beyannamede Hocalı katliamı savaşın dehşetlerinden biri olarak kınandı. Bullock'un imzaladığı belgede "Biz Montana halkı olarak, bu günleri hatırlamak ve anmak adına eyaletimizde yaşayan Azerbaycanlı bacı ve kardeşlerimize katılıyor ve böylece silahlı çatışmalar sonucunda ortaya çıkan şiddetin üstesinden gelmek için çabalarımızı sürdürmeye devam edeceğiz " cümleleri kaydedildi. Belgenin sonunda 26 Şubat 2016 tarihinin Montana'da "Hocalı Anma Günü" olarak ilan edildiği vurgulandı. (TREND, 2016)

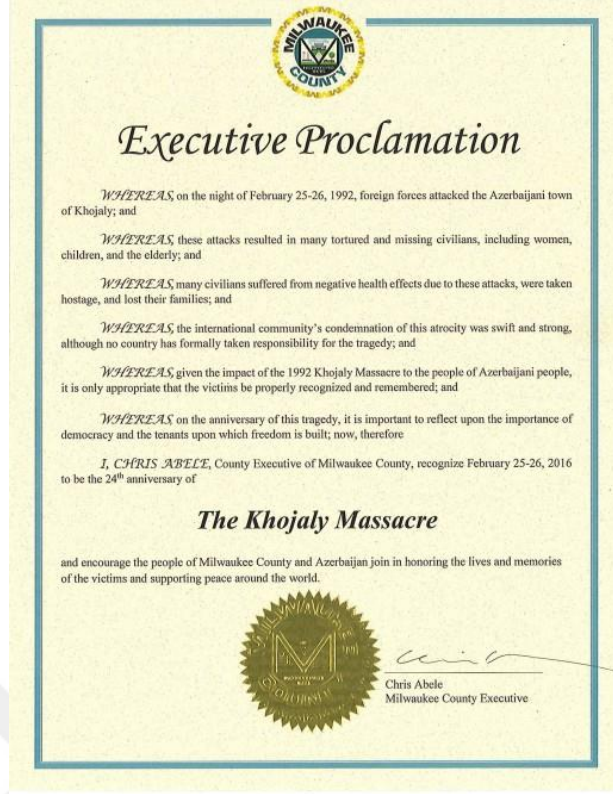
Şekil 10. ABD Idaho Eyaleti Valisi C.L. "Butch" Otter Tarafından Yayımlanan Hocalı Anma Günü Proklamasyonu (26.02.2016)

3.3.20.15. Idaho kararı

25 Şubat 2016 tarihinde ABD Idaho eyaleti valise C.L. Butch Otter özel beyanname imzaladı ve 26 şubat tarihini Idaho'da "Hocalı Katliamı Anma Günü" olarak ilan etti. İmzalanan beyannamede, Hocalı katliamı dehşetli facia olarak kınanıyor. Beyanname, Idaho eyaleti sekreteri Lawrence Denny tarafından da imzalandı. (Consulate General of the Republic of Azerbaijan in Los Angeles, 2016)

3.3.20.16. Wisconsin (Milwaukee) kararı

27 Şubat 2016 tarihinde Wisconsin'deki Milwaukee bölgesinin yürütme organının başkanı Chris Abel, Hocalı trajedisinin 24. yıldönümünde bir bildiri ilan etti. Belge, Ermeni silahlı kuvvetlerinin 25-26 Şubat 1992 tarihlerinde Azerbaycan sivillerini öldürdüğünü ve Ermeni silahlı grupların saldırıları sonucu alınan sivillere ve rehinelere işkence yaptığını söylüyor.

Şekil 11. ABD Milwaukee Bölgesi Yönetimi'nin Hocalı Katliamı'nın 24. Yıldönümünü Tanıma Proklamasyonu (2016)

Belge ayrıca, uluslararası toplumun Hocalı trajedisine derhal tepki göstermesine rağmen, yapılanlardan hiçbir ülkenin sorumlu olmadığını belirtti. Bildiride Hocalı katliamının Azerbaycan halkının tarihi hafızasında özel bir yere sahip olduğu ve bu suçun mağdurlarının anısına saygı gösterilmesi gerektiği kaydedildi. (AZERTAC, 2016)

3.3.20.17. Minnesota kararı

3 Nisan 2016 tarihinde ABD'nin Minnesota Eyaleti Temsilciler Meclisi, Hocalı soykırımının 24. yıldönümü ile ilgili karar kabul etti. Kararda Hocalı soykırımının, Ermeni silahlı kuvvetleri tarafından Azerbaycan'a yönelik Ermeni saldırganlığı ve etnik temizliği ile gerçekleştirildiği belirtiliyor. Kararda işgal altındaki bölgeyi terk etmeye çalışan siviller katliama maruz kaldığı ve 106 kadın, 83 çocuk ve 70 yaşlı dahil olmak üzere 613 kişinin hayatını kaybettiği belirtildi. Belgede bazı uzmanların Hocalı'yı "Srebrenica" olarak adlandırdığı ve BM Güvenlik Konseyi 822, 853, 874 ve 844 sayılı kararlarına dayanarak Ermeni silahlı kuvvetlerinin Azerbaycan topraklarından derhal ve koşulsuz olarak çekilmesinin gerektiği ifade edildi. Kararda, Minnesota Temsilciler Meclisi Temsilciler

Meclisi'nin, 26 Şubat 2016 tarihini Hocalı katliamı mağdurlarını anma Günü olarak belirlediği kaydedildi. Karar, Temsilciler Meclisi üyesi Paul Rosental, Kurallar ve İdare Kurulu Başkanı Joyce Peppin ve Temsilciler Meclisi Başkanı Kurt Daud tarafından imzalandı. Karar, ABD Azerbaycan Ağı'nın Amerikan halkını Hocalı'da işlenen askeri suçlar hakkında bilgilendirmek için düzenlediği yıllık kampanya çerçevesinde kabul edildi. (AZERTAC, 2016)

3.3.20.18. Nevada kararı

25 Şubat 2017 tarihinde ABD'nin Nevada eyaleti Valisi Bryan Sandoval, Hocalı trajedisi hakkında belge imzaladı. Los Angeles'taki Azerbaycan Başkonsolosluğu'na gönderilen belgede Hocalı trajedisi mağdurlarının, bu korkunç olayın ağır sonuçlarını göz önüne alarak, dünya halkları arasında karşılıklı anlayış, diyalog ve hoşgörünün önemini vurgulayan Nevada Devleti tarafından anıldığı bildirildi. (Xalq Gazetesi, 2017)

3.3.20.19. 21 yılında Kabul edilen kararlar

Minnesota Valisi Tim Walz, 26 Şubat Azerbaycan Günü'nü ilan eden bir bildiri imzaladı. Böyle bir bildirinin imzalanması, Minnesota Azerbaycan Derneği Başkanı Gunel Rallis tarafından başlatıldı.

Açıklamada, Minnesota'da yaşayan Azerbaycanlıların ana dillerini, zengin milli ve kültürel değer ve geleneklerini koruyarak ve tanıtarak yerel kültüre katkıda bulundukları belirtildi. Açıklama, Minnesota'da yaşayan Azerbaycanlıların ülkemiz hakkındaki gerçeği yaymadaki başarısı olarak değerlendirilebilir.

Minnesota Temsilciler Meclisi 2016 yılında Hocalı soykırımının 24. yıldönümüne ilişkin bir karar almıştı (Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi, 2021).

Boston belediye başkanı 26 Şubat'ı Hocalı soykırımını anma günü ilan etti.

Belediye başkanı tarafından 26 Şubat'ta imzalanan açıklamada Amerikan Azerbaycanlıları, Azerbaycan halkı ve dünyanın dört bir yanındaki Azerbaycanlı dostlar, İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün "1990'ların en büyük katliamı" dediği Hocalı soykırımının 29. yıldönümünü anacak. " Eski SSCB'nin 366.Motorlu Tüfek Alayı'nın desteğiyle Ermeni silahlı kuvvetlerinin 25 ve 26 Şubat 1992'de kuşatma

altındaki Hocalı şehrini işgal ederek 83'ü çocuk 70'i yaşlı, 106'sı kadın olmak üzere 613 sivil öldürdüğü kaydedildi. Sekiz aile tamamen yok edildi, 25 çocuk her iki ebeveynini de kaybetti, 130 çocuk ebeveynlerinden birini kaybetti, 76'sı çocuk 487 kişi yaralandı, 1.275 sivil rehin alındı ve 150 kişi de kayboldu.

Hocalı soykırımı, savaş sırasında verilebilecek korkunç zararların acı bir hatırlatıcısıdır ve dünya halkları arasında daha fazla anlayış, iletişim ve hoşgörü ihtiyacını gösterir. Bunu akılda tutarak, Boston, Massachusetts belediye başkanı Martin J. Walsh, 26 Şubat 2021'i Hocalı trajedisinin anma günü ilan etti.

Açıklama, New England Azerbaijan Merkezi başkanı Rosa Prince'in girişimiyle Boston'da yapıldı. Hocalı soykırımının 29. yıldönümünün arifesinde, Minnesota valisi, Florida'daki Aventura ve Holondale Beach belediye başkanları, Maine'deki Portland belediye başkanı ve Illinois, Skokie belediye başkanı da benzer açıklamalar yaptı. (Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi, 2021)

Florida'nın Sunny Ayles Beach belediye başkanı George Scoll, Hocalı'nın 29. yıldönümü münasebetiyle 26 Şubat 2021'de Hocalı soykırımı kurbanları için Anma Günü ilan eden bir bildirge imzaladı.

Belediye başkanı tarafından imzalanan açıklamada, Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesinde 1988 yılında çatışmanın başladığını, aralarında Ermenistan silahlı kuvvetlerinin saldırıları sonucunda aralarında kadınlar, çocukların ve yaşlıların da bulunduğu 600'den fazla sivilin öldürüldüğü belirtiliyor. 25-26 Şubat 1992 gecesi Hocalı verildi.

Açıklamada, Hocalı soykırımının savaş sırasında verilebilecek korkunç zararın acı bir hatırlatıcısı olduğu ve dünya halkları arasında daha fazla iletişim ve hoşgörü ihtiyacını ortaya koyduğu belirtiliyor. Tüm bunları dikkate alan Belediye Başkanı George Scoll, 26 Şubat 2021'i Hocalı trajedisini Anma Günü olarak ilan etti. Bildiri, Florida'da yaşayan yurttaşlarımız ve Florida-Azerbaycan topluluğu başkanı Esmira Bayramova'nın inisiyatifiyle kabul edildi.

Hocalı soykırımının 29. yıldönümü arifesinde, Minnesota valisi, Aventura ve Holondale Beach, Florida belediye başkanları, Portland, Maine belediye başkanı, Skokie, Illinois belediye başkanı ve Boston, Massachusetts belediye başkanı da açıklamalarda bulundu. (Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi, 2021)

ABD'nin Illinois eyaletinde Hocalı katliamı ile ilgili bir bildiri imzalandı

Illinois, Skoki Belediye Başkanı George Van Duse tarafından imzalanan bildirge, Azerbaycan Ortabatı Merkezi üyelerine ve Illinois'deki Azerbaycan topluluğuna yöneliktir. Açıklamada, Ermenistan'ın 1988'de Azerbaycan'a yönelik askeri saldırısı ve Azerbaycan halkına yönelik etnik temizlik politikası sonucunda, eski Sovyet ordusunun 366. motorlu piyade alayının yardımıyla Ermenistan silahlı kuvvetlerinin Şubat gecesini Hocalı'yı katlettiği belirtiliyor. 25-26, 1992. ve şehri terk etmeye çalışan siviller katledildi. Ermeni askerler, Hocalı'da 106 kadın, 63 çocuk ve 70 yaşlı olmak üzere 613 kişiyi öldürdü. Pek çok uzman Hocalı trajedisine "Azerbaycan'ın Srebrenita'sı" adını veriyor.

Belge, Ermenistan kuvvetlerinin işgal altındaki Azerbaycan topraklarından derhal ve koşulsuz çekilmesini, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü, BM Genel Kurulu, Avrupa Parlamentosu, AKPM'yi talep eden BM Güvenlik Konseyi Kararları 822, 853, 874 ve 884'ü 1993 yılında kabul etti. AGİT ve ABD Dışişleri Bakanlığı ve Beyaz Saray'ın da desteği not edildi.

Bildiri, Azerbaycan Ortabatı Merkezi başkanı Farid Mammadov ve Illinois'deki Azerbaycan topluluğu tarafından başlatıldı. Böylece, Hocalı soykırımının 29. yıldönümü arifesinde Amerika Birleşik Devletleri'nde kabul edilen beyan sayısı dörde ulaştı. Benzer açıklamalar, 12 Şubat 2021'de Minnesota Valisi ve Aventura, Florida Belediye Başkanı ve 17 Şubat 2021'de Portland, Maine Belediye Başkanı tarafından yapıldı. (Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi, 2021)

Hollande Beach belediye başkanı Hocalı soykırımı hakkında bir bildirge imzaladı

Florida Belediye Başkanı Joy F. Cooper, Hocalı soykırımı konusunda bir bildirge imzaladı. Bildiriye göre, Hocalı soykırımının kurbanları soykırımın 29. yıldönümünde anılacak.

Böyle bir beyannamenin kabulü, Florida'da yaşayan yurttaşlarımızın ve diaspora kuruluşlarının, Florida Azerbaycan-Amerikan Kültür Derneği'nin ve Florida'daki Azerbaycan topluluğunun çabaları sayesinde mümkün olmuştur.

Hocalı soykırımının 29. yıldönümü arifesinde, Minnesota valisi ve Aventura, Florida belediye başkanı, Portland, Maine belediye başkanı ve Skokie, Illinois belediye başkanı tarafından benzer açıklamalar yapıldı.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Hocalı soykırımını tanıyan devletlerin sayısındaki artış, Azerbaycan diasporasının bir başarısıdır. (Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi, 2021)

Bir başka ABD eyaleti de Hocalı soykırımı ile ilgili açıklama yaptı

ABD, Maine, Portland Belediye Başkanı Kathleen M. Snyder, 26 Şubat 2021'de Hocalı katliamının kurbanlarını anmak için bir bildiri imzaladı.

Açıklamada, Hocalı soykırımının 29. yıldönümü, öldürülen Azerbaycanlıların sayısı ve trajedinin insanlığa yönelik en büyük katliamlardan biri olduğu belirtildi. Hocalı katliamının dünyada insanlığa karşı işlenen suçlardan biri olduğu kaydedildi.

Açıklamanın, Maine Azerbaycan Derneği başkanı Tarlan Ahmadow'un girişimiyle imzalandığı belirtilmelidir.

12 Şubat 2021'de Minnesota Eyaleti Valisi ve Florida'daki Aventura Belediye Başkanı benzer açıklamalar yaptı. Böyle bir açıklamanın Maine eyaletinde kabul edilmesi, Hocalı soykırımının bir sonraki yıldönümünün arifesinde Amerikalı Azerbaycanlıların büyük bir başarısı olarak kabul edilebilir. (Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi, 2021)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın yöntemi olarak literatür taraması ve nitel araştırmalarda veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır” (Yıldırım ve Şimşek, 2004, s.153). Bu çalışmada Hocalı ile ilgili haberler, resmi belgeler, uluslararası kurum açıklamaları, toplantı kararları ve Azerbaycan lobicilik çalışmaları kapsamındaki kampanya çalışmalarının belgeleri incelenerek çalışmanın amacı çerçevesinde analiz edilmiştir.

SONUÇ

Günümüzde kendini dünyaya doğru şekilde anlatmak ve destek almak açısından iletişim çok büyük önem teşkil etmektedir. Lobcilik, halkla ilişkilerin etkinliği olarak kanunlar ve yasaların kabul edilmesi sürecini ciddi oranda etkileme gücüne sahip araçtır.

Bu çalışmada lobciliğin kavramsal çerçevesi ve geçtiği tarihsel süreçler, lobcilerin taşıması gereken nitelikler, yöntem ve teknikler açıklanmakta ve dünyada Azerbaycan lobciliğinin gelişimi, hangi boyutlara ulaştığı ve neler elde ettiği gösterilmektedir.

Lobicilik, bir devlet ve insanlar için diplomasi ve dış politika kadar önemlidir. Bazen lobi grupları siyasetin ve gücün yapamadığını yapabilir. Özellikle 21. yüzyılda bu silaha sahip olanlar ve onu başarıyla kullananlar hedeflerine kolaylıkla ulaşabilirler. Ancak, bu faaliyetler rekabetsiz değildir. Rekabet aynı zamanda çıkar gruplarının yeni yollar ve yeni ilişkiler aramasına ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesine neden olur.

Azerbaycan, tarihsel olarak farklı kültürlerin kesişme noktasında yer aldığı için her zaman birçok gücün çıkarlarının hefeğinde olmuştur. Orta Çağ'da başlayan göç, Azerbaycanlıların dünyanın birçok yerinde dağılmasına yol açtı. Bu süreç 20. yüzyıla kadar görece yavaş olsa da, 20. yüzyıldan sonra önemli ölçüde hızlandı.

20. yüzyılın başlarında Türk ve Müslüman dünyasının ilk cumhuriyeti olan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurulması, bölgeye ilginin artmasına ve dış destek ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Her şeyden önce Cumhuriyetin dünya tarafından tanınması ve hukuken yaşaması çok emek gerektirdi. Bir grup aydın, sınırları henüz belli olmayan ve savaş halinde olan yeni devleti küresel ölçekte tanımak için çok sayıda toplantı ve ziyaret gerçekleştirdi. Elbette yurtdışında yaşayan Azerbaycanlıların sayısının azlığı ve diasporanın yokluğu bu cumhuriyetin tanınmasında olumsuz bir faktördü. Ancak Azerbaycan Cumhuriyeti lobi çalışmaları sonucunda tanındı.

Pek çok faktör ve o dönemin jeopolitik durumu yeni Cumhuriyet'in işgaline yol açtı.

Fakat o dönemde ülkenin tanınması gerçeği, gerçek aydınların ve diplomatların varlığının bir göstergesiydi.

Azerbaycan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsız bir devlet olmasına rağmen, diaspora ve lobi için sistematik bir politika ve stratejiye sahip değildi. Ülke içindeki süreçler yurtdışındaki propagandayı engelledi. Savaş, bölücü güçlerin yükselişi ve derin ekonomik kriz sonucunda binlerce Azerbaycanlı yurt dışına yerleşmek zorunda kaldı. Aslında onlar yeni diasporanın ve lobi hareketinin gelecekteki öncü güçleriydiler.

Ermenistan ile savaş sadece bölgede değil, tüm dünyada yapıldı. Ermenilerin onlarca yıldır farklı ülkelerde yaşamaları ve köklü bir lobiye sahip olmaları Azerbaycan'ın bilgi ve propaganda savaşında yenilmesine yol açmıştır.

Azerbaycan'ın dünya ile imzaladığı petrol anlaşmaları, ülkenin ekonomik olarak canlanmasına ve dünyada bir petrol ülkesi olarak tanınmasına yol açmıştır.

Azerbaycan devletinin ekonomik olarak güçlenmesi, birçok alanın gelişmesine ivme kazandırdı. Bu alanlardan biri de diaspora ve lobiciliktir. Yurtdışında yaşayan Azerbaycanlı topluluklarla ilk resmi temaslar kuruldu. Bu temaslar sonucunda çok sayıda kitlesel etkinlik ve toplantı yapıldı ve Azerbaycan diasporası için ayrı bir Devlet Komitesi kuruldu. Tüm bu adımlar, yurtdışında yaşayan Azerbaycanlıların aralarında iletişimin sağlanması ve tanınması açısından olumlu olarak değerlendirilebilir.

Azerbaycan diaspora kuruluşlarının dünyadaki faaliyetleri sonucunda ülkenin adı, tarihi ve kültürü daha iyi tanınmaya ve yabancıların ilgisini çekmeye başlamıştır.

Azerbaycan'ın tarihine ve kültürüne adanmış etkinlikler, konserler, yıldönümleri, sergiler, konuşmalar, mitingler en sık kullanılan yöntemler arasındadır. Faaliyetler hem işadamları hem de devlet tarafından finanse edilmektedir. Ancak diaspora faaliyetleri lobi faaliyetleri ile aynı şey değildir.

Çalışmada da görüldüğü gibi dünyada Azerbaycan aleyhine alınan kararlar bağımsız lobi kuruluşlarının baskısı altında alınmıştır. Bu kararların Azerbaycan'ın en zor ve çalkantılı tarihi dönemine denk gelmesi, ülkenin siyasi olarak zayıflamasına neden olmuştur.

Hocalı soykırımının analizinden bilinen önemli gerçeklerden biri, alınan kararların çoğunun diplomatik misyonlar ve temsilcilerinin girişimleri sayesinde mümkün olmuştur.

Azerbaycan topluluklarının az olduğu veya hiç olmadığı ülkelerde bu durumun olması anlaşılabilir bir durumdur. Ancak Azerbaycanlıların toplu olarak yaşadığı ülke ve şehirlerde diaspora kuruluşlarının ve iş adamlarının lobi faaliyetlerinde pasif olmaları veya sadece kültürel etkinliklerle yetinmeleri olumsuz bir durumdur.

Azerbaycan Diaspora İşleri Devlet Komitesi'nin yıllar içinde diaspora yapılarını koordine etme çabalarına rağmen, bazı diaspora örgütlerinin bazı şehirlerde faaliyet göstermesi ve aralarında çatışmaların çıkması hala normaldir. Bu durum diaspora ve lobi faaliyetlerini daha da zayıflatmaktadır.

Çalışma, Hocalı soykırımı ile bağlantılı olarak alınan tüm kararları içermekte ve bu kararların etkisini göstermektedir. Hocalı'da Adalet Kampanyası kapsamında dünyanın dört bir yanında yürütülen çalışmalar meyvesini verdi. Ancak Ermeni lobisinin sözde Ermeni soykırımının tanınmasına yönelik faaliyetleri ile elde edilen sonuçları karşılaştırdığımızda, Azerbaycan lobisinin çok geride olduğunu görüyoruz. Elbette bunun nesnel nedenleri var.

Birincisi, Ermeni diasporası daha geniş coğrafyalarda ve daha büyük sayılarda bulunmaktadır, ikincisi, Ermeni diasporası Azerbaycan diasporasından çok daha eskidir ve üçüncüsü, Ermeni örgütleri ve iş adamları sayesinde lobi faaliyetleri devletten ve diplomatik misyonlardan oldukça bağımsızdır.

Tarihsel olarak, Hocalı soykırımı daha yakın zamanda gerçekleşti ve bu olayın fotoğraf ve video kanıtlarının yanı sıra dünya kuruluşlarından gelen raporlar da var. Sözde Ermeni soykırımı, yüz yıl önce gerçekleştiği iddia edilen ve net bir kanıt olmayan ancak dünya kamuoyunun daha iyi tanıdığı bir vakadır.

Azerbaycan'ın daha başarılı lobicilik faaliyetleri yürütebilmesi için öncelikle lobi ve diaspora politikasını oluşturmalıdır. Lobicilik faaliyetleri ile diaspora faaliyetleri ayırt edilmelidir. Dernek ve vakıflar bir diaspora aracından ziyade hem de lobicilik aracı fonksiyonlarını yerine getirmelidir.

Somut sonuçların elde edilmesi için yapılan çalışmaların hitap ettiği doğru kitle seçilmeli, doğru hedefler oluşturulmalıdır. Ülke içinde önem taşıyan

etkinliklerin hedefi yurttaşlar olabilir, fakat ülkenin tanıtımı ve ülke yararına kararların kabul edilmesi açısından hedef kitle olarak yerli insanlar, partiler, kuruluşlar, kanaat önderleri olmalıdır.

Azerbaycan diaspora teşkilatları arasında koordinasyon sağlanmalı ve ortak şekilde hareket edilmelidir. Bu açıdan Azerbaycan Diaspora İşleri Devlet Komitesi'nin görevi yurtdışında bulunan ve Azerbaycan adına çalışmalar yapan tüm kuruluşları ve şahısları bir araya getirmek ve hedefler doğrultusunda faaliyetlere teşvik etmek, maddi ve manevi destek olmaktır.

Azerbaycan'ın dünyadaki imajı, Karabağ savaşlarındaki haklı konumu, Hocalı faciası ve diğer katliamların tanınması temel hedefler olmalıdır. Bu hedeflere ulaşmak için stratejiler oluşturulmalı ve sivil toplum kuruluşlarının katılımı sağlanmalıdır.

Lobicilik Azerbaycan için yeni bir kavram olsa da, kısa dönem içerisinde elde edilen başarılar elde edilen sonuçların daha büyük olabileceği umudunu vermektedir. Lobicilik ülkenin doğru şekilde tanınması ve dünyadaki konumunun güçlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Çalışmada gösterdiğimiz eksikler aradan kaldırılır ve düzgün diaspora ve lobicilik politikası uygulanırsa Azerbaycan lobisi dünya çapında hak ettiği yeri alır ve ülke yararına ciddi sonuçlar kazanılabilir.

KAYNAKÇA

- 1news.Az. (2015, Şubat 15). Я сделаю все возможное, чтобы память о трагедии в Ходжалы была сохранена - Государственный представитель Штата Массачусетс. Bu 1NEWS.AZ: <https://1news.az/news/20110215023705445-YA-sdelayu-vse-vozmozhnoe-chtoby-pamyat-o-tragedii-v-KHodzhal-y-byla-sokhranena-Gosudarstvennyi-predstavitel-SHtata-Massachusetts> mənbədən tapılıb
- (2018, Mayıs 27). Halk Gazetesi, s. 6.
- (2021). Bu Azərbaycanlı Konqress Rusiyası: <http://vakrf.ru/> mənbədən tapılıb
525. Gazete. (2013, Haziran 14). Peru Parlamentindən mühüm qərar. 525. Gazete gazetesi, s. 1.
- Abdullayev, A. (2019, 09 15). Azərbaycan'ın dünyadakı lobçilik fəaliyyətləri. (R. Mustafazadə, Müsahibə götürən)
- Açıkgöz, M. (2003). İletişim Felsefesine Giriş. İstanbul: Birey Yayınları.
- Aliyev, Z. (2001). Beynəlxalq münasibətlərdə diasporanın rolu. Bakı: “DİASPOR VƏ LOBBİ” ELMİ ARAŞDIRMALAR MƏRKƏZİ.
- Antaramian, C. (2013). El cabildeo de la embajada de Azerbaiyan en Mexico. Revista de Historia Internacional, Mexico, CIDE, Año XIV, numero 55, 231-252.
- APA. (2010, Şubat 1). İslam Konfransı Təşkilatının Parlament Birliyi Xocalı faciəsini insanlığa qarşı cinayət kimi tanıyıb - FOTOSESSİYA. Bu APA: https://apa.az/az/xeber/xarici_siyaset/-176307 mənbədən tapılıb
- Arı, T. (2009). Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika. İstanbul: Marmara Kitap Merkezi.
- Art-A-Tsolum. (2018, Ağustos 7). The Armenian Community of Mexico. Bu Art-A-Tsolum: <https://allinnet.info/world/the-armenian-community-of-mexico/> mənbədən tapılıb

Asna, P. D. (2006). Halkla İlişkiler Kuramda ve Uygulamada. İstanbul: POZİTİF YAYINLARI.

Avcıoğlu, D. (2002). Milli Kurtuluş Tarihi, Cilt 3. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Aybay, R. (1961). Baskı Grupları. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 271-285.

Azerbaycan Bosna-Hersek Diplomatik Temsilciliği. (2012, Şubat 24). Bosniya və Herseqovinada Xocalı faciəsinə həsr olunmuş abidə qoyulub. Bu Azərbaycan Bosna-Hersek Diplomatik Temsilciliği: <http://sarajevo.mfa.gov.az/az/news/4/3044> mənbədən tapılıb

Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi. (2021, Şubat 18). ABŞ-ın daha bir ştatında Xocalı soyqırımı barədə bəyanat qəbul edilib. Bu Azərbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi: <http://diaspor.gov.az/x2395.php> mənbədən tapılıb

Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi. (2021, Şubat 18). ABŞ-ın İllinoys ştatında Xocalı qətləmi ilə bağlı bəyannamə imzalanıb. Bu Azərbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi: <http://diaspor.gov.az/x2396.php> mənbədən tapılıb

Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi. (2021, 02 13). ABŞ-ın Minnesota ştatının qubernatoru fevralın 26-nı Azərbaycan günü elan edib. Bu Azərbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi: <http://diaspor.gov.az/x2387.php> mənbədən tapılıb

Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi. (2021, Şubat 26). ABŞ-ın Sanni Ayles Biç şəhərində 26 fevral tarixi Xocalının anım günü elan edilib. Bu Azərbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi: <http://diaspor.gov.az/x2461.php> mənbədən tapılıb

Azerbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi. (2021, Şubat 25). Boston şəhər meri 26 fevral tarixini Xocalı soyqırımının anım günü elan edib. Bu Azərbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi: <http://diaspor.gov.az/x2451.php> mənbədən tapılıb

- Azərbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi. (2021, Şubat 19). Hollondəyl Biç şəhər meri Xocalı soyqırımını ilə bağlı bəyannamə imzalayıb. Bu Azərbaycan Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi: <http://diaspor.gov.az/xeberler2020/x2402.php> mənbədən tapılıb
- Azərbaycan Gazetesi. (2012, Kasım 21). İslam Əməkdaşlıq Təşkilatından Xocalı qərarı. Azərbaycan Gazetesi, s. 9.
- Azərbaycan Gazetesi. (2013, Nisan 5). Amerikanın daha bir ştatı Xocalı Soyqırımını tanıdır. Azərbaycan Gazetesi, s. 1.
- Azərbaycan Gazetesi. (2013, Şubat 12). Azərbaycan və Arkanzas Ştatı arasında əməkdaşlıq. Azərbaycan Gazetesi, s. 6.
- Azərbaycan Gazetesi. (2013, Şubat 20). Connecticut Eyaleti Hocalı'yı tanıdı. Bu <https://www.azerbaijan-news.az/> mənbədən tapılıb
- Azərbaycan Gazetesi. (2013, Şubat 20). Çexiyadan Xocalı qərarı. Azərbaycan Gazetesi, s. 2.
- Azərbaycan Gazetesi. (2013, Aralık 13). İslam Əməkdaşlıq Təşkilatından Xocalıya hüquqi qiymət verildi. Azərbaycan Gazetesi, s. 7.
- Azərbaycan Gazetesi. (2013, Mart 6). Oklaxoma ştatından Xocalı qərarı. Azərbaycan Gazetesi, s. 1.
- Azərbaycan Gazetesi. (2013, Mart 28). Pensilvaniya ştatı Xocalı Soyqırımını tanıdı. Azərbaycan Gazetesi, s. 5.
- Azərbaycan Gazetesi. (2016, Şubat 10). Nebraska eyaleti, 26 Şubat'ı "Hocalı'yı anma günü" ilan etti. Bu Azərbaycan Gazetesi: <http://www.azerbaijan-news.az/view-90030> mənbədən tapılıb
- Azərbaycan Halk Cumhuriyeti Ansiklopedisi I cilt. (2004). Bakü: Lider.
- Azərbaycan Paris Büyükelçiliği. (2018, Şubat 26). Avrupa Parlamentosu'ndan Hocalı kararı. Bu Azərbaycan Paris Büyükelçiliği Resmi Sitesi: <https://paris.mfa.gov.az/az/news/4/3965> mənbədən tapılıb
- AzerNews. (2018, Şubat 26). European Parliament members adopt statement on Khojaly genocide. Bu AzerNews: <https://www.azernews.az/karabakh/127845.html> mənbədən tapılıb

Azertac. (2009, Aralık 9). В Колумбийском Городе Картахена Проведены Очередные Акции Международной Кампании «Справедливость К Ходжалы». Bu Azertac Haber Ajansı: https://Azertag.Az/Ru/Xeber/V_Kolumbiiskom_Gorode_Kartaxena_Provedeny_Ocherednye_Akcii_Mezhdunarodnoi_Kampanii_Spravedlivost_K_Xodzhaly-714985 Mənbədən Tapılıb

Azertac. (2010, Haziran 1). Arxangelskdəki Azərbaycan Diasporunun Üzvləri Rusiyanın Hakim “Edinaya Rossiya” Partiyasının İlk Təşkilatını Yaratmışlar. Bu Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi: https://Azertag.Az/Xeber/Arxangelskdaki_Azərbaycan_Diasporunun_Uzvlari_Rusiyanin_Hakim_Edinaya_Rossiya_Partiyasinin_Ilk_Taskilatini_Yaratmislar-481235 mənbədən tapılıb

Azertac. (2012, Mart 23). ABŞ-ın Men ştatının Nümayəndələr Palatası Xocalı soyqırımı haqqında qətnamə qəbul etmişdir. Bu AZERTAC: https://azertag.az/xeber/ABS_in_Men_statinin_Numayendeler_Palatasi_Xocali_soyqirimi_haqqinda_qetname_qebul_etmisdir-11110 mənbədən tapılıb

Azertac. (2013, Ağustos 14). Panama's parliament adopts resolution on occupation of Azerbaijan's lands. Bu AZERTAC Haber Ajansı: https://azertag.az/en/xeber/Panama_039s_parliament_adopts_resolution_on_occupation_of_Azerbaijans_lands-82921 mənbədən tapılıb

Azertac. (2016, Nisan 05). ABŞ-ın Minnesota ştatı Xocalı soyqırımını tanıyıb. Bu AZERTAC: https://azertag.az/xeber/ABS_in_Minnesota_statı_Xocalı_soyqirimi_taniyib-940371 mənbədən tapılıb

Azertac. (2016, Mart 01). Milwaukee County recognizes February 25-26 as anniversary of Khojaly Massacre. Bu AZERTAC: https://azertag.az/en/xeber/Milwaukee_County_recognizes_February_25_26_as_anniversary_of_Khojaly_Massacre-931871 mənbədən tapılıb

- Azertac. (2017, Ocak 31). İÖT Parlament İttifaqı konfransının sessiyasında Azərbaycanla bağlı üç qətnamə qəbul olunub. Bu AZERTAC Haber Ajansı: https://azertag.az/xeber/IAT_Parlament_Ittifaqi_konfransinin_sessiyasinda_Azerbaycanla_bagli_uch_qetname_qebul_olunub-1031348 mənbədən tapılıb
- Azertac. (2017, Şubat 3). Pakistan parlamenti komitəsinin qəbul etdiyi qətnamədə Xocalı soyqırımını pislənilir. Bu AZERTAC Haber Ajansı: https://azertag.az/xeber/Pakistan_parlamenti_komitesinin_qebul_etdiyi_qetnamede_Xocali_soyqirimi_pislenilir-1032206 mənbədən tapılıb
- Azertac. (2018, Ocak 25). Gövhər Baxşəliyeva: İÖT Parlament İttifaqının XIII sessiyasında Ermənistanın Azərbaycana hərbi təcavüzü bir daha pisləndi. Bu AZERTAC Haber Ajansı: <https://azertag.az/xeber/1131354> mənbədən tapılıb
- Aziz, A. (2003). Siyasal İletişim. Ankara: NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK.
- AzVision. (2013 , Ağustos 19). Florida Xocalı soyqırımını tanıdı. Bu AzVision: <https://azvision.az/news/10705/florida-xocali-soyqirimini-tanidi.html> mənbədən tapılıb
- Azvision.az. (2015, Mayıs 29). OIC adopts resolution on Khojaly genocide. Bu Azvision Haber Ajansı: <https://en.azvision.az/news/11476/oic-adopts-resolution-on-khojaly-genocide.html> mənbədən tapılıb
- Azxeber.com. (2011, Haziran 4). Texas ştatı Xocalı soyqırımını tanıdı. Bu Azxeber.com: <https://azxeber.com/az/texas-351tat305-xocal305-soyq305r305m305n305-tan305d305> mənbədən tapılıb
- Babanlı, Y. (2013). Влияние восстановления государственной независимости Азербайджанской Республики на формирование и развитие диаспор . Гілея: науковий вісник №42, 124-126 .

- Babanlı, Y. (2016). Azərbaycan Respublikasının xarici siyasəti və diaspor fəaliyyəti: 1991-2011. Bakü: Elm və təhsil.
- Bayramoğlu, N. (1985). Amerika Birleşik Devletlerinde Lobi Faaliyetleri. Ankara: Dış Politika Enstitüsü.
- Bennedsen, M., & Feldmann, S. E. (2002). Lobbying and Legislative Organization: The Effect of the Vote of Confidence Procedure. Business and Politics, Vol.4, S.2, 187-203.
- Brzezinski, Z. (2006). A Dangerous Exemption. Foreign Policy, 63.
- BUMM. (2019, 09 28). Azərbaycanda Yəhudilik. Bu Bakü Uluslararası Multikulturalizm Merkezi: <http://multikulturalizm.gov.az/post/1136/azerbaycanda-yehudilik.html> mənbədən tapılıb
- C.Babayeva. (2009, Şubat 14). Azərbaycan, Türkiyə və yəhudi diasporu erməni lobbisinin ABŞ-da "soyqırım"ı qəbul etdirmək fəaliyyətinin qarşısını birgə alacaq. Bu TREND Haber Ajansı: <https://az.trend.az/azerbaijan/society/1424561.html> mənbədən tapılıb
- Cabbarlı, N. (2011). Azərbaycan mühacirət nəsrı. Bakü: Elm və təhsil.
- Canöz, K. (2007). Lobcilik / Halkla İlişkiler Uygulaması Olarak. Konya: NÜVE KÜLTÜR MERKEZİ.
- Christensen, K., & Levinson, D. (2003). Encyclopedia of community: from the village to the virtual world. London: SAGE.
- Consulate General of the Republic of Azerbaijan in Los Angeles. (2016, Şubat 25). 26 şubat tarixini Idaho'da "Hocalı Katliamı Anma Günü" olarak ilan edildi. Bu Consulate General of the Republic of Azerbaijan in Los Angeles: <http://losangeles.mfa.gov.az/news/4/3011> mənbədən tapılıb
- Dadaşov, V. (2015, Nisan 23). Azərbaycan diasporu Komidə qondarma “erməni soyqırımı”nın 100 illiyinin keçirilməsinin qarşısını alıb. Bu REPORT: <https://report.az/diaspor/azerbaycan-diasporasinin->

mudaxilesi-ile-qondarma-ermeni-soyqirimin-100-illiyinin-
kecirilmesinin-qa/ mənbədən tapılıb

Dakika, S. (2012, Şubat 02). Pakistan Senatosu, "Hocalı Soyqırımını" Tanıdı.
Bu Son Dakika: <https://www.sondakika.com/haber/haber-pakistan-senatosu-hocali-soyqirimini-tanidi-3325479/> mənbədən tapılıb

Day. (2017, Şubat 24). Arizona Nümayəndələr Palatası Xocalı soyqırımını tanıyan bəyannamə qəbul edib . Bu Day Haber Ajansı: <https://news.day.az/azerinews/872221.html> mənbədən tapılıb

Dincer, M. K. (1999). Lobcılık. İzmir: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Dincer, M. K. (1999). Lobcılık. İstanbul: Alfa Yayınları.

Doğan, N., & Ürek, M. (2011). Lobcılık ve Baskı Grupları. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Dursun, D. (2002). Siyaset Bilimi. İstanbul: Beta Yayınları.

El Peruano. (2015, Ekim 6). Guatemala Kongresi Hocalı Soyqırımını tanıdı. Bu El Peruano: <https://elperuano.pe/noticia-el-genocidio-jodyali-38555.aspx> mənbədən tapılıb

Esin, A. (1996). Avrupa Birliği'nde Lobcılık. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 135-141.

Farnel, F. J. (1994). LE LOBBYING. Stratégies et techniques d'intervention. Paris: Les Editions d'Organisation.

Göze, A. (2000). Siyasal Düşünceler ve Yönetimler. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Gregg, H. S. (2002). Divided They Conquer: The Success of Armenian Ethnic Lobbies in the United States. Inter-University Committee on International Migration, 2002. — C. 5, 6. , 5-35.

Grunig, J. E., & Hunt, T. (1984). Managing Public Relations. Belmont C.A.: Thomson Wadsworth, .

Guatemala Parlamentosu. (2015, Ekim 6). Bu Guatemala Kongresi: <https://www.congreso.gob.gt/wp->

content/plugins/puntos_resolutivos/includes/uploads/docs/002-2015.pdf mənbədən tapılıb

Haberler. (2017, Ocak 30). İt Parlamentolar Birliğı 12. Konferansı. Bu Haberler: <https://www.haberler.com/iit-parlamentolar-birligi-12-konferansi-9212724-haberi/> mənbədən tapılıb

Haberler.com. (2013, Temmuz 11). Ermenistan Parlamentosunda Azərbaycanlıları Savunan Moldovalı Ombudsman Grigoriu Açıqlaması. Bu Haberler: <https://www.haberler.com/ermenistan-parlamentosunda-azerbaycanlilari-4821728-haberi/> mənbədən tapılıb

Hanlı, H. (2006). Küresel Lobicilik: Amerika Birleşik Devletleri – Avrupa Birliğı. Stradigma, 1-5. Bu www.stradigma.com: www.stradigma.com mənbədən tapılıb

Harrigan, J. J. (1996). Politics and the American Future: Dilemmas of Democracy. New York: McGraw-Hill.

Hasanov, A. (2017). Hocalı Soykırımı: Nedenleri, Sonuçları ve Uluslararası Arenada Tanınması. BİLGESAM Analiz/Kafkasya №1373, 10.

Hesenli, C. (2009). Azərbaycan Cumhuriyeti Diplomasi Tarihi. Bakü: Azərbaycan Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı.

Hesenli, C. (2009). Azərbaycan Halk Cumhuriyetinin Dış Siyaseti (1918-1920) (Azərbaycan Cumhuriyetinin Diplomasi Tarihi, I cild). Bakü: Cumhurbşkanlığı İdari İşler Kütübhanesi.

Howe, R., & Trott, S. H. (1978). Washington Kulisleri. İstanbul: Milliyet yayınları.

İHA. (2017, Şubat 24). İskoçya Parlamentosu'ndan 'Hocalı Katliamı' kararı. Bu İhlas Haber Ajansı: <https://www.ihb.com.tr/haber-iskocya-parlamentosundan-hocali-katliami-karari-626870/> mənbədən tapılıb

İmanov, V. (2003). Ali Merdan Topçubaşı: Lider Bir Aydın ve Bağımsız Azərbaycan Cumhuriyeti'nin Temsili. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

- İmanov, V. (2013). Mehmed Emin Resulzade: Ölümsüz Lider. Bakü: İlim ve Tehsin Yayınları.
- İskoçya Parlamentosu. (2017, Şubat 7). Khojaly Massacre. Bu parliament.scot: <https://www.parliament.scot/chamber-and-committees/votes-and-motions/votes-and-motions-search/S5M-03888> mənbədən tapılıb
- Journal of Armenian Studies. (2010). An Enduring Myth: The Origins of the Name "Armenia" in Colombia. Journal of Armenian Studies, 199-200.
- Justice for Khojaly. (2008, Şubat 25). KAMPANIYA HAQQINDA. Bu Justice for Khojaly: <https://justiceforkhojaly.org/az/content/kampaniya-haqqinda> mənbədən tapılıb
- Justice for Khojaly. (2008, Şubat 25). KAMPANIYANIN TƏŞƏBBÜSKARININ MÜRACİƏTİ. Bu Justice for Khojaly: <https://justiceforkhojaly.org/az/content/kampaniyanin-t%C9%99%C5%9F%C9%99bb%C3%BCskarinin-m%C3%BCraci%C9%99ti> mənbədən tapılıb
- Kahramanova, H. (2005). Amerika Birləşmiş Ştatlarında Azərbaycan diasporu. Bakü: Azərbaycan Tarix Enstitüsü.
- Kantarcı, Ş. (2001). Armenian Lobby: The Formation of the Armenian Lobby in the United States and Lobby Activities (English Summary of the Turkish Article). Armenian Studies, Issue 1, March -April - May 2001 .
- Kaymaz, İ. Ş. (2005). Amerikan Devlet Sistemi ve “Türk” İmajı (Barış Harekatı ve Silah Ambargosu Örneği). Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, 105-130.
- Kazancı, M. (2001). Halkla İlişkiler, Kurumsal ve Uygulamaya İlişkin Sorunlar. Ankara: Savaş Yayınları.
- Khalilov, F. (2008). Amerika Birleşik Devletleri'nde Türk lobi çalışmaları. İstanbul: İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kırlar, S. (2012). Yeni Tür Lobcilik Biçimi Kamuoyunun Yüzünü Menfaat Gruplarına Yoğunlaştırılıyor. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 211-221.
- Kodaloğlu, A. (1994). “ABD’de Lobi ve Lobcilik” Avrasya Dosyası. ASAM.
- Kollman, K. (1998). Outside Lobbying: Public Opinion and Interest Group Strategies. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Kucera, J. (2013, Mart 1). Azerbaijan: Baku Presses Campaign for Khojaly Recognition. Bu Eurasianet: <https://eurasianet.org/azerbaijan-baku-presses-campaign-for-khojaly-recognition> mənbədən tapılıb
- Lent.az. (2011, Mart 14). ABD’nin Texas Eyaleti Temsilciler Meclisi Hocalı Soykırımı’nı tanıdı. Bu Lent.az: <http://news.lent.az/news/67595> mənbədən tapılıb
- Magsudov, F., & Kelenterli, Y. (2014, Mayıs 20). 23 Ay Mövcud Olan Cümhuriyet. Halk Gazetesi №87, s. 6.
- Mallet, L. (1996). Bir Kafkas Tuhaflığı: Dağ Yahudileri ve Tatlar. Toplumsal Tarih - Aylık Tarih Dergisi Cilt: 6 Sayı: 36 Aralık, 21.
- Manisalı, E. (2001). Değişen Dünya ve Türkiye’nin Dış. Mənbə: M. Metinsoy, & M. Eroğlu, Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Dış Politika Gündemi (ss. 81–98). İstanbul: Donkişot Yayınları.
- Mardin, B. (1986). İmaj Noktalardan Oluşan Resim Gibidir Halkla İlişkiler (Seçme Yazılar İçinde (Derleyen: Fermani Maviş). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim.
- Mearsheimer, J., & Walt, S. (2014). İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası. İstanbul: Küre Yayınları.
- Milli Gazete. (2017, Ocak 30). İİT'den 'Hocalı katliamı' için adalet çağrısı. Bu Milli Gazete: <https://www.milligazete.com.tr/haber/916268/iitden-hocali-katliami-icin-adalet-cagrisi> mənbədən tapılıb
- Modern.az. (2013, Mart 19). ABŞ-ın daha bir ştatı Xocalı soykırımını tanıdı.
- Nağı, A. (2014). Qarabağ müharibəsi. Qısa tarix. Bakı: MBM-R.
- Nazim, R. (2002). Azərbaycan diasporası tarixindən: I cild. Bakı: NPM.

- Nonon, J., & Clamen, M. (1991). L'Europe et ses couloirs : lobbying et lobbyistes. Paris: Dunod.
- Novruzova, G. (2010). Azərbaycanlı diaspora Rus Federasiyası: tarixi demografiya problemləri (1989-2002 illər). Bakı: Bakı Dövlət Universiteti.
- NTV. (2012, Nisan 24). Kolombiya Hocalı'yı soykırım olarak kabul etti. Bu NTV : https://www.ntv.com.tr/dunya/kolombiya-hocaliyi-soykirim-olarak-kabul-etti,itOeDVd_FECQslevDQFUYg mənbədən tapılıb
- OIC. (2020, Şubat 25). OIC General Secretariat Commemorates Khojaly Massacre. Bu Organization of Islamic Cooperation: https://www.oic-oci.org/topic/?t_id=23235&t_ref=13946&lan=en mənbədən tapılıb
- Okay, P., & Okay, P. (2001). Halkla İlişkiler: Kavram, Strateji ve Uygulamaları. İstanbul: DER YAYINLARI.
- Organisation of Islamic Cooperation. (2013, Şubat 6-7). CAIRO FINAL COMMUNIQUÉ OF THE TWELFTH SESSION . Bu Organisation of Islamic Cooperation: <https://www.oic-oci.org/docdown/?docID=19&refID=7> mənbədən tapılıb
- Özel, M. (1994). Amerikan Yüzyılının Sonu. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Paraguay Parlamentosu. (2017, Ekim 25). Bu Diputados: <http://www.diputados.gov.py/ww5/index.php/noticias/mociones-de-tratamiento-sobre-tablas-1> mənbədən tapılıb
- Peltekoğlu, F. B. (2016). Halkla İlişkiler Nedir? İstanbul: BETA BASIM YAYIM.
- Peru Parlamentosu. (2012, Haziran 13). RESALTAN COOPERACIÓN PERÚ-AZERBAİYÁN. Bu Peru Parlamentosu: <https://www2.congreso.gob.pe/Sicr/Prensa/heraldo.nsf/CNtitulares2/ed899544d7d101a3052580ce00590b1c/?OpenDocument> mənbədən tapılıb

- Pijnenburg, B. (1998). EU Lobbying by ad hoc Coalitions: An Exploratory Case. *Journal of European Public Policy*, 303-321.
- Raphael, M. L. (2020). *A History of the United Jewish Appeal*. Providence: Brown Judaic Studies.
- REPORT. (2016, Şubat 15). U.S. State of Hawaii condemns the Khojaly Massacre. Bu REPORT Haber AJansı: <https://report.az/en/karabakh/u-s-state-of-hawaii-condemns-the-khojaly-massacre/> mənbədən tapılıb
- Respublika Gazetesi. (2013, Mayıs 30). İordaniyadan Xocalı qərarı. *Respublika Gazetesi*, s. 5.
- Rigel, N. (1994). *Medya Ninnileri*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Rızaoğlu, B. (1994). *Turizmde Tanıtma*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- SES Gazetesi. (2012, Şubat 4). Xocalı faciəsinə beynəlxalq qiymət. *SES Gazetesi*, s. 7.
- SES Gazetesi. (2019, Mart 15). İslam Əməkdaşlığı Təşkilatı Parlament İttifaqı Konfransında Xocalı qətləmi və Ermənistanın Azərbaycana təcavüzünə dair qətnamə layihələri qəbul edilib. Bu SES Gazetesi: <https://sesqazeti.az/news/politics/730091.html> mənbədən tapılıb
- Sezgin, M. (2002). Lobicilik Kavramı ve Yöntemleri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi C. 2, S. 12*, 751–771.
- Sezgin, M. (2003). Avrupa’da Lobi Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, S.16*, 481-491.
- Son Dakika. (2012, Şubat 02). Pakistan Senatosu, "Hocalı Soykırımını" Tanıdı. Bu Son Dakika: <https://www.sondakika.com/haber/haber-pakistan-senatosu-hocali-soykirimini-tanidi-3325479/> mənbədən tapılıb
- Sönmezoğlu, F. (2010). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. İstanbul : Der Yayınları.
- Star.com. (2013, Temmuz 10). Ermeniler Moldovalı kadın vekili tehdit etti. Bu Star Gazetesi: <https://www.star.com.tr/dunya/ermeniler->

moldovali-kadin-vekili-tehdit-etti-haber-770317/ mənbədən tapılıb

Şerq Gazetesi. (2017, Şubat 22). Şotlandiya parlamenti Xocalı faciəsi ilə bağlı qətnamə qəbul edib. Bu Şerq Gazetesi: <https://sherg.az/x%C9%99b%C9%99r/26934/> mənbədən tapılıb

Şimşir, B. N. (2001). Amerika'da Ermeni Lobisi ve Lozan Antlaşması Kavgası. Ermeni Araştırmaları, C.1, 34-36.

Tarakçı, N. (2012). Küresel Sistemde Dış Politika Stratejileri Klasik Diplomasiden Jeopolitik Diplomasiye. İstanbul: Tasam Yayınları .

Tengilimoğlu, D. v. (2008). İşletmelerde Halkla İlişkiler. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Terry, J. J. (2013). Orta Doğu'da Amerikan dış politikası : lobiler ve özel çıkar gruplarının rolü. Ankara: Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Theaker, A. (2006). Halkla İlişkilerin Elkitabı. İstanbul: Mediacat Kitapları.

TREND. (2011, Aralık 20). Mexican Senate recognizes events in Azerbaijani Khojaly city as genocide. Bu TREND Haber Ajansı: <https://en.trend.az/azerbaijan/karabakh/1971507.html> mənbədən tapılıb

TREND. (2013, Şubat 27). Bosniya və Herseqovina parlamenti Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar qətnamə qəbul edib. Bu TREND Haber Ajansı: <https://az.trend.az/azerbaijan/karabakh/2124475.html> mənbədən tapılıb

TREND. (2015, Mart 03). ABŞ-ın Yuta ştatı da Xocalı qətliamını tanıdı . Bu TREND Haber Ajansı: <https://az.trend.az/azerbaijan/karabakh/2369933.html> mənbədən tapılıb

TREND. (2016, Şubat 18). Montana ABŞ-da Xocalı qətliamını pisləyən 20-ci ştat oldu. Bu TREND Haber Ajansı: <https://az.trend.az/azerbaijan/politics/2496037.html> mənbədən tapılıb

TREND. (2016, Ocak 22). Slovenia urges Armenia to withdraw from Azerbaijani lands. Bu TREND Haber Ajansı: <https://en.trend.az/azerbaijan/politics/2483997.html> mənbədən tapılıb

TREND. (2019, Şubat 25). Pakistan to continue supporting Azerbaijan's position on Karabakh conflict - minister. Bu TREND Haber Ajansı: <https://en.trend.az/azerbaijan/karabakh/3024412.html> mənbədən tapılıb

TRT. (2019, Şubat 25). İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalı soyqırımını ilə bağlı bəyanat yayıb. Bu www.trt.net.tr: <https://www.trt.net.tr/azerbaycan/turk-dunyasi/2019/02/25/islam-m-kdasliq-t-skilati-xocali-soyqirimi-il-bagli-b-yanat-yayib-1151933> mənbədən tapılıb

Turan, İ. (1977). Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını.

Vatan. (2012, Ağustos 23). Meksika'da Hocalı anıtı! Bu Vatan: <http://www.gazetevatan.com/meksika-da-hocali-aniti--476230-dunya/> mənbədən tapılıb

Vesti.md. (2013, Temmuz 8). Григориу: Выдвинутые против меня обвинения - просто провокация. Bu Vesti Moldova: <https://www.vesti.md/?mod=news&id=20905> mənbədən tapılıb

Voice of America. (2013, Temmuz 5). Moldova ombudsmanı Ermənistan parlamentində Xocalı soyqırımından danışdı. Bu Voice of America Azərbaycan: https://www.amerikaninsesi.org/a/aurelia_qriqorlu/1695610.html mənbədən tapılıb

Voice of America. (2013, Ocak 30). Nyu Meksiko ştatının Senatı Xocalı qətləminin tanınmasına dair qətnamə qəbul edib. Bu Voice of America: <https://www.amerikaninsesi.org/a/nyu-meksoko-xocali/1593947.html> mənbədən tapılıb

- Voice of Djibouti. (2017, Ocak 25). Djibouti's parliament passes resolution on Khojaly genocide. Bu Voice of Djibouti: <http://voiceofdjibouti.com/djiboutis-parliament-passes-resolution-on-khojaly-genocide/> mənbədən tapılıb
- Woll, C. (2006). Lobbying in the European Union: From sui generis to a Comparative Perspective. *Journal of European Public Policy*, Cilt 13, Sayı3, 456-469.
- Xalq Cəbhəsi. (2011, Şubat 25). Meksikada Xocalı qurbanları anıldı. *Xalq Cəbhəsi Gazetesi*, s. 5.
- Xalq Gazetesi. (2010, Nisan 27). Massaçusets ştatı Xocalı Soyqırımını tanıdı. *Xalq Gazetesi*, s. 5.
- Xalq Gazetesi. (2012, Şubat 26). ABŞ-ın Nyu-Cersi ştatı Xocalı qətliamını tanımışdır. Bu Xalq Gazetesi: <http://old.xalqqazeti.com/az/news/social/19722> mənbədən tapılıb
- Xalq Gazetesi. (2013, Şubat 15). Rumıniya Parlamentindən dəstək. *Xalq Gazetesi*, s. 3.
- Xalq Gazetesi. (2014, Mart 05). ABD Indiana Eyaleti Senatosu, Hocalı trajedisini soykırım olaraq tanıyan bir karar aldı. *Xalq Gazetesi* N 48, s. 3. Bu Xalq Gazetesi. mənbədən tapılıb
- Xalq Gazetesi. (2014, Şubat 27). Corciya ştatı Xocalı soyqırımını tanıdı. *Xalq Gazetesi*, s. 4.
- Xalq Gazetesi. (2014, Şubat 22). Honduras Konqresi Xocalı Soyqırımını tanıdı. *Xalq Gazetesi*, s. 2.
- Xalq Gazetesi. (2014, Şubat 20). İslam ölkələri gənclərindən növbəti Xocalı qərarı. *Xalq Gazetesi*, s. 6.
- Xalq Gazetesi. (2014, Eylül 9). Sudandan Xocalı qərarı. *Xalq Gazetesi*, s. 2.
- Xalq Gazetesi. (2017, Mart 1). *Xalq Gazetesi* № 46, s. 8.
- Yaşın, G. K. (2019, Temmuz 28). Hocalı Soyqırımının dünyada tanıtımı. (R. Mustafazade, Müsahibə götürən)

ТАСС. (2018, Mayıs 22). США готовы рассмотреть вопрос о выделении Армении \$140 млн на проведение реформ. Ву ТАСС: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/5223188> mənbədən tapılıb

